

**Πάντειο Πανεπιστήμιο
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Διεθνών και
Ευρωπαϊκών Σπουδών
Κατεύθυνση: Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές
Σπουδές**

Διπλωματική εργασία

***Θεωρία Συμμαχιών: Η Περίπτωση της
Άτυπης Συμμαχίας Ηνωμένων Πολιτειών-
Ισραήλ στην κρίση του 1973***

Επιβλέπων Καθηγητής :
Κος Ήφαιστος Παναγιώτης
Φοιτήτρια:
Φιλάνδρα Χριστίνα-Σταυρούλα
A.M. :1205M027

Αθήνα, 2007

Περιεχόμενα

Αντί Προλόγου.....σελ.3

Κεφάλαιο Πρώτο

Πολιτικός Ρεαλισμός και Διεθνές Σύστημα

1.1. Εισαγωγή.....σελ.6
1.2. Οι αρχές του πολιτικού ρεαλισμού.....σελ.8
1.2.1. Διεθνής αναρχία.....σελ.8
1.2.2. Κράτος.....σελ.10
1.2.3. Ορθολογισμός.....σελ.12
1.2.4. Ισχύς.....σελ.13
1.2.5. Επιβίωση.....σελ.16
1.2.6. Διεθνείς θεσμοί.....σελ.17
1.2.7. Ισορροπία δυνάμεων.....σελ.18

Κεφάλαιο Δεύτερο

Θεωρία Συμμαχιών

2.1. Δημιουργία συμμαχιών.....σελ.22
2.1.1. Κίνητρα δημιουργίας συμμαχίας.....σελ.24
2.1.2. Ο ρόλος της εσωτερικής δομής του κράτους.....σελ.37
2.2. Κόστος και όφελος συμμετοχής.....σελ.38
2.3. Η διαχείριση της συμμαχίας.....σελ.41
2.4. Το δίλημμα ασφαλείας της συμμαχίας.....σελ.44

Κεφάλαιο Τρίτο

Ιστορικό Πλαίσιο Μέχρι τον Οκτώβρη του 1973

3.1. Οι πρωταγωνιστές.....σελ.46
3.1.1. Αίγυπτος.....σελ.46
3.1.2. Συρία.....σελ.48
3.1.3. Ιορδανία.....σελ.49
3.1.4. Ιράκ.....σελ.50

3.1.5. Λίβανος.....σελ.51
3.1.6. Σαουδική Αραβία.....σελ.52
3.1.7. Ισραήλ.....σελ.52
3.2. Οι πρώτες μεταπολεμικές συμμαχίες.....σελ.53

Κεφάλαιο Τέταρτο

Ο Πόλεμος του Οκτώβρη 1973

4.1. Η πορεία προς την κρίση.....σελ.57
4.2. 1967-1970.....σελ.59
4.3. Η κρίση.....σελ.64
4.4. Η αναμέτρηση των μεγάλων δυνάμεων.....σελ.72

Κεφάλαιο Πέμπτο

Η Αντιμετώπιση της Κρίσης από τις Μεγάλες Δυνάμεις

5.1. Αντιδράσεις πριν και κατά την κρίση.....σελ.78
5.1.1. Η Αμερικανική πολιτική απέναντι στη διαμάχη.....σελ.79
5.1.2.Εσωτερικοί παράγοντες επιρροής.....σελ.85
5.1.2.1. Μείωση παραγωγής πετρελαίου.....σελ.86
5.1.2.2. Εσωτερική πολιτική κατάσταση.....σελ.87
5.1.2.3. Κοινή γνώμη.....σελ.87
5.1.2.4. Ισραηλινό λόμπι.....σελ.88
5.2. Η Σοβιετική πολιτική απέναντι στη διαμάχη.....σελ.88

Συμπεράσματα-

Επίλογος.....σελ.97

Παράρτημα.....σελ

Βιβλιογραφία.....σελ

Αντί Προλόγου

Το 1973, οι Αραβικές δυνάμεις εισβάλλουν στη χερσόνησο του Σινά. Ο ΟΗΕ ζητά την ειρηνική επίλυση της σύγκρουσης, η Σοβιετική Ένωση απειλεί να επέμβει και οι Ηνωμένες Πολιτείες θέτουν σε συναγερμό τις πυρηνικές τους δυνάμεις.

Ο πόλεμος του Οκτώβρη του 1973, αποτελεί κομβικό σημείο για τις διεθνείς σχέσεις, καθώς δοκιμάζει τις σχέσεις των Ηνωμένων Πολιτειών με την Σοβιετική Ένωση και αναγκάζει τις Ηνωμένες Πολιτείες να εντάξουν στην κορυφή των προτεραιοτήτων της εξωτερικής τους πολιτικής το Αραβο-Ισραηλινό ζήτημα. Η εξέταση της περιόδου αυτής αποδεικνύει τον παρεμβατικό ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης, αλλά και την ύπαρξη μιας ισχυρής αλλά χωρίς πιστοποίηση συμμαχίας ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ. Η συμμαχία αυτή στηρίχθηκε στη βάση κοινών συμφερόντων, εφόσον το Ισραήλ εξαρτήθηκε σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό από την στρατιωτική και οικονομική βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών και αυτές από την μεριά τους απέκτησαν ένα στρατηγικό πλεονέκτημα στην περιοχή, εφόσον, οι στόχοι τους ήταν η μείωση και παρεμπόδιση της Σοβιετικής επιρροής και επικράτησης στην περιοχή και η αύξηση της δικής τους επιρροής.

Μέσα από την εξέταση του διεθνούς συστήματος και με βασική αρχή την ύπαρξη συνηθών διεθνούς αναρχίας και επιδίωξης μεγιστοποίησης του εθνικού συμφέροντος και της ισχύος, η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην απάντηση και ανάλυση των παρακάτω υποθέσεων και ερωτημάτων με μεθοδολογικό εργαλείο τη θεωρία συμμαχιών στη βάση των αρχών του πολιτικού ρεαλισμού.

Οι υποθέσεις εργασίας και τα βασικά ερωτήματα είναι τα ακόλουθα:

Πρώτον, πώς δημιουργείται η συμμαχία και στη βάση ποιών κοινών συμφερόντων και αμοιβαίων πιστοποιήσεων.

Δεύτερον, πώς συναρτάται το μέγεθος της απειλής με τη συνοχή της συμμαχίας

Τρίτον, η δέσμευση στη βάση κοινών συμφερόντων υποδεικνύει μεγαλύτερο βαθμό αξιοπιστίας της συμμαχίας.

Τέταρτον, με την υφιστάμενη αναρχία του διεθνούς συστήματος, και όσο θα υπάρχουν αίτια πολέμου οι πελατειακές σχέσεις και οι συμφωνίες των κρατών για την μεγιστοποίηση της ισχύος και των συμφερόντων τους μπορούν να υπονομεύσουν το διεθνές δίκαιο και να υποβιβάσουν τον ρόλο των διεθνών θεσμών.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη, το πρώτο εκ των οποίων συνιστούν δύο κεφάλαια και αποτελεί μια προσπάθεια καταγραφής και εξέτασης των αρχών του πολιτικού ρεαλισμού στη βάση των οποίων στηρίζεται η ανάλυση και σε μια προσπάθεια καταγραφής και εξέτασης της θεωρίας συμμαχιών, λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω αρχές και καταγράφοντας τα βασικά σημεία της θεωρίας που αποτελούν και κλειδιά για την εξέταση της περιπτωσιολογικής έρευνας στη συνέχεια.

Το δεύτερο μέρος αποτελείται από τρία κεφάλαια που σκοπό έχουν να καταγράψουν το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται η εργασία, τις βασικές κινήσεις των δρώντων, και τέλος επιχειρείται η σύνδεση της θεωρίας του πρώτου μέρους με την περιπτωσιολογική έρευνα του δευτέρου.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει μια περιγραφή του διεθνούς συστήματος και μια ανάλυση των χαρακτηριστικών αυτού. Κυριότερες αναφορές θα γίνουν πάνω στην έννοια της ισχύος και του εθνικού συμφέροντος δίνοντας έμφαση στην θεωρία της εξωτερικής εξισορρόπησης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα εξετασθεί η θεωρία συμμαχιών η οποία στη συνέχεια θα βοηθήσει να απαντηθούν ερωτήματα όπως: για ποιόν λόγο δημιουργήθηκε η συμμαχία, πόσο αξιόπιστη ήταν υπό την συγκεκριμένη απειλή, ποια ήταν τα κοινά συμφέροντα στη βάση των οποίων δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την ύπαρξή της και οι εγγυήσεις των συμμαχικών μερών.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα γίνει μια ιστορική περιγραφή προκειμένου να οδηγηθούμε στην κρίση του 1973 και θα εξεταστεί η διπλωματική προσπάθεια κατά την κρίση προκειμένου να αναδειχθεί η σημασία της μελέτης της για την θεωρία των διεθνών σχέσεων και η στρατηγική σημασία της για το διεθνές περιβάλλον.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα εξετασθεί η πορεία της κρίσης και οι βασικές στρατηγικές κινήσεις των αμέσως εμπλεκόμενων δρώντων καθώς και των συμμάχων αυτών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα γίνουν κυριότερες αναφορές στην αντιμετώπιση της κρίσης από τις μεγάλες δυνάμεις που ενεπλάκησαν, δηλαδή τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Σοβιετική Ένωση.

Μέσα από την ανάλυση αυτή θα εξετασθούν: το στρατηγικό δόγμα που κάλυψε την απειλή, τα μέσα που χρησιμοποίησε η συμμαχία, η στρατιωτική υποδομή, τα μέσα αποτρεπτικής στρατηγικής και πώς αυτά ανταποκρίθηκαν στις δεδομένες γεωπολιτικές συνθήκες. .

Τέλος, θα γίνει καταγραφή των συμπερασμάτων προκειμένου να επαληθευθούν οι υποθέσεις εργασίας.

Κεφάλαιο Πρώτο

Πολιτικός Ρεαλισμός και Διεθνές Σύστημα

1.1. Εισαγωγή

Η έννοια της συμμαχίας αναφέρεται για πρώτη φορά στον Πελοποννησιακό Πόλεμο και εισάγεται με τη μορφή της σύμπλευσης στον πόλεμο. Στη συνέχεια αποτελεί ένα μέσο όχι μόνο αντιμετώπισης απειλής αλλά και σύμπλευσης οικονομικών, στρατιωτικών, πολιτικών και κοινωνικών ενδιαφερόντων.

Ένα συνεπώς, από τα σημαντικότερα πεδία που εξετάζει η Θεωρία των Διεθνών Σχέσεων είναι η θεωρία συμμαχιών, οι ενώσεις ή συνασπισμοί δηλαδή, των δρώντων του διεθνούς συστήματος.

Οι συμμαχίες αντανakλούν τις αρχές που διέπουν το σύστημα καθώς δείχνουν τα κύρια χαρακτηριστικά αυτού. Η αναρχία του διεθνούς συστήματος οδηγεί στην αυτοβοηθούμενη συμπεριφορά των κρατών και στις μεταξύ τους ενώσεις. Τα κράτη θεμελιώνουν την πρωτοκαθεδρία τους στο σύστημα ενώ εξετάζοντας κανείς τις συμπεριφορές αυτών αντιλαμβάνεται τις αιτίες που οδηγούν σε πόλεμο και κατά συνέπεια τις αντιδράσεις για την αποφυγή του. Διαφαίνεται, ταυτόχρονα η σημαντικότητα της ισχύος και ο ρόλος που αυτή παίζει στις μεταξύ τους σχέσεις ακόμα και όταν πρόκειται για συνασπισμούς κρατών. Η εθελούσια συμμετοχή σε συμμαχίες χαρακτηρίζει τις περισσότερες φορές τη σύμπραξη των κρατών. Παρόλα αυτά η δυνατότητα και ακόμη περισσότερο η τάση ηγεμόνευσης του συστήματος εμπεριέχει τον κίνδυνο ηγεμόνευσης και των μικρότερων συνασπισμών. Οι συμμαχίες αντανakλούν ταυτόχρονα και τα συμφέροντα των κρατών και τις προτιμήσεις αυτών καθώς αφήνουν να διαφανεί αρχικώς το ενδιαφέρον τους για ασφάλεια και ανεξαρτησία, ύστερα το ενδιαφέρον τους για ισχύ και τέλος το ζητούμενο θέσης- ρόλου μέσα στο σύστημα κρατών.

Στην εν λόγω εργασία θα γίνει προσπάθεια να φανούν τόσο τα στοιχεία που σχετίζονται με τη δημιουργία της συμμαχίας όσο και τα χαρακτηριστικά μιας συμμαχίας που αποτελεί βασικό παράδειγμα ισχυρού δεσμού, διαχρονικής σύμπλευσης και εθελούσιας και μόνο σύμπραξης στη βάση κοινών συμφερόντων και ανταλλαγών καθώς δεν στηρίζεται στη βάση συμφωνιών.

Αντιθέτως, πρόκειται για μια συμμαχία ιδιαίτερος ισχυρή και με διάρκεια πολύ μεγαλύτερη από συμμαχίες που στηρίχθηκαν σε συμφωνίες και συνθήκες.

Η περίπτωση που εξετάζεται αποτελεί ένα από τα σημεία που δοκιμάζουν τόσο το διεθνές σύστημα όσο και τη σχέση των δύο εν λόγω συμμάχων. Από τον Πόλεμο του Οκτώβρη, το Ισραήλ έχει αναδειχθεί σε κύριο σύμμαχο των Ηνωμένων Πολιτειών και σε κύριο αποδέκτη μεγάλης οικονομικής, στρατιωτικής και διπλωματικής βοήθειας προκαλώντας σε πολλές περιπτώσεις την δυσαρέσκεια άλλων φίλων κρατών των Ηνωμένων Πολιτειών και την υπονόμηση διεθνών θεσμών στη βάση των οποίων η συνεργασία αυτή θα έπρεπε αποκλειστικά να βασίζεται. Σήμερα το Ισραήλ αποτελεί τον μεγαλύτερο αποδέκτη βοήθειας από τις Ηνωμένες Πολιτείες και συνολικά τον μεγαλύτερο αποδέκτη μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Στη συνέχεια της εργασίας θα γίνει προσπάθεια παρουσίασης της θέσης που καταλαμβάνει το Ισραήλ στις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών, ξεκινώντας από ένα σημείο το οποίο ανέδειξε την σημαντικότητα που αυτό παρουσίαζε για τις Ηνωμένες Πολιτείες ως εταίρος τους στη Μέση Ανατολή και ένα σημείο που κατέδειξε την αντοχή της συμμαχίας τους.

Αναφερόμενοι, συνεπώς, στη θεωρία συμμαχιών δεν θα πρέπει να παραλείψουμε την εξέταση του διεθνούς συστήματος, της δομής του και των κύριων χαρακτηριστικών του. Η ανάλυση των χαρακτηριστικών αυτών είναι αναγκαία προκειμένου να γίνουν αντιληπτές οι κινήσεις των δρώντων και οι στρατηγικές επιλογές των κρατών. Η εξωτερική πολιτική των κρατών δεν μπορεί να νοηθεί εάν πρώτα δεν εξετασθεί το διεθνές

περιβάλλον και δεν υπάρχει ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή κινείται. Και αυτό δεν είναι άλλο από το διεθνές σύστημα.

Για την εργασία αυτή θα χρησιμοποιηθεί η ρεαλιστική προσέγγιση, της οποίας οι αρχές βρίσκονται στον Θουκυδίδη και που αναμένεται να δώσουν απαντήσεις στα κύρια ερωτήματα που θέτει η εργασία αλλά και στα ζητήματα που συναρτώνται με τη δομή του διεθνούς συστήματος.

Αφετηρία λοιπόν της εργασίας αποτελούν οι αρχές του πολιτικού ρεαλισμού στις οποίες και θα γίνει αναφορά.

1.2. Οι αρχές του πολιτικού ρεαλισμού

1.2.1. Η Διεθνής Αναρχία

Αφετηριακό σημείο σχετικά με τη φύση του διεθνούς συστήματος και την εξέταση των διεθνών ζητημάτων είναι η διαπίστωση της έλλειψης μιας οργανωμένης αρχής και εξουσίας η οποία να ρυθμίζει τη δράση των κρατών και τις μεταξύ τους σχέσεις. Η έλλειψη αυτής της αρχής, υπεράνω των κρατών, συνεπάγεται την ύπαρξη διεθνούς αναρχίας, που ανάγεται στην μη ομογένεια των δρώντων του συστήματος. Σχετικά με το διεθνές σύστημα, η ύπαρξη της διεθνούς αναρχίας δείχνει την ποικιλία διαφορετικών δρώντων και τον κατακερματισμό του διεθνούς συστήματος. Όπως τονίζεται από τον Παναγιώτη Ήφαιστο στο βιβλίο *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, «το γεγονός ότι απουσιάζει μια παγκόσμια ρυθμιστική αρχή οφείλεται στην υπαρκτική ετερότητα μεταξύ των συλλογικών οντοτήτων που απαρτίζουν το διεθνές σύστημα».¹ Τα κράτη ρυθμίζουν τις κινήσεις και δράσεις τους με γνώμονα τις δικές τους αρχές και ταυτόχρονα δεν δέχονται καμία άλλη αρχή υπεράνω αυτών. Έτσι η κρατική κυριαρχία είναι το βασικό χαρακτηριστικό των κρατών και διαφοροποιεί μαζί με την διεθνή αναρχία την ενδοκρατική με τη διακρατική τάξη πραγμάτων. Η διεθνής αναρχία σημαίνει επίσης και έντονο διακρατικό ανταγωνισμό. Κάθε

¹ Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 1999, σελ.177

κράτος μεριμνά για την επιβίωσή του και την ασφάλειά του, δηλαδή για την ανεξαρτησία του και την εδαφική του ακεραιότητα.

Η έλλειψη μιας κοινής αρχής, συνεπαγόμενα, δημιουργεί έντονα το αίσθημα του φόβου και της ανασφάλειας. Τα κράτη προσπαθώντας να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους προβαίνουν σε κινήσεις που πολλές φορές εκλαμβάνονται ως απειλητικές από τα άλλα κράτη. Μέσα στον ανταγωνισμό που επικρατεί στο διεθνές περιβάλλον αυτή η ανασφάλεια και η μη απόλυτη γνώση των προθέσεων των άλλων οδηγεί σε διλήμματα ασφαλείας. Έτσι τα κράτη φοβούνται το ένα το άλλο και αντιμετωπίζουν κάθε κίνηση με καχυποψία. Από τη μεριά μιας δύναμης όλες οι υπόλοιπες είναι εν δυνάμει αντίπαλες, με αποτέλεσμα η εμπιστοσύνη ανάμεσά σε αυτές να είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη. Η βάση αυτού του φόβου όπως σημειώνει ο John Mearsheimer είναι πως «εφόσον μια μεγάλη δύναμη έχει την ικανότητα αλλά και το κίνητρο πολλές φορές να επιτεθεί σε κάποια άλλη ή ακόμη και να επιδείξει κάποιες επιθετικές προθέσεις, κάθε κράτος που εξ ορισμού επιδιώκει την επιβίωσή του θα πρέπει τουλάχιστον να είναι καχύποπτο και συγκρατημένο ως προς την ένδειξη εμπιστοσύνης. Προσθέτοντας σε αυτό και την απουσία ρυθμιστικής αρχής, στην οποία τα κράτη θα μπορούσαν να απευθυνθούν, ο φόβος γίνεται εντονότερος».²

Ως αποτέλεσμα του ανωτέρω φόβου αναμένεται να μην υπάρχει συνεργασία. Ο Joseph Grieco επισημαίνει πως για την ρεαλιστική σχολή σκέψης, «η διεθνής αναρχία συνεπάγεται τον ανταγωνισμό και τη σύγκρουση ανάμεσα στα κράτη και περιορίζει τη θέλησή τους για συνεργασία ακόμα και όταν μοιράζονται κοινά συμφέροντα».³ Αν και η παραπάνω διαπίστωση ισχύει, σχετικά με τη συνεργασία που παρατηρείται σε κάποιες περιπτώσεις την απάντηση δίνει ο Steve Weber σημειώνοντας πως «αν και η αναρχία δεν κάνει τη συνεργασία αδύνατη, κάθε συνεργασία που προκύπτει υπό αυτές τις συνθήκες αναμένεται να

² Mearsheimer J. John, *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton & Company, London, 2001,σελ.32.

³ Grieco Joseph, «Anarchy and the Limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism», *International Organization*, Vol.42, No.3(Summer 1988), σελ.485

είναι ασήμαντη, ισχυρή, ασταθής και περιορισμένη σε θέματα περιφερειακής σημασίας».⁴ Σχετικά με τη διεθνή συνεργασία λοιπόν, υπάρχουν δύο εμπόδια στο διεθνές σύστημα. Το πρώτο είναι η ανησυχία των κρατών σχετικά με την εξαπάτηση που μπορεί να υποστούν και το δεύτερο η ανησυχία για την απόκτηση σχετικών κερδών από τα άλλα κράτη παρά τα κοινά τους συμφέροντα, με άλλα λόγια ο φόβος για άνιση ανάπτυξη. Είναι πολύ πιθανό ακόμη και μέσα σε μια επιτυχή και κερδοφόρα συνεργασία ανάμεσα σε δύο ή και περισσότερα κράτη να διακοπεί η συνεργασία τους επειδή το ένα τουλάχιστον από αυτά κερδίζει περισσότερο σε σχέση με τα άλλα. Κάθε κέρδος που μπορεί να έχει ένα κράτος μπορεί να το καταστήσει από σημερινό συνεργάτη και φίλο σε μελλοντικό εχθρό.

Η διεθνής αναρχία, τέλος, σημαίνει και ανισότητα καθώς ο δυνατός υπερέχει του αδυνάτου. Ο Θουκυδίδης στον *Πελοποννησιακό Πόλεμο* εισάγει για πρώτη φορά την έννοια της ανισότητας αυτής όταν τονίζει πως ο ισχυρός υπερέχει του αδυνάτου και επιβάλλει ότι του επιτρέπει η δύναμή του ενώ ο αδύναμος, υποχωρεί και προσαρμόζεται. Συνεπώς, ο ισχυρός καθορίζει τους κανόνες και τα δικαιώματα των υπολοίπων δρώντων.⁵ Ο ισχυρός υπό αυτές τις συνθήκες είναι σε θέση όπως θα φανεί και παρακάτω να ασκήσει ηγεμονία επί των αδυνάτων ακόμη και μέσα από συμμαχικές δεσμεύσεις και ενώσεις που αρχικά σκοπό έχουν τη διακρατική συνεργασία ή τη βοήθεια αντιμετώπισης απειλών.

1.2.2. Το Κράτος

Δεύτερη βασική αρχή είναι η πρωτοκαθεδρία του κράτους ως κύριου δρώντα και βασικής μονάδας του διεθνούς συστήματος. Τα κράτη είναι κυρίαρχα και αυτόνομα και διατηρούν τους δικούς τους νόμους και το δικό τους σύστημα διανεμητικής δικαιοσύνης. Κάθε κυρίαρχη οντότητα δημιουργεί τους νόμους της και είναι υπόλογη σε αυτούς ενώ αποφασίζει

⁴ Weber Steve, «Realism, Détente and Nuclear Weapons», *International Organization*, Vol.44, No 1 (Winter, 1990), σελ.58

⁵ Aron Raymond, «The Anarchical Order of Power», *Daedalus*, Vol.124, 1995, σελ.499.

για τα θέματα τόσο σε εσωτερικό επίπεδο όσο και σε διεθνές καθώς και ως προς τα ζωτικά της συμφέροντα. Το κράτος σε κάθε περίπτωση είναι η μόνη μονάδα που έχει το μονοπώλιο της άσκησης βίας, η οποία και νομιμοποιείται στα πλαίσια της ενδοκρατικής τάξης πραγμάτων. Όπως υποστηρίζεται από αναλυτές το μονοπώλιο αυτό στην άσκηση βίας θα πρέπει να είναι ταυτόχρονα αποτελεσματικό και νόμιμο.⁶ Ο Robert Gilpin σημειώνει πως βασικό σημείο αναφοράς για το διεθνές σύστημα είναι η πρωτοκαθεδρία του κράτους και η κυριαρχία, ανεξαρτησία αυτού. Κάθε μονάδα του διεθνούς χώρου επιδιώκει να διατηρεί την ανεξαρτησία της και την αυτονομία της γεγονός που συνδέεται άμεσα και με την ύπαρξη της διεθνούς αναρχίας. Όπως τονίζει ο Παναγιώτης Ήφαιστος «η διεθνής αναρχία και η κρατική κυριαρχία σχετίζονται άμεσα και ζωτικά με τις δυνατότητες, τα προβλήματα και τα διλήμματα κανονιστικής ανάπτυξης του διεθνούς χώρου, τον ρόλο των διεθνών οργανισμών, τα όρια και τους περιορισμούς του ισχύοντος διεθνούς δικαίου».⁷ Η κυριαρχία δε σημαίνει αυτόματα τη μη δέσμευση του κράτους σε αρχές και διατάξεις του διεθνούς δικαίου. Αντιθέτως, το άρθρο 2 παράγραφος 7, του κεφαλαίου I του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ υπαγορεύει την αυτονομία, ανεξαρτησία και συνεπώς την κυριαρχία των κρατών. Έτσι η κρατική κυριαρχία συνεπάγεται δύο κύριες αρχές, αυτές της διακρατικής ισοτιμίας και της μη επέμβασης. Είναι δηλαδή «το διακρατικό καθεστώς το οποίο προσφέρει τη δυνατότητα ελάχιστης ρύθμισης στις σχέσεις μεταξύ των μονάδων του άναρχου διεθνούς συστήματος».⁸

Ο Stephen Krasner στο βιβλίο του *Sovereignty, Organized Hypocrisy*, αναφέρεται στην έννοια της κυριαρχίας λέγοντας πως σημαίνει την «επίσημη οργάνωση πολιτικής αρχής μέσα σε ένα κράτος και την ικανότητα των δημοσίων αρχών αυτού για αποτελεσματικό έλεγχο πάνω στην πρώτη».⁹

⁶ Krasner Stephen, *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*, Berkeley, University of California Press, σελ.28

⁷ Ήφαιστος Παναγιώτης, ό.π.παρ.,σελ.173.

⁸ Ήφαιστος Παναγιώτης, ό.π.παρ.,σελ.261

⁹ Krasner Stephen, *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton, Princeton University Press, 1999

1.2.3. Ο Ορθολογισμός

Τα κράτη δρουν ορθολογικά. Αυτό σημαίνει πως σε κάθε απόφαση και δράση είναι σε θέση να υπολογίζουν τη σχέση κόστους οφέλους και να επιλέγουν τη στρατηγική αυτή που μεγιστοποιεί το συμφέρον τους. Έτσι υπάρχει ιεράρχηση των αντικειμενικών σκοπών και στη συνέχεια ορθολογική απόφαση και δράση.¹⁰ Ταυτόχρονα είναι ευαίσθητα σε κάθε μη σωστό υπολογισμό της παραπάνω σχέσης. Κάθε κράτος έχει ως κύριο σκοπό τη μεγιστοποίηση του συμφέροντός του. Ενδιαφέρεται τόσο για το εξωτερικό του περιβάλλον όσο και για τη στρατηγική που θα ακολουθήσει ώστε να επιβιώσει μέσα σε αυτό.¹¹ Έτσι υπολογίζει τις δράσεις των άλλων κρατών του διεθνούς συστήματος εφόσον αυτές είναι ικανές να επηρεάσουν τη δική του και αναλόγως, δρα.

Ωστόσο, τα κράτη μπορεί κάποιες φορές να υπολογίσουν λάθος τη σχέση ανάμεσα στο κόστος και στο όφελος. Συνήθως αυτό συμβαίνει λόγω της ανεπαρκούς πληροφόρησης που μπορεί να έχουν, λόγω της στρατηγικής της εξαπάτησης που οι υπόλοιπες δυνάμεις μπορεί να ασκούν αλλά και εξαιτίας της αβεβαιότητας που ενυπάρχει στο σύστημα και της αδυναμίας πρόβλεψης. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι οι αποφάσεις που έχουν πάρει δεν είναι ορθολογικές αλλά ότι το αποτέλεσμα αυτών δεν μεγιστοποιεί τελικά το συμφέρον τους.

Πλέον κάθε κίνησης που δεν μεγιστοποιεί το συμφέρον των κρατών ή που δεν είναι ορθολογική το σύστημα τιμωρεί τα κράτη εφόσον κάθε μη ορθολογική κίνηση φαίνεται να μη διαφυλάττει τα συμφέροντα των δρώντων.

1.2.4. Η Ισχύς

Τέταρτη αρχή είναι η επιδίωξη ισχύος. Η ισχύς ήταν ανέκαθεν ο πιο σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης του διεθνούς συστήματος.

¹⁰ Keohane Robert, *After Hegemony, cooperation and discord in the world Political economy*, Princeton, Princeton University Press, 1984, σελ.27

¹¹ Mearsheimer J. John, *ό.π.παρ.*, σελ.31

Προκειμένου να διασφαλισθούν τα συμφέροντα του κράτους αυτό επιζητά την ισχύ. Η ισχύς ορίζεται ως η σχέση στην οποία ο ένας δρών είναι σε θέση να ελέγχει τη συμπεριφορά του άλλου. Σύμφωνα με τη ρεαλιστική σχολή σκέψης, η πολιτική είναι ο αγώνας για την απόκτηση ισχύος, άρα το να ενεργεί κανείς ορθολογικά, δηλαδή να φροντίζει για το συμφέρον του, είναι το ίδιο με το να επιζητά την ισχύ. Η επιδίωξη ισχύος αποτελεί μέσο για την επίτευξη των σκοπών και δεδομένου του ανταγωνισμού, αύξηση της ισχύος σημαίνει και αύξηση των μέτρων επίδρασης επί των άλλων κρατών.

Ο Hans Morgenthau ορίζει την ισχύ ως τη «σχέση ανάμεσα σε δύο πολιτικούς δρώντες που συμπεριλαμβάνει καθετί που επιβάλλει και διατηρεί τον έλεγχο του ανθρώπου πάνω σε έναν άλλο και καλύπτει όλες τις κοινωνικές σχέσεις που υπηρετούν το συγκεκριμένο σκοπό, από τη φυσική βία ως τους πιο αδιόρατους ψυχολογικούς δεσμούς».¹² Ο Raymond Aron ορίζει την ισχύ ως τη «δυνατότητα του πράττειν, του παράγειν, του καταστρέφειν». Περισσότερο δε, τονίζει την δυνατότητά της να επιδρά στα συναισθήματα και τη συμπεριφορά των άλλων. Ο Raymond Aron προχωρά στη διάκριση των εννοιών δύναμη και ισχύς ορίζοντας την πρώτη ως αυτή που εμπεριέχει τη στρατιωτική, οικονομική ακόμη και ηθική δύναμη, και τη δεύτερη ως τη δυνατότητα κινητοποίησης της δύναμης ανάλογα με την περίπτωση και εν όψει συγκεκριμένων αντικειμενικών σκοπών, ενώ τονίζει πως εφόσον οι διεθνείς σχέσεις δεν έχουν εξέλθει από την κατάσταση φύσης, οι άνθρωποι που βρίσκονται στην εξουσία, οι υπεύθυνοι για τις εξωτερικές του έθνους σχέσεις είναι άνθρωποι ισχύος, δηλαδή μπορούν όχι μόνο να επηρεάσουν τον τρόπο συμπεριφοράς των συνανθρώπων τους αλλά και την ύπαρξη της ίδιας της Πολιτείας.¹³

Η ίδια η αυτοσυντήρηση που προτάσσει το διεθνές σύστημα οδηγεί σε αξιώσεις ισχύος. Ο Παναγιώτης Κονδύλης σημειώνει πως «η

¹² Morgenthau Hans, *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Boston, McGraw-Hill, 1993.

¹³ Aron Raymond, *Πόλεμος και Ειρήνη μεταξύ των Εθνών*, τόμος α' Αθήνα, Συμπληρωματικές εκδόσεις Στρατιωτικών Περιοδικών, 1966, σελ. 72

επιτυχής αυτοσυντήρηση έχει eo ipso ως αναγκαίο μακροπρόθεσμο επακόλουθό της την αυτοεπίταση, δηλαδή τη διεύρυνση της ισχύος». Και συνεχίζει «αν η αυτοσυντήρηση εννοηθεί συγκεκριμένα και δυναμικά, τότε σημαίνει αξίωση ισχύος, και μάλιστα όχι απλώς με την έννοια της συντήρησης της ισχύος, αλλά κυρίως με την έννοια μιας τέτοιας διεύρυνσης της ισχύος, ώστε να διασφαλίζεται η σχετική θέση ισχύος του εκάστοτε υποκειμένου απέναντι στη θέση ισχύος ανταγωνιστικών παραγόντων ικανών να προξενήσουν κατάσταση χρείας”.¹⁴

Οι τρεις σημαντικές διαστάσεις της ισχύος είναι η οικονομική ισχύς, η διπλωματική ισχύς και η στρατιωτική. Έτσι, μπορούμε να αναφέρουμε τους παράγοντες που επηρεάζουν τη δύναμη των κρατών, ως εξής, οικονομικές τάσεις, δημογραφικές τάσεις, τεχνολογικές τάσεις και στρατιωτικές τάσεις. Οι παράγοντες αυτοί σχετίζονται άμεσα με το φαινόμενο της άνισης ανάπτυξης και συνεπώς της αύξησης των διλημμάτων ασφαλείας.

Σχετικά με την οικονομική διάσταση είναι προφανές ότι η οικονομία κάθε χώρας αποτελεί και το κύριο συστατικό της δύναμής της. Οι αλλαγές στους ρυθμούς οικονομικής αύξησης είναι ικανές, ακόμη και όταν πρόκειται για μικρές, να αλλάξουν τον συσχετισμό δυνάμεων και να οδηγήσουν σε άνοδο και πτώση ηγεμονικών δυνάμεων, καθώς μπορούν να δημιουργηθούν νέα κέντρα οικονομικής ισχύος .

Όπως και οι ρυθμοί ανάπτυξης της οικονομίας αλλάζουν, έτσι αλλάζουν και οι δημογραφικές τάσεις. Μεγάλη σημασία για την στρατιωτική δύναμη ενός κράτους έχει όχι μόνο το μέγεθος του πληθυσμού αλλά και τα χαρακτηριστικά αυτού, δηλαδή η ηλικιακή δομή και το μέγεθος του ενεργού ανθρώπινου δυναμικού. Οι τεχνολογικές τάσεις επίσης μπορούν να επηρεάσουν τη στρατιωτική ισχύ μιας χώρας. Ιδίως μεταξύ αντιμαχόμενων παρατάξεων η τεχνολογία μπορεί να επιδράσει στην ισορροπία δυνάμεων εφόσον πρώτον, πολλές φορές μπορεί να ευνοεί την άμυνα σε σχέση με την επίθεση και έτσι να κάνει περισσότερο δύσκολη την αλλαγή του status quo, ή αντίθετα να

¹⁴ Κονδύλης Παναγιώτης, *Ισχύς και Απόφαση: Η διαμόρφωση των κοσμοεικόνων και το πρόβλημα των αξιών*, Αθήνα, Στιγμή, 2001, σελ 60-61

ευνοεί την επίθεση. Δεύτερον, μπορεί να ευνοεί την χερσαία δύναμη ή την θαλάσσια ανάπτυξη δίνοντας το αντίστοιχο στρατηγικό πλεονέκτημα στην κάθε χώρα. Τρίτον είναι συχνά συναρτημένη με την οικονομική βάση της χώρας. Αυτό σημαίνει πως τα περισσότερο αναπτυγμένα οικονομικά κράτη έχουν πρόσβαση ευκολότερη στην τεχνολογική εξέλιξη.

Τα κράτη ωστόσο δεν ενδιαφέρονται απλώς για την μεγιστοποίησή της και την εξέλιξή της σε απόλυτα μεγέθη αλλά για τον συσχετισμό της ισχύος τους με αυτή των άλλων κρατών. Άρα η ισχύς είναι σχετική και όχι απόλυτη έννοια, εξαρτάται δηλαδή πάντοτε από το πόση ισχύ διαθέτει ο αντίπαλος. Η άνιση κατανομή ισχύος είναι ένα από τα ζητήματα που προκαλούν διλήμματα ασφαλείας και κατά συνέπεια ένα από τα κυριότερα αίτια πολέμου. Επιπλέον του σχετικού μεγέθους της ισχύος τα κράτη ενδιαφέρονται και για τα σχετικά κέρδη. Αυτό σημαίνει πως ο κάθε δρών ενδιαφέρεται για τα δικά του κέρδη ενώ ταυτόχρονα υπολογίζει και τα κέρδη των αντιπάλων του. Επειδή στο διεθνές σύστημα τα κράτη ενδιαφέρονται για την ισορροπία δυνάμεων είναι επόμενο να κινητοποιούνται με βάση τα σχετικά κέρδη όταν συνεργάζονται και δρουν. Άρα λέγοντας πως «τα κράτη επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της ισχύος είναι το ίδιο με το να λέμε πως ενδιαφέρονται για τη σχετική ισχύ και όχι την απόλυτη».¹⁵ Προσπαθούν να κερδίσουν πλεονέκτημα έναντι των υπόλοιπων κρατών διότι η ισχύς όπως έχει αναφερθεί είναι ο καλύτερος τρόπος επιβίωσης. Συνεπώς, είναι ικανά να απορρίψουν μεγάλα κέρδη αν αυτά αποδίδουν εξίσου και για τους αντιπάλους τους. Τα κράτη που επιδιώκουν την απόλυτη ισχύ δεν κινητοποιούνται από την λογική της ισορροπίας δυνάμεων αλλά από την επιδίωξη συσσωρευμένης ισχύος, καθιστώντας έτσι την ισχύ όχι μέσο επιβίωσης αλλά αυτοσκοπό.

¹⁵ Mearsheimer J. John, ό.π.παρ., σελ.36

1.2.5. Η Επιβίωση.

Οποιαδήποτε διεθνής πολιτική εμπεριέχει μια διαρκή σύγκρουση θελήσεων και συμφερόντων δεδομένου ότι εκφράζει και αντιπροσωπεύει τις σχέσεις μεταξύ κυρίαρχων κρατών, με αξιώσεις ελευθερίας και αυτόνομης λήψης αποφάσεων. Τα αντικρουόμενα συμφέροντα, σε καθεστώς μη υπακοής σε κοινούς νόμους οδηγούν σε συγκρούσεις και μεγαλύτερη αβεβαιότητα ως προς τις κινήσεις των δρώντων του διεθνούς συστήματος. Όπως και στην ενδοκρατική τάξη πραγμάτων έτσι και στη διακρατική ο αγώνας για την εξουσία σημαίνει και ανταγωνισμό ισχύος. Κάθε μονάδα έχει ως σκοπό την επιβίωση και ασφάλειά της. Η ασφάλεια μπορεί να θεμελιωθεί επί της αδυναμίας των άλλων εφόσον πρόκειται για αυτόνομες πολιτικές μονάδες, άρα θεμελιώνεται επί της ίδιας της ισχύος. Ωστόσο, η αύξηση της ισχύος σε ανώτατο επίπεδο δεν σημαίνει αυτόματα και αύξηση της ασφάλειας σε τέτοιο επίπεδο. Μια τέτοιου είδους αύξηση μπορεί να φέρει αντίθετα αποτελέσματα από τα επιθυμητά, εφόσον μπορεί να προκαλέσει φόβο και αβεβαιότητα. Κατά συνέπεια κάθε υπέρβαση του ορίου ισχύος είναι ικανή να δημιουργήσει αντίπαλους συνασπισμούς και εχθρικά στρατόπεδα. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να προστεθεί και το γεγονός, όπως σημειώνει ο John Mearsheimer, πως τα κράτη διαθέτουν επιθετική ικανότητα, γεγονός που τα καθιστά εν δυνάμει επικίνδυνα. Η ικανότητα αυτή μετράται με βάση το οπλοστάσιο των κρατών αν και «οι άνθρωποι θα ήταν ικανοί να χρησιμοποιήσουν τα σώματά τους μόνο, προκειμένου να επιτεθούν στον πληθυσμό ενός άλλου κράτους».¹⁶

Τα κράτη αναγνωρίζουν τους απώτερους στόχους των άλλων και όντας γνώστες του αυτοβοηθούμενου συστήματος αντιλαμβάνονται πως ο καλύτερος τρόπος διασφάλισης της επιβιώσής τους είναι το να καθίστανται πιο ισχυρά στο σύστημα. Για τον Mearsheimer η

¹⁶ Mearsheimer J. John, «The False Promise of International Institutions», *International Security*, Vol.19, No.3, (Winter, 1994-1995), σελ.10

ιδανικότερη κατάσταση διασφάλισης της επιβίωσης είναι η ηγεμόνευση του συστήματος.¹⁷

Ακόμα και με την απόκτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος έναντι των αντιπάλων του, ένα κράτος εξακολουθεί να ψάχνει και να επιδιώκει ευκαιρίες αύξησης της ισχύος του που να εγγυώνται την επιβίωσή του. Για τον Mearsheimer, «Η επιδίωξη ισχύος συνεχίζεται μέχρι να επιτευχθεί η ηγεμονία». ¹⁸

Όπως το θέτει ο Joseph Grieco, «τα κράτη οδηγούμενα από το ενδιαφέρον της επιβίωσης είναι ευαίσθητα σε κάθε διάβρωση των σχετικών τους ικανοτήτων, που είναι η βάση της ασφάλειας και ανεξαρτησίας τους σε ένα άναρχο και αυτοβοηθούμενο διεθνές πλαίσιο. Έτσι, κύριος σκοπός των κρατών σε κάθε σχέση δεν είναι η απόκτηση του υψηλότερου δυνατού αποτελέσματος και κέρδους. Αντιθέτως είναι η πρόληψη απόκτησης πλεονεκτημάτων από άλλους».¹⁹ Αυτό οδηγεί στα λόγια του Waltz, πως «το κύριο μέλημα των κρατών δεν είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος τους, αλλά η διατήρηση της θέσης τους στο σύστημα».²⁰

1.2. Οι Διεθνείς Θεσμοί.

Τέλος θα πρέπει να γίνει αναφορά στην θέση των διεθνών θεσμών. Η ρεαλιστική σχολή σκέψης καθορίζει τους θεσμούς ως αντανάκλαση της κατανομής ισχύος²¹. Οι διεθνείς θεσμοί είναι οι εξαρτημένες μεταβλητές του διεθνούς συστήματος. Είναι το παράγωγο της κατανομής ισχύος και των υπολογισμών συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων. Κατά συνέπεια

¹⁷ Mearsheimer J. John, *The Tragedy of Great Power Politics*, ό.π.παρ., σελ.34

¹⁸ Ηγεμόνας ορίζεται από τον Mearsheimer το κράτος που είναι τόσο ισχυρό ώστε να κυριαρχεί σε όλα τα άλλα κράτη του συστήματος. Ωστόσο, γίνεται διάκριση ανάμεσα στον παγκόσμιο ηγεμόνα και τον τοπικό, καθώς για να είναι ένα κράτος παγκόσμιος ηγεμόνας θα πρέπει να έχει ιδιαίτερα μεγάλη ικανότητα προβολής ισχύος , Mearsheimer J. John, ό.π.παρ. σελ.34.

¹⁹ Grieco Joseph, « Anarchy and the Limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism», *International Organization*, Vol.42, No.3, (Summer, 1988), σελ. 498

²⁰ Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*, Boston, McGraw-Hill, 1979, σελ.126.

²¹ Mearsheimer J. John, «The False Promise of International Institutions», *International Security*, Vol.19, No.3, (Winter, 1994-1995), σελ.7

δεν παίζουν κανένα ρόλο στη συμπεριφορά των κρατών, και ο ρόλος τους στην ειρήνη δεν είναι παρά μόνο οριακός. Ο Mearsheimer ορίζει τους θεσμούς ως «ένα σύνολο κανόνων που καθορίζουν τους τρόπους με τους οποίους τα κράτη μπορούν να συνεργασθούν και να ανταγωνισθούν. Καθορίζουν αποδεκτές συμπεριφορές και αποκλείουν μη αποδεκτές. Αυτοί οι κανόνες διαπραγματεύονται από τα κράτη και εμπεριέχουν αμοιβαία αποδοχή ανώτερων κανόνων που καθορίζονται σε όρους δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Οι κανόνες αυτοί μορφοποιούνται τυπικά σε διεθνείς συμφωνίεςδεν έχουν τη μορφή παγκόσμιας διακυβέρνησης και τα κράτη επιλέγουν να υπακούσουν στους κανόνες που δημιούργησαν».²²

Και ο Joseph Grieco υποστηρίζει πως «οι διεθνείς θεσμοί είναι ανίκανοι να αναιρέσουν τα περιοριστικά αποτελέσματα που συνεπάγεται η διεθνής αναρχία και η φύση του διεθνούς συστήματος επί της διακρατικής συνεργασίας».²³ Έτσι οι διεθνείς θεσμοί μπορούν να επηρεάσουν τις προοπτικές για συνεργασία μόνο οριακά.²⁴

1.2.7. Η Ισορροπία δυνάμεων

Υπό τις συνθήκες διεθνούς αναρχίας και διεθνών ανταγωνισμών, ο καλύτερος τρόπος διαφύλαξης των συμφερόντων των κρατών είναι η ισορροπία δυνάμεων και η διατήρησή της. Ισορροπία δυνάμεων σημαίνει και εξισορρόπηση των αντιπάλων. Η έννοια της εξισορρόπησης είναι πολύ σημαντική και στο έργο του Θουκυδίδη. Η εξισορρόπηση μπορεί να έχει μορφή είτε εσωτερική, δηλαδή κινητοποίηση όλων των διαθέσιμων εσωτερικών δομών και πόρων ενός κράτους, είτε εξωτερική, δηλαδή δημιουργία συμμαχιών λόγω σύγκλισης συμφερόντων. Η έννοια της εξωτερικής εξισορρόπησης είναι αυτή που μας ενδιαφέρει στην παρούσα εργασία.

²² Mearsheimer J. John, ό.π.παρ., σελ.9

²³ Grieco Joseph, «Anarchy and the Limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism», *International Organization*, Vol.42, No.3(Summer 1988.σελ.485

²⁴ Ό.π.παρ., σελ.488

Ο Lijphart Arend, υποστηρίζει πως η θεωρία ισορροπίας δυνάμεων μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εξηγήσει τον λόγο που η κατάσταση της φύσης δε σημαίνει απαραίτητα και κατάσταση πολέμου. Υποστηρίζει πως είναι η θεωρία του *laissez-faire* των διεθνών σχέσεων η οποία δηλώνει πως αν και η αναρχία εμπεριέχει την απουσία μιας κυρίαρχης αρχής, δε συνεπάγεται και την απουσία μιας μεγάλης κλίμακας διεθνούς τάξης. Ο αγώνας για την απόκτηση ισχύος στον οποίο συμμετέχουν τα κράτη εξαιτίας των διλημάτων ασφαλείας τείνει να οδηγεί σε μια γενική ισορροπία ανάμεσά τους παρά σε αναπόφευκτη σύγκρουση.²⁵

Ο Hans Morgenthau υποστηρίζει πως «η δημιουργία συμμαχιών είναι η αναγκαία λειτουργία της ισορροπίας δυνάμεων και ιστορικά η πιο σημαντική ένδειξή του ότι η ισορροπία δυνάμεων δεν είναι ενδεικτική των σχέσεων δύο ανταγωνιστικών κρατών αλλά των σχέσεων ενός κράτους ή μιας συμμαχίας κρατών με μια άλλη συμμαχία μέσα σε ένα σύστημα πολύ-κρατικό».²⁶

Υποστηρίζει πως όταν δύο κράτη ανταγωνίζονται έχουν τρεις επιλογές στη διάθεσή τους για να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα. Μπορούν είτε να αυξήσουν τη δική τους ισχύ, είτε να προσθέσουν στη δική τους ισχύ αυτή των άλλων κρατών, είτε να κατακρατούν την ισχύ των άλλων κρατών από τον αντίπαλο. Στην πρώτη περίπτωση εισάγονται σε αγώνα εξοπλισμών, στην δεύτερη και τρίτη περίπτωση εισάγονται σε μια πολιτική συμμαχιών.²⁷

Το πότε ένα κράτος θα δεχθεί ή θα αρνηθεί να εισέλθει σε μια συμμαχία είναι περισσότερο θέμα σκοπιμοτήτων και συμφερόντων παρά θέμα αρχών. Ένα κράτος θα αρνηθεί τη συμμετοχή του όταν θα είναι σίγουρο ότι μπορεί να ανταπεξέλθει σε οποιαδήποτε πρόκληση βασιζόμενο στις δικές του δυνάμεις ή όταν θα γνωρίζει ότι τα πλεονεκτήματα της συμμετοχής του δεν καλύπτουν τα μειονεκτήματα της δέσμευσης.

²⁵ Lijphart Arend, «The Structure of the Theoretical Revolution in International Relations», *International Studies Quarterly*, Vol.18, No.1, (March 1974), σελ 46

²⁶ Morgenthau J. Hans, *Politics Among Nations*, σελ.197

²⁷ Ο.π.παρ., σελ.197

Ωστόσο, η κατανομή των οφελών μέσα σε μια συμμαχία δεν είναι απαραίτητο να είναι ίση για όλα τα μέρη. Συνήθως η κατανομή είναι αντιστοιχη της ισχύος του κάθε συμμαχικού μέρους. Μια μεγάλη δύναμη είναι περισσότερο πιθανό να επωφελείται σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με μια μικρή με την οποία συνεργάζεται στα πλαίσια μιας συμμαχίας. Ωστόσο είναι πιθανό μια μικρή δύναμη να κατέχει ισχύ και στρατηγική θέση στο διεθνές σύστημα, τέτοια που να την καθιστά αναντικατάστατη στους συμμάχους της και έτσι οι πολιτικές και τα οφέλη της συνεργασίας τους να μην γέρνουν θετικά μόνο προς τους μεγάλους συμμάχους.

Μια τυπική συμμαχία προσπαθεί να μετατρέψει τα ενδιαφέροντα των μερών σε κοινές πολιτικές και δράσεις. Κάποια ενδιαφέροντα μπορεί να συμβαδίζουν με τους σκοπούς της συμμαχίας, άλλα μπορεί να είναι αντίθετα με αυτούς, άλλα μπορεί να υποστηρίζουν τους αντικειμενικούς σκοπούς της και άλλα να τους αντικρούουν. Έτσι η συμμαχία εδραιώνεται στα πλαίσια ενός συστήματος και πλαισίου ανταγωνιστικών συμφερόντων. Το κατά πόσο θα μπορέσει να λειτουργήσει αποτελεσματικά αλλά και η διάρκειά της εξαρτώνται από το πόσο ισχυρά είναι τα κοινά συμφέροντα των κρατών αλλά και από το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο διαμορφώνεται. Γενικώς, οι συμμαχίες είναι μικρής διάρκειας και προκύπτουν κυρίως σε καιρούς πολέμου ή σε καιρούς κατά τους οποίους θα πρέπει να αντιμετωπισθεί μια απειλή. Αφού η απειλή αντιμετωπισθεί ή σε περίπτωση πολέμου αυτός τερματισθεί, τότε τα συμφέροντα στα βάση των οποίων δημιουργήθηκε η συμμαχία συνήθως υποχωρούν. Έτσι θα πρέπει να εξετασθεί και η σχέση ανάμεσα στην προσωρινή ύπαρξη συμμαχιών και τη προσωρινή ή όχι ύπαρξη των συμφερόντων που την προκαλούν, με άλλα λόγια στη φύση των συμφερόντων στα οποία τα κράτη συγκλίνουν. Ιστορικά ωστόσο η παρατήρηση δείχνει πως οι συμμαχίες δεν είναι μεγάλης χρονικής διάρκειας.

Μεγάλη σημασία για την ανάλυση των συμμαχιών έχει και το κατά πόσο η συμμαχία υπήρξε λειτουργική ή όχι. Αυτό σημαίνει αν κατάφερε να ξεπεράσει τη βάση των κοινών συμφερόντων και να προχωρήσει στην

υιοθέτηση κοινών μέτρων και πολιτικών. Εδώ μεγάλο ρόλο παίζει το ποιος είναι ο αντικειμενικός αρχικός σκοπός της συμμαχίας. Ο Morgenthau, διαχωρίζει αυτή τη κατάσταση σε περιπτώσεις όπου η συμμαχία δημιουργήθηκε για την αντιμετώπιση εδραίωσης και ηγεμονίας μιας άλλης δύναμης, και στην περίπτωση όπου η συμμαχία θα πρέπει να αντιμετωπίσει μια άλλη. Και στις δύο περιπτώσεις κοινός παρανομαστής είναι η ισορροπία δυνάμεων και η διατήρηση τους status quo.²⁸

Συνοπτικά θα μπορούσαμε να καταγράψουμε τα κύρια χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος ως εξής:

1. Η έλλειψη ρυθμιστικής εξουσίας, δηλαδή η διεθνής αναρχία.
2. Τα κράτη είναι οι βασικοί δρώντες του διεθνούς συστήματος. Χαρακτηρίζονται από υπαρκτική ετερότητα, πολιτική κυριαρχία.
3. Οι σχέσεις των κρατών είναι κατά βάση ανταγωνιστικές και συγκρουσιακές.
4. Τα κράτη συμπεριφέρονται ορθολογικά και είναι ευαίσθητα στο κόστος.
5. Πρωταρχικός στόχος των κρατών είναι η επιβίωση και η κατοχύρωση της ασφάλειάς τους.
6. Μέσο διαφύλαξης των συμφερόντων τους είναι η ισχύς. Άρα τα κράτη επιζητούν την ισχύ και επιδιώκουν τη μεγιστοποίησή της.
7. Τα κράτη επιδιώκουν τη διατήρηση ή καλύτερευση της θέσης τους στο διεθνές σύστημα.
8. Προσπαθούν να εξισορροπούν τους αντιπάλους τους και έτσι συμβάλλουν στη δημιουργία ενός συστήματος ισορροπίας ισχύος.
9. Οι διεθνείς θεσμοί υφίστανται ως εξαρτημένες μεταβλητές και αποτελούν αντανάκλασεις της ισχύος και αποτέλεσμα των υπολογισμών συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων.

²⁸ Ό.π.παρ., σελ.202

Κεφάλαιο Δεύτερο

Θεωρία Συμμαχιών

Για να ορισθεί η έννοια της συμμαχίας θα χρησιμοποιηθεί ο ορισμός του Walt. Ως συμμαχία λοιπόν ορίζεται «μια επίσημη ή ανεπίσημη σχέση συνεργασίας ασφάλειας ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα κυρίαρχα κράτη»²⁹. Πολλές φορές ωστόσο, όπως θα φανεί και παρακάτω ο αρχικός αντικειμενικός σκοπός μιας συμμαχίας μπορεί να εξυπηρετεί και άλλους σκοπούς πέραν της ασφαλείας.

Τα ερωτήματα που θα πρέπει να τεθούν εδώ και να εξετασθούν είναι τα παρακάτω. Πρώτον, τι οδηγεί τα κράτη να υποστηρίξουν αλλήλους ως προς την εξωτερική πολιτική τους, την ασφάλεια και την κυριαρχία τους. Τι οδηγεί δηλαδή στη δημιουργία συμμαχιών. Δεύτερον, πώς τα μεγάλα κράτη επιλέγουν ποιες μικρότερες δυνάμεις θα βοηθήσουν ή στο πλευρό ποιών μεγάλων δυνάμεων θα τεθούν και πώς αντίστοιχα οι μικρές δυνάμεις αποφασίζουν ποια βοήθεια θα αποδεχθούν. Τρίτον, πώς οι εσωτερικές δομές ενός κράτους επηρεάζουν τις συμμαχικές επιλογές του. Τέταρτον, ποια είναι τα οφέλη μιας συμμαχικής δέσμευσης και ποιο το κόστος. Πέμπτον, πότε είναι απαραίτητη μια συμμαχική συνθήκη και πώς αυτή διαφοροποιεί τις συμμαχίες αυτού του τύπου από τις συμμαχίες που στηρίζονται σε μια προφορική συμφωνία. Έκτον, ποια είναι τα αποτελέσματα των συμμαχιών ως προς τη δομή του διεθνούς συστήματος. Απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα θα γίνει προσπάθεια να δοθούν μέσα από την εξέταση της θεωρίας συμμαχιών.

Η ρεαλιστική θεωρία υποστηρίζει πως τα κράτη εισάγονται σε συμμαχίες και συνασπισμούς για να αντιμετωπίσουν μια απειλή και μόνο όταν πλέον δεν μπορούν να την αντιμετωπίσουν από μόνοι τους και υπολογίζουν πως το κόστος της συμμετοχής τους σε αυτήν θα είναι

²⁹ Walt M. Stephen, *The Origins of Alliances*, Ithaca, London, Cornell University Press, 1987, σελ.1 (υποσημείωση)

μικρότερο από το όφελος. Αφού εισαχθούν στη συμμαχία, μπορεί να αποβλέπουν και σε δευτερεύοντες σκοπούς όπως η επιρροή της εξωτερικής πολιτικής άλλων κρατών ή την βελτίωση της διεθνούς θέσης τους αλλά από τη στιγμή που η συμμαχία θα δημιουργήσει μια ισορροπία δυνάμεων ικανοποιητική, το όφελος αυτό από μόνο του είναι αρκετό για τη διατήρηση της συμμαχίας.

Διακρίσεις ανάμεσα στις συμμαχίες γίνονται και με μέτρο την ισχύ των κρατών ή ακόμη και το οπλοστάσιο που διαθέτουν. Για παράδειγμα, οι συμμαχίες ανάμεσα σε πυρηνικές δυνάμεις αναμένεται να είναι βραχυκρόνιες διότι απειλώντας την επιβίωση ενός κράτους τα πυρηνικά όπλα υποβιβάζουν την αξιοπιστία κάθε εγγύησης ασφαλείας. Οι αμυντικές συμμαχίες από την άλλη τείνουν να διαρκούν περισσότερο καθώς τα μέλη τους είναι περισσότερο ενωμένο με γνώμονα τον κοινό σκοπό υπεράσπισης εδαφών ή ακόμη και ιδεολογιών.

Η συνεργασία και ο συγχρονισμός είναι απαραίτητα για την αντιμετώπιση ξαφνικών απειλών, ωστόσο τα κράτη δεν επιζητούν την περισσότερο στενή συνεργασία καθώς σε τέτοιες περιπτώσεις επιδιώκουν να μπορούν να δρουν γρήγορα και αν χρειασθεί ανεξάρτητα.

Οι συμμαχίες αποκτούν την έννοια των θεσμών στην περίπτωση που υπάρχει μια συνθήκη και μια υποχρέωση με την έννοια του συμβολαίου για συνεργασία σε θέματα ασφαλείας και όταν επιλέγουν να δημιουργήσουν μια επίσημη οργάνωση ώστε να διευκολυνθεί η συνέχεια των σκοπών τους. Αυτή η σχέση καθορίζει τις αποδεκτές αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα μέλη της συμμαχίας και στα μη μέλη αυτής.³⁰

Όταν μια θεσμοποιημένη συμμαχία αποδίδει και τα μέλη της μοιράζονται κοινούς κανόνες, η συμμαχία θα ξεκινήσει να κατευθύνεται και προς άλλους σκοπούς οι οποίοι μόνο εμμέσως θα συνδέονται με τον αρχικό. Αντίθετα, η απόδοση μιας συμμαχίας που δεν στηρίζεται σε αμοιβαίους κανόνες και θεσμικές δεσμεύσεις, υπό την απουσία των ανωτέρω δεσμεύσεων θα δημιουργεί μια κατάσταση μονιμότητας. Τα

³⁰ Kirsten Rafferty, «An Institutional Reinterpretation of Cold War Alliance Systems: Insights for Alliance Theory» *Canadian Journal of Political Science*, 36:2 (June, 2003), σελ. 345

κράτη δεν θα έχουν κίνητρο να την εγκαταλείψουν καθώς τα οφέλη από τη συμμετοχή θα συνεχίζουν να είναι μεγαλύτερα από το κόστος της δέσμευσης, και ούτε θα έχουν κίνητρο να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους. Ακόμη και όταν υπάρξουν συστημικές αλλαγές, οι σύμμαχοι δεν θα διαλύσουν τη συμμαχία εάν αυτή συνεχίζει να ικανοποιεί τις προσδοκίες τους και τους αρχικού σκοπούς. Αντιθέτως η αξία της συμμαχίας μπορεί να αυξηθεί καθώς με την αλλαγή στο σύστημα η αβεβαιότητα θα ενταθεί και μέσα στη συμμαχία θα υπάρχει η δυνατότητα επικοινωνίας και ένας βαθμός ασφάλειας.

2.1. Δημιουργία Συμμαχιών

2.1.1. Κίνητρα δημιουργίας συμμαχίας

Ο Stephen Walt στο βιβλίο του *The Origins of Alliances* εισάγει ορισμένους λόγους για τους οποίους δύο ή και περισσότερα κράτη δημιουργούν μια συμμαχία. Ο πρώτος λόγος είναι η δημιουργία της συμμαχίας ως απάντηση σε μια απειλή. Ο δεύτερος λόγος είναι η ιδεολογική σύγκλιση ανάμεσα στα κράτη. Ο τρίτος λόγος είναι η εξωτερική βοήθεια και ο τέταρτος λόγος είναι η διεθνική διείδυση, ή με διαφορετικά λόγια ο έλεγχος της εσωτερικής πολιτικής δομής κάποιου άλλου κράτους και επιρροή πάνω σε αυτή.³¹

Όσον αφορά τον πρώτο λόγο, δηλαδή την αντίληψη πως τα κράτη δημιουργούν συμμαχίες για να αντιμετωπίσουν μια απειλή, υπάρχουν δύο διακρίσεις και κριτήρια ως προς τη δημιουργία της συμμαχίας. Η πρώτη διάκριση είναι η λογική της εξισορρόπησης της απειλής και η δεύτερη είναι η λογική της σύμπραξης με την απειλή.³²

Η λογική της εξισορρόπησης είναι βασισμένη στην παραδοσιακή θεωρία ισορροπίας ισχύος. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή τα κράτη συμμαχούν προκειμένου να εξισορροπήσουν μια άλλη δύναμη ή έναν συνασπισμό δυνάμεων του οποίου η ισχύς απειλεί την ασφάλεια και

³¹ Stephen Walt, ό.π.παρ, σελ17

³² Η παρακάτω ανάλυση είναι βασισμένη στη θεωρία που αναλύεται από τους Stephen Walt και Jack Snyder.

επιβίωσή τους. Έτσι μέσω της εξισορρόπησης επιλέγουν να μην θέσουν σε κίνδυνο την κυριαρχία τους και να συγκρατήσουν τον εν δυνάμει ηγεμόνα πριν γίνει ιδιαίτερος ισχυρός. Στην περίπτωση αυτή είναι φρονιμότερο να ταχθεί το κράτος στο πλευρό του πιο αδύναμου πιθανού συμμάχου. Έτσι αυξάνεται η επιρροή του μέσα στον νέο αυτό συνασπισμό και είναι βέβαιο ότι οι σύμμαχοι του δεν θα ηγεμονεύσουν εντός της συμμαχίας. Είναι επόμενο άλλωστε, πως ακόμη και μέσα σε μια συμμαχία, όπως έχει ήδη αναφερθεί, όπου υπάρχουν κοινά συμφέροντα και στη βάση των οποίων αυτή έχει εν πρώτοις δομηθεί, εξακολουθεί να υπάρχει η ανησυχία για την απόκτηση περισσότερων πλεονεκτημάτων και κερδών από τους άλλους.

Οι συνέπειες αυτής της λογικής είναι αρχικά πως όταν η κύρια τάση στο σύστημα είναι αυτή της εξισορρόπησης τότε η ισχύς των κρατών θα αποτελεί από μόνη της πρόκληση για τα λιγότερο ισχυρά κράτη. Επιπλέον οι ηγεσίες των αναθεωρητικών κρατών θα διστάζουν να προχωρήσουν σε επιθετικές και ηγεμονικές δράσεις εφόσον θα γνωρίζουν εκ των προτέρων ότι θα συναντήσουν αντίσταση. Σε έναν κόσμο εξισορρόπησης τα ισχυρά κράτη θα παρουσιάζονται ως σημαντικοί εν δυνάμει σύμμαχοι εφόσον θα έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν πολλά, αλλά ταυτόχρονα, θα πρέπει να περιορίζουν την ισχύ τους σε σημείο τέτοιο που να μην τα καθιστά επικίνδυνα για τα υπόλοιπα κράτη του συστήματος και αυτό γιατί όπως σημειώθηκε στο πρώτο κεφάλαιο κάθε δρώντας αποτελεί έναν εν δυνάμει αντίπαλο δεδομένου του άναρχου διεθνούς συστήματος και των ανταγωνιστικών συμφερόντων των δρώντων.

Τα κράτη που τείνουν στην πολιτική της εξισορρόπησης είναι συνήθως τα ισχυρότερα κράτη. Και αυτό γιατί η επιρροή τους, όπως και η προσφορά τους στους συμμάχους είναι μεγάλη, και επιπλέον μπορούν να επηρεάσουν την αποτελεσματικότητα μιας συμμαχίας αλλά και τη δομή της. Όπως σημειώνει ο Stephen Walt «τα ισχυρά κράτη μπορούν να μετατρέψουν μια συμμαχία από ηττημένη σε νικήτρια».³³

³³ Stephen Walt, *The Origins Of Alliances*, σελ. 29.

Η διαθεσιμότητα, επίσης, των συμμάχων στο σύστημα, μπορεί να επηρεάσει την πολιτική που θα ακολουθήσει ένα κράτος ως προς την αντιμετώπιση της εξωτερικής πολιτικής, μπορεί να επηρεάσει δηλαδή την συμμαχική του επιλογή. Τα κράτη είναι πιθανό να τείνουν περισσότερο στην πολιτική της εξισορρόπησης όταν είναι βέβαια πως η βοήθεια των συμμάχων θα είναι άμεση και διαθέσιμη. Αυτό, ωστόσο, σημαίνει πως θα πρέπει να υπάρχει ένα δίκτυο ολοκληρωμένης και αποτελεσματικής διπλωματικής επικοινωνίας, τέτοιο που να καθιστά εύκολη τη κατανόηση των κοινών σκοπών, την διαθεσιμότητα των συμμαχικών κρατών και την από κοινού δέσμευση σε οποιαδήποτε συμφωνία. Η ικανότητα επικοινωνίας και η αποτελεσματική διπλωματία μπορούν να διευκολύνουν τα κράτη, ή και να τα πείσουν, να αντιληφθούν τα κοινά τους συμφέροντα.

Ωστόσο η υπέρμετρη βεβαιότητα για τη συμμαχική υποστήριξη και την διαθεσιμότητα αυτής, μπορεί να οδηγήσει στο φαινόμενο του τσαμπατζή (free-rider). Αδύναμα κράτη μπορεί να συμμαχούν με άλλα ισχυρότερα αυτών, βασιζόμενα στις προσπάθειες των άλλων και στην ισχύ τους για την παραγωγή ασφάλειας. Είναι πολύ πιθανό ένα κράτος που η θέση του στο σύστημα δεν είναι τέτοια που να το καθιστά πλήρως ασφαλές να εισάγεται σε μια συμμαχία προκειμένου να επωφεληθεί από την ισχύ και τη θέση ενός άλλου ισχυροτέρου κράτους, χωρίς το πρώτο να προσφέρει την αναμενόμενη ανταπόδοση στους όρους της συμμαχικής δέσμευσης. Αντίστοιχα, ανάμεσα στα ισχυρά κράτη είναι πιθανό να παρουσιασθεί το φαινόμενο του back-passing, δηλαδή μετατόπιση του βάρους του αγώνα από τα απειλούμενα κράτη στους συμμάχους τους. Σε αυτή την κατάσταση μπορεί να βρεθεί ένα κράτος το οποίο δεν έχει κάνει σαφείς τις προθέσεις του και τις δεσμεύσεις του μέσα στη συμμαχία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες σε διακηρυγμένα κείμενα τους κάνουν λόγο για την αποφυγή λήψης της ολοκληρωτικής ευθύνης για τις κινήσεις των συμμάχων τους προκειμένου να αποφύγουν αυτήν ακριβώς την περίπτωση μετατόπισης του βάρους. Ίσως αυτή είναι και μια διαφορά που υπάρχει ανάμεσα σε συμμαχίες που βασίζονται σε μια συνθήκη, η οποία και δεσμεύει τα κράτη ως προς τις υποχρεώσεις τους,

και σε συμμαχίες που βασίζονται σε προφορικές δεσμεύσεις και στις οποίες οι υποχρεώσεις των κρατών είναι ουσιαστικά περισσότερο ρευστές.

Τέλος, τα κράτη είναι περισσότερο πιθανό να τείνουν στην πολιτική εξισορρόπηση σε περιόδους ειρήνης ή στα αρχικά στάδια μιας σύγκρουσης, καθώς επιθυμούν να αποτρέψουν ή να νικήσουν τις δυνάμεις που θέτουν τη μεγαλύτερη απειλή. Καθώς όμως το αποτέλεσμα διαφαίνεται, όταν αυτό είναι αρνητικό είναι πιθανό τα κράτη τα οποία το έχουν ήδη αντιληφθεί ως τέτοιο να αποχωρήσουν από την μελλοντικά ηττημένη πλευρά. Η αποκατάσταση ωστόσο της ειρήνης αποκαθιστά και επαναφέρει την τάση για εξισορρόπηση. Είναι προφανές πως τα κράτη εισέρχονται σε μια συμμαχία ικανοποιώντας έτσι τα κίνητρα και τους στόχους που έχουν θέσει για τη μεγιστοποίηση των συμφερόντων τους. Κατά συνέπεια η παραμονή τους ή η αποχώρησή τους από αυτή εξαρτάται και πάλι από το συμφέρον και όχι από κάποια ηθική αξιολόγηση των καταστάσεων.

Η δεύτερη διάκριση, σχετικά με την αντιμετώπιση εξωτερικής απειλής, είναι αυτή του *bandwagoning*. Η συμπεριφορά αυτή είναι περισσότερο συχνή σε κράτη των οποίων οι ηγεσίες θέλουν να δικαιολογήσουν στρατιωτικές κυρίως αναμειξεις και υψηλούς στρατιωτικούς προϋπολογισμούς. Η λογική εδώ είναι η ακόλουθη. Τα κράτη έλκονται από την ισχύ. Όσο πιο εμφανής είναι η ισχύς ενός κράτους και όσο περισσότερο αυτό την επιδεικνύει τόσο πιο πιθανό είναι τα άλλα κράτη να θέλουν και να επιδιώκουν να συμμαχήσουν μαζί του. Αντίθετα, όταν η ισχύς ενός κράτους μειώνεται ή η σχετική θέση του στο σύστημα χειροτερεύει τόσο αυτό θα οδηγεί τα άλλα κράτη στο να κρατούν ουδέτερη στάση απέναντί του ή να τάσσονται υπέρ της αντίθετης πλευράς. Η ισχύς λοιπόν αποτελεί κίνητρο ένταξης μέσα σε έναν συνασπισμό δυνάμεων ή και απόρριψη μιας τέτοιας ένωσης. Υπάρχουν δύο κίνητρα που ωθούν στη λογική του *bandwagoning*. Το πρώτο έχει αμυντική φύση και υποδηλώνει μια μορφή κατευνασμού και μια προσπάθεια διαφύλαξης της ασφάλειας. Συγκεκριμένα, συμμαχώντας με

ένα ισχυρό κράτος, ο σύμμαχος ελπίζει ότι θα αποφύγει κάποια επίθεση από αυτό, τουλάχιστον για όσο διάστημα η συμμαχία δεσμεύει τα κράτη.

Το δεύτερο έχει επιθετική φύση και πρόκειται για την επιδίωξη, ενός κράτους, απόσπασης ενός μέρους από τα κέρδη που θα αποκομίσει το ισχυρό κράτος σε μια συμπλοκή, τασσόμενο υπέρ αυτού σε καιρό πολέμου. Συνήθως σε μια τέτοια περίπτωση το ρίσκο και η αβεβαιότητα που μπορεί να εμπεριέχει μια τέτοια κίνηση είναι ορθολογικά υπολογισμένα, καθώς θα πρέπει εκ των προτέρων να έχει υπολογισθεί και το ενδεχόμενο ήττας του ισχυρού κράτους άρα και συμμετοχής σε κάθε κόστος των συμμάχων αυτού. Συνεπώς, μια τέτοια συμμαχία εμπεριέχει μεγαλύτερο βαθμό βεβαιότητας ως προς τη μελλοντική θέση των συμμαχικών μερών.

Συνέπεια αυτής της λογικής είναι η αύξηση του ανταγωνισμού και της επιθετικότητας. Σε έναν κόσμο που κυριαρχεί η λογική του bandwagoning οι ισχυρές δυνάμεις θα έχουν κίνητρο να φαίνονται και να δρουν ως επιθετικές, εφόσον αυτό θα σημαίνει ότι θα ανταμειφθούν μέσω της προσέλκυσης περισσότερων συμμάχων. Αν οι ηγεσίες των κρατών πιστεύουν πως η λογική αυτή κυριαρχεί θα είναι περισσότερο διατεθειμένες να χρησιμοποιήσουν βία. Και αυτό δεν θα είναι «προνόμιο» μόνο των ισχυρών κρατών αλλά και των αδύναμων. Τα μεν ισχυρά κράτη θα χρησιμοποιήσουν βία εφόσον θα υποθέτουν ότι τα υπόλοιπα κράτη δεν θα συνασπισθούν εναντίον τους αλλά και επειδή με αυτόν τον τρόπο θα μπορούν να προσελκύσουν περισσότερους συμμάχους, τα δε αδύναμα και status quo κράτη λόγω του φόβου για τα κέρδη των αντιπάλων τους.

Ως προς το ποιά κράτη τείνουν περισσότερο στη λογική του bandwagoning, αυτά είναι τα λιγότερο ισχυρά. Τα αδύναμα κράτη είναι δύσκολο να επηρεάσουν το αποτέλεσμα μιας σύγκρουσης και έτσι τείνουν να συμμαχούν με την πιο ισχυρή πλευρά. Στην περίπτωση που η συμμετοχή τους σε μια συμμαχία είναι πιθανό να επηρεάσει το αποτέλεσμα, είναι ορθολογικό να συμμετάσχουν στην αδύναμη πλευρά. Επιπλέον η αμεσότητα της ισχύος αλλά και της απειλής επηρεάζει τα αδύναμα κράτη περισσότερο από τα ισχυρά. Έτσι, τείνουν στην

εξισορρόπηση όταν απειλούνται από κράτη με σχεδόν ίσες δυνατότητες ενώ τείνουν στο bandwagoning όταν απειλούνται από μια μεγάλη δύναμη ή όταν η βοήθεια των συμμάχων δεν φαίνεται να είναι άμεσα διαθέσιμη.

Η δεύτερη διάκριση που γίνεται σε σχέση με την αντιμετώπιση της απειλής είναι με κριτήριο τη δημιουργία συμμαχίας με το κράτος (ή τα κράτη) που θέτει την απειλή ή με την αμυνόμενη πλευρά. Εδώ παίζουν ρόλο διάφοροι παράγοντες που θέτουν την απειλή.

Πρώτος παράγοντας είναι η συνολική ισχύς που μπορεί να κατέχει ένα κράτος. Όσο περισσότερες είναι οι πηγές ισχύος ενός κράτους άρα και η αθροιστική ισχύς του, τόσο μεγαλύτερη είναι η απειλή που μπορεί να θέσει στα άλλα κράτη. Η ισχύς του μπορεί να χρησιμοποιηθεί με τέτοιο τρόπο που είτε να αποτελεί απειλή οπότε και να ωθεί τους υπόλοιπους σε εξισορρόπηση, είτε να αποτελεί μέσο επιβράβευσης οπότε και να ωθεί τα άλλα κράτη σε bandwagoning. Συνεπώς, η συνολική ισχύς (πληθυσμός, βιομηχανική και στρατιωτική, τεχνολογική ικανότητα) ενός κράτους μπορεί από μόνη της να αποτελεί κίνητρο για τη δημιουργία συμμαχιών.

Δεύτερος παράγοντας είναι η γεωγραφική αμεσότητα. Η ικανότητα προβολής ισχύος είναι επόμενο πως αυξάνει όσο πιο μικρή είναι η απόσταση ενώ μειώνεται όσο μεγαλύτερη είναι αυτή. Έτσι τα κράτη που γειτνιάζουν ή που βρίσκονται περισσότερο κοντά αποτελούν μεγαλύτερη απειλή το ένα για το άλλο. Επομένως είναι πιθανό η γειτνίαση αυτή ή η μικρή απόσταση ανάμεσα σε κράτη να ωθεί σε δημιουργία συμμαχιών άλλων κρατών. Αντίστοιχα, σε περιπτώσεις όπου η επικοινωνία είναι δύσκολη και η τεχνολογία δεν επιτρέπει την βελτίωση αυτής είναι πιθανό οι δυνάμεις που τάσσονται στην ίδια μεριά να είναι αυτές που γειτνιάζουν. Στην προκειμένη ωστόσο περίπτωση δεν συμπεριλαμβάνονται οι καταστάσεις εκείνες στις οποίες συμμετέχουν γειτονικά κράτη τα οποία διεκδικούν σε μορφή ένωσης αιτήματα από άλλες δυνάμεις, και όπου ο συνασπισμός τους δεν έχει να κάνει με την απόσταση ανάμεσά τους αλλά περισσότερο με τα κοινά τους συμφέροντα στη συγκεκριμένη κατάσταση.

Τρίτος παράγοντας που μπορεί να θέσει απειλή είναι η επιθετική ισχύς που μπορεί να διαθέτει ένα κράτος. Τα κράτη που διαθέτουν εμφανή επιθετική ισχύ είναι περισσότερο πιθανό να προκαλέσουν τη δημιουργία συμμαχίας παρά τα κράτη αυτά που για διάφορους λόγους δεν μπορούν να μετατρέψουν την ισχύ τους σε επιθετική. Οι συνέπειες της προβολής επιθετικής ισχύος ποικίλουν. Μια άμεση απειλή μπορεί να οδηγήσει σε εξισορροπητικές συμπεριφορές τα υπόλοιπα κράτη, ωστόσο, η αμεσότητα της απειλής και η αναγκαιότητα γρήγορης αντίδρασης μπορεί να στερήσει την ελπίδα αντίστασης και επιβίωσης από τα άλλα κράτη και έτσι να προσφύγουν σε συμπεριφορές bandwagoning εφόσον η άμεση βοήθεια πιθανών συμμάχων δεν είναι εφικτή και οι συμμαχίες εξισορρόπησης δεν φαίνονται βιώσιμες.

Τέλος, ένας άλλος παράγοντας που εντείνει το αίσθημα απειλής είναι οι επιθετικές διαθέσεις των κρατών. Τα κράτη που αφήνουν να φανεί πως διαθέτουν επιθετικές προθέσεις συχνά προκαλούν την δημιουργία συμμαχιών. Ακόμη και αν διαθέτουν σχετικά λιγότερες ικανότητες και μικρότερη ισχύ οι προθέσεις τους μπορεί να προκαλέσουν αντιδράσεις συσπείρωσης. Φαίνεται λοιπόν πως οι αντιλήψεις για τις προθέσεις των άλλων κρατών είναι καθοριστικές τόσο στη δημιουργία συμμαχιών όσο και στην επιλογή συμμάχων.

Ακολουθώς, λόγο δημιουργίας συμμαχιών αποτελεί και η κοινή ιδεολογία και κουλτούρα. Η ιδεολογική σύγκλιση έχει να κάνει με συμμαχίες που διαθέτουν κοινές πολιτικές, πολιτισμικές και άλλες αξίες και συναρτάται άμεσα με τις εσωτερικές τους δομές και λιγότερο με τα συμφέροντα που σχετίζονται με γεωστρατηγικούς παράγοντες. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, όσο περισσότερο κοινά στοιχεία διαθέτουν τα κράτη σε ιδεολογικό, πολιτικό, θρησκευτικό ή άλλο επίπεδο, τόσο περισσότερο πιθανό είναι να δημιουργηθεί συμμαχία ανάμεσά τους. Οι υποστηρικτές της υπόθεσης αυτής τονίζουν πως οι συμμαχίες που βασίζονται σε ιδεολογικές βάσεις πρώτον, μπορούν να υποστηρίξουν την προάσπιση κοινών πολιτικών αρχών, δεύτερον, μειώνουν το αίσθημα του φόβου εφόσον τα συμμαχικά μέρη βλέπουν την εικόνα τους το ένα στο άλλο και τρίτον, έχουν την ικανότητα να ενδυναμώνουν τη νομιμότητα

ενός αδύναμου καθεστώτος, δείχνοντας ότι είναι μέρος ενός μεγάλου και ευρέως αποδεκτού κινήματος. Η ιδεολογική και πολιτιστική βάση ωστόσο αμφισβητείται σε πολλές περιπτώσεις όπως για παράδειγμα στην υπόθεση που υποστηρίζεται από πολλούς αναλυτές πως οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους, κυρίως βάσει των κοινών αρχών και κανόνων που εκ των πραγμάτων το δημοκρατικό καθεστώς συνεπάγεται. Οι αρχές αυτές υποστηρίζεται πως κάνουν τα κράτη να διέπονται από αμοιβαίο σεβασμό, αλλά και από το γεγονός πως η αντίδραση κάθε δημοκρατικού κράτους είναι καθορισμένη και υπάγεται στις δημοκρατικές αρχές.³⁴

Από την άλλη, η ιδεολογία μπορεί να οδηγήσει σε αντίθετα αποτελέσματα και συγκεκριμένα σε διαμάχες. Όταν η ιδεολογία καλεί τα συμβαλλόμενα μέρη να διαμορφώσουν ένα συγκεντρωμένο κίνημα που να υπακούει σε μια αρχή, το ενδεχόμενο διαμάχης ανάμεσα στα μέρη αυξάνεται. Και αυτό διότι πρώτον, εφόσον η ιδεολογία είναι μέρος κατοχύρωσης της νομιμότητας καθεστώτων, η παραπάνω απαιτούμενη αρχή θα είναι ζητούμενο να εκφράζει την ιδεολογία του κάθε μέρους, άρα και να ισχυροποιεί τη νομιμότητά του. Συνεπώς, θα πρέπει όλοι να συμφωνήσουν στο ποια θα αναδειχθεί η ισχυρότερη αρχή και να υπακούσουν σε αυτή. Μια τέτοια επιλογή μπορεί να οδηγήσει σε φόβους για απειλή της αυτονομίας κάποιων από τα κράτη της συμμαχίας. Επιπλέον η ιδεολογία μπορεί να οδηγήσει σε φανατισμό και αντίστοιχα σε στιγματισμό των αντίθετων ιδεολογιών και των υποστηρικτών τους. Βέβαια, αυτά τα προβλήματα δεν εμφανίζονται σε

³⁴ Συγκεκριμένα η υπόθεση της Δημοκρατικής Ειρήνης προτάσσει μια αιτιώδη σχέση ανάμεσα στις δημοκρατικές πολιτικές δομές και την απουσία πολέμου. Η υπόθεση βασίζεται πρώτον, στους θεσμικούς περιορισμούς, δηλαδή στο ότι τα κράτη είναι υπόλογα στους πολίτες, στο ότι κάθε απόφαση έχει άμεσο πολιτικό κόστος και στο ότι η διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι ανοιχτή στην κοινωνία. Δεύτερον, στις δημοκρατικές αρχές και στη δημοκρατική κουλτούρα δηλαδή σε αντιλήψεις και πρακτικές που επιτρέπουν τους συμβιβασμούς και τις ειρηνικές διευθετήσεις. Ωστόσο, οι αντιρρήσεις πάνω σε αυτές τις υποθέσεις είναι οι ακόλουθες. Οι θεσμικοί περιορισμοί δεν εξηγούν τη δημοκρατική ειρήνη καθώς αν η κοινή γνώμη είχε τόση επιρροή, τα δημοκρατικά κράτη θα ήταν φιλειρηνικά ανεξάρτητα από τον αντίπαλο. Επιπλέον το πολιτικό κόστος είναι σταθερό σε κάθε περίπτωση. Τέλος, η εσωτερική πολιτική δομή, επίσης δεν εξηγεί τη Δημοκρατική ειρήνη, καθώς πρώτον, κράτη που απολαμβάνουν ασφάλεια μπορούν να διαθέτουν περισσότερο μινιμαλιστικές πολιτικές δομές, ενώ κράτη με απειλητικό εξωτερικό περιβάλλον είναι πιθανό να επιλέξουν πιο στατικές πολιτικές δομές. Δεύτερον, όταν υφίσταται απειλή είναι πιθανό η διαδικασία λήψης αποφάσεων να παίρνει πιο αυταρχικές τάσεις και η πολιτική δομή να είναι περισσότερο συγκεντρωτική.

δημοκρατικά καθεστώτα όπου η νομιμότητα βασίζεται σε εκλογικές διαδικασίες και σε πλειοψηφικές αποφάσεις ούτε και σε μοναρχικά καθεστώτα όπου το δικαίωμα διακυβέρνησης είναι δεδομένο και παραδοσιακά δοσμένο στον μονάρχη.

Η σημασία που έχει η ιδεολογία ως προς τη δημιουργία συμμαχιών είναι αρκετά μεγάλη. Σε περιπτώσεις όπου ένα κράτος δεν αντιμετωπίζει κάποια άμεση εξωτερική απειλή είναι περισσότερο πιθανό να συμμαχήσει με ένα όμοιο ιδεολογικά κράτος. Αντίθετα όταν αντιμετωπίζει απειλή, η ασφάλεια υπερβαίνει την ιδεολογία και το κράτος μπορεί να συμμαχήσει με βάση άλλα κριτήρια πέρα από τα ιδεολογικά. Επιπλέον, κράτη με αδύναμα καθεστώτα είναι πιθανό να συμμαχήσουν με διαφορετικά ως προς την ιδεολογία κράτη, προκειμένου να τους δοθεί η δυνατότητα να πείσουν μεγαλύτερο αριθμό πληθυσμού και να κερδίσουν ένα μέρος νομιμότητας. Αντίθετα, κράτη των οποίων τα καθεστώτα είναι επισφαλής μπορούν να συμμαχήσουν στη βάση ιδεολογικών κριτηρίων. Τέλος στα πλαίσια αναζήτησης μεγαλύτερης εσωτερικής υποστήριξης είναι πιθανό οι συμμαχίες να παρουσιάζονται ως βασιζόμενες σε ιδεολογική βάση. Με αυτόν τον τρόπο απολαμβάνουν μεγαλύτερης νομιμοποίησης και αποδοχής τόσο από την κοινή γνώμη και τον πληθυσμό αυτών όσο και από τη διεθνή κοινή γνώμη, γεγονός που έχει την ικανότητα να επηρεάσει αντιλήψεις, αποφάσεις και συμπεριφορές ηγεσιών άλλων κρατών.

Τρίτο κριτήριο για την επιλογή συμμάχων είναι η εξωτερική βοήθεια. Η βοήθεια αυτή μπορεί να έχει οικονομική, στρατιωτική, τεχνολογική ή άλλη μορφή. Σύμφωνα με το επιχείρημα αυτό η εξωτερική βοήθεια έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει πολύ δυνατούς συμμάχους και αντίστοιχα πολύ ισχυρές και δεμένες συμμαχίες, επειδή εισάγει ευνοϊκές προθέσεις εκ μέρους του δότη και εμπεριέχει αισθήματα ευγνωμοσύνης, ανταπόδοσης και εξάρτησης από τον αποδέκτη της βοήθειας. Η υπόθεση εδώ είναι πως όσο περισσότερη είναι η βοήθεια, τόσο ισχυρότερη είναι η συμμαχία. Άλλωστε, πολλές φορές, η εξωτερική βοήθεια προσφέρεται αποκλειστικά για την επιτάχυνση της διαδικασίας δημιουργίας συμμαχιών. Με άλλα λόγια η εξωτερική βοήθεια, είτε αυτή είναι

οικονομική, υλική, στρατιωτική ή και πολλές φορές διπλωματική μπορεί να αποτελεί ταυτόχρονα λόγο δημιουργίας συμμαχιών και λόγο σταθερότητας και διάρκειας των συμμαχιών.

Η εξωτερική βοήθεια επίσης συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην πολιτική επιρροή του αποδέκτη από τον δότη για τη δημιουργία συμμαχίας, κυρίως όταν ο δότης διαθέτει το μονοπώλιο στην παροχή βοήθειας, όταν ο δέκτης μόνος του αντιμετωπίζει απειλή, οπότε και η εξάρτηση των μερών είναι ασύμμετρη, όταν τα κίνητρα για τα οποία ο δότης προσφέρει τη βοήθεια δε διαφέρουν από τα κίνητρα για τα οποία ο δέκτης την αποδέχεται και τέλος όταν η διαδικασία λήψης αποφάσεων του δότη είναι περισσότερο συγκεντρωμένη και όχι διάχυτη σε διάφορα επίπεδα και ομάδες.

Στην πρώτη περίπτωση, όπου ο δότης κατέχει το μονοπώλιο στην παροχή βοήθειας, όσο μεγαλύτερη αξία έχει η βοήθεια αυτή, τόσο πιο αποτελεσματική είναι ως εργαλείο επιρροής στην εσωτερική πολιτική δομή του κράτους που την αποδέχεται. Η ένταση της επιρροής βασίζεται στο γεγονός πως όταν η προσφερόμενη βοήθεια είναι μεγάλης αξίας και δεν υπάρχουν εναλλακτικές επιλογές ως προς τον δότη, τότε ο δέκτης είναι περισσότερο εξαρτημένος και πρόθυμος να ακολουθήσει τις προτιμήσεις και προσταγές του δότη. Εάν για παράδειγμα, ένα κράτος που δέχεται οικονομική βοήθεια από ένα άλλο έχει ως μόνη πηγή βοήθειας το δεύτερο, η βοήθεια που του παρέχεται είναι μεγάλης αξίας και η μόνη ανάγκη που αντιμετωπίζει είναι αυτή, τότε είναι πολύ πιθανό παρά τις ιδεολογικές ή άλλες διαφορές που χωρίζουν τα δύο κράτη το πρώτο να είναι απόλυτα προσηλωμένο στις αποφάσεις του δεύτερου και οι αποφάσεις και δράσεις του να καθορίζονται από τον προμηθευτή του προς το συμφέρον της διατήρησης της οικονομικής βοήθειας. Επιπλέον, η επιρροή θα αυξάνει όταν η βοήθεια δεν δίνεται μόνο μια φορά αλλά είναι μια διαδικασία συνεχής και επαναλαμβανόμενη τακτικά, και ταυτόχρονα εάν καλύπτει ακριβώς τον τομέα στον οποίο το κράτος αποδέκτης αντιμετωπίζει πρόβλημα, για παράδειγμα, όταν το κράτος αντιμετωπίζει μια απειλή που μπορεί να οδηγήσει σε σύγκρουση και η βοήθεια που του παρέχεται είναι στρατιωτική.

Η δεύτερη περίπτωση, αυτή της ασύμμετρης εξάρτησης, σημαίνει πως το κράτος που δέχεται τη βοήθεια βρίσκεται σε δυσχερή θέση σε σχέση με τον δότη. Μπορεί για παράδειγμα να αντιμετωπίζει μια απειλή. Στην περίπτωση αυτή είναι περισσότερο εύκολο να δεχθεί επιρροή ως προς την εσωτερική του πολιτική και τα συμφέροντά του. Εάν και τα δύο κράτη αντιμετωπίζουν απειλή τότε η επιρροή μειώνεται εφόσον επιδιώκουν τον συγχρονισμό των ενδιαφερόντων και δράσεών τους. Είναι δηλαδή περισσότερο πιθανό να γίνονται συμβιβασμοί και παραχωρήσεις ως προς τα κέρδη και από τα δύο μέρη.

Στην τρίτη περίπτωση της συμμετρίας κινήτρων, σημαίνει πως όταν ο δέκτης χρειάζεται βοήθεια για την αντιμετώπιση ενός συγκεκριμένου ζητήματος, η επιρροή που μπορεί να έχει ο προμηθευτής της βοήθειας αυξάνει, όσο περισσότερο η βοήθειά του καλύπτει την συγκεκριμένη ανάγκη. Η ανάγκη του δέκτη αν είναι περιορισμένη σε συγκεκριμένους τομείς επίσης, μειώνει και τα περιθώρια του δότη για παροχή βοήθειας και έτσι και την ικανότητά του για επιρροή. Αν για παράδειγμα, η ανάγκη ενός κράτους είναι στον τομέα της οικονομίας και η βοήθεια που του παρέχεται είναι καθαρά στρατιωτική τότε η εξάρτησή του μειώνεται και κατά συνέπεια μειώνεται και η επιρροή που μπορεί να έχει ο προμηθευτής της βοήθειας πάνω σε αυτό.

Η τελευταία περίπτωση έχει να κάνει με τις εσωτερικές δομές των κρατών και αφορά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η επιρροή που μπορεί να έχει ο δότης στον δέκτη αυξάνει όταν το πολιτικό σύστημα του πρώτου είναι τέτοιο που του επιτρέπει να έχει τον έλεγχο των αποφάσεων μια μικρή ομάδα σχετικά με την παροχή εξωτερικής βοήθειας. Όσο περισσότερο διάχυτη είναι η διαδικασία λήψης αποφάσεων, όταν δηλαδή σε αυτή έχουν λόγο η πολιτική ηγεσία, διάφορες ελίτ και άλλοι, τότε είναι δυσκολότερη η σύμπλευση των αποφάσεων άρα και η παροχή βοήθειας. Ωστόσο εδώ υπάρχουν εξαιρέσεις που έχουν να κάνουν με την επιρροή ελίτ και λόμπι που σε πολλές περιπτώσεις έχουν πρώτο λόγο στη λήψη πολιτικών αποφάσεων και που έχουν την ικανότητα να επηρεάζουν όχι μόνο τις ηγεσίες αλλά και μεγάλες μάζες πληθυσμών.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί πως η παροχή βοήθειας αποτελεί και μια ευνοϊκή ένδειξη των καλών προθέσεων του κράτους που την παρέχει. Ωστόσο μπορεί να αποδειχθεί επικίνδυνη ή και αυτοκαταστροφική όταν δίνει τη δυνατότητα στο κράτος που την αποδέχεται να στραφεί εναντίον άλλων κρατών ακόμη και εναντίον του κράτους που αρχικά το βοήθησε.

Τέταρτος λόγος για τον οποίο τα κράτη επιλέγουν να δημιουργήσουν συμμαχίες είναι η διείσδυση, δηλαδή η προσπάθεια χειρισμού του εσωτερικού πολιτικού συστήματος ενός άλλου κράτους ή πολλών άλλων κρατών. Η διείσδυση μπορεί να προκληθεί μέσω της πολιτικής ηγεσίας η οποία μπορεί να έχει συμφέρον και να εισπράττει ανταλλάγματα από μια τέτοια κίνηση, μέσω των διαφόρων λόμπι που δρουν μέσα στο πολιτικό σύστημα και το επηρεάζουν αλλά και μέσω προπαγάνδας που σκοπό έχει να πείσει και να μεταστρέψει τις αντιλήψεις τόσο των μαζών όσο και των πολιτικών ελίτ, όπως σημειώθηκε και παραπάνω.

Στην περίπτωση αυτή, η διείσδυση είναι ευκολότερη όταν πρόκειται για ανοικτές κοινωνίες, όταν δηλαδή οι πολίτες και οι ελίτ είναι πιο προσιτοί και πιο επιρρεπείς στη προπαγάνδα, αλλά και όταν η εξουσία είναι διάχυτη οπότε και έχουν λόγο σε αυτή λόμπι που εκφράζουν διάφορα συμφέροντα. Επιπλέον μια τέτοια κατάσταση είναι περισσότερο εμφανείς σε κράτη με περισσότερες της μιας πολιτισμικής ταυτότητας, δηλαδή σε κράτη στα οποία έχουν αφομοιωθεί διάφορες ομάδες με διαφορετικές κουλτούρες, παραδόσεις και πολιτικές αντιλήψεις.

Η παραπάνω ανάλυση απαντά στα δύο πρώτα ερωτήματα ποια είναι δηλαδή τα κίνητρα που οδηγούν κυρίως κράτη να συμμαχούν και πώς γίνεται η επιλογή των συμμάχων. Ωστόσο, τα κίνητρα και οι συμμαχικές αυτές επιλογές συνήθως εντοπίζονται σε περιόδους κατά τις οποίες ένα ή και περισσότερα κράτη αντιμετωπίζουν μια απειλή, και η συμμαχία αποτελεί μια από τις εφικτές λύσεις αντιμετώπισής της. Δεν απαντά, ωστόσο, στους λόγους που οδηγούν στη δημιουργία συμμαχιών αποκλειστικά σε περιόδους ειρήνης.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω σύμφωνα με τη θεωρία ισορροπίας ισχύος κάθε δρών του διεθνούς συστήματος έχει συμφέρον να επιδιώκει

την επιβίωσή του. Η επιβίωση του σημαίνει ταυτόχρονα « πρόληψη και καταστολή κάθε ενέργειας άλλου δρώντα που στοχεύει στην ηγεμόνευση του συστήματος , δηλαδή στον έλεγχο περισσότερο του μισού του συστήματος ή και κάθε προσπάθεια βελτίωσης της θέσης άλλου δρώντα στο σύστημα η οποία να ενεργεί κατά αυτού».³⁵ Συνεπακόλουθα, πρέπει να προλαμβάνει την αύξηση της ισχύος και των πηγών αυτής από τη μεριά άλλου δρώντα, καθώς η αύξηση της ισχύος διευκολύνει την απόκτηση κερδών σε όλους τους τομείς. Κατά συνέπεια κάθε προσπάθεια κράτους προς ηγεμόνευση του συστήματος που οδηγεί σε ανισορροπία δυνάμεων, είναι βέβαιο πως θα αντιμετωπίσει αντίσταση από τα άλλα κράτη τα οποία σκοπό θα έχουν την αποκατάσταση της ισορροπίας.

Ποιος είναι ο λόγος, λοιπόν να δημιουργηθεί μια συμμαχία σε καιρό ειρήνης; Φαινομενικά δεν υπάρχει λόγος δημιουργίας συμμαχίας όταν δεν υπάρχει η αμεσότητα μιας απειλής. Ωστόσο η αναρχία του διεθνούς συστήματος από μόνη της είναι ένας πολύ σημαντικός λόγος συσπείρωσης των κρατών και ικανή να γεννήσει κίνητρα για δημιουργία συμμαχιών. Μέσα στο άναρχο σύστημα, τα κράτη έχουν ανάγκη για βοήθεια και ταυτόχρονα ενδιαφέρονται το ένα για τις κινήσεις του άλλου. Η ανάγκη για βοήθεια είναι αποτέλεσμα της έντονης αβεβαιότητας του φόβου που ενυπάρχει αλλά και τις ελλιπούς πληροφόρησης σχετικά με τις προθέσεις των κρατών, που αυξάνει τις πιθανότητες συγκρούσεων. Ακόμη και μια συμμαχία σχετικά μικρού αριθμού συμμετεχόντων είναι ικανή να μειώσει την αβεβαιότητα λόγω των συμμαχικών δεσμεύσεων και των αμοιβαίων υποσχέσεων των κρατών. Οι δεσμεύσεις αυτές αυξάνουν τη βεβαιότητα ως προς την υπεράσπιση και τη βοήθεια των συμμάχων και μειώνει την πιθανότητα επιθετικών κινήσεων ανάμεσα στους συμμάχους. Όσον αφορά το ενδιαφέρον για τα άλλα κράτη, δεν πρόκειται για κάποια αντίληψη αλληλεγγύης αλλά για το ενδιαφέρον περί των σχετικών κερδών και περί της πρόληψης απόκτησης περισσότερων πηγών ισχύος από τους άλλους δρώντες.

³⁵ Snyder H. Glenn, *Alliance Politics*, Ithaca, N.Y. , Cornell University Press, 1997, σελ.51-2

Έτσι μια συμμαχία που δημιουργείται σε ειρηνική περίοδο στοχεύει περισσότερο, όχι στην αντιμετώπιση μιας άμεσης απειλής, αλλά στην αναγνώριση αρχικά των φίλων και των εχθρών και στη συνέχεια στην απόκτηση ισχύος. Το στρατηγικό συμφέρον της αναγνώρισης των φίλων και των εχθρών έγκειται στην έγκαιρη αντιμετώπιση ή και αντίσταση απέναντι σε κράτη που επιδιώκουν εις βάρος των άλλων συγκέντρωση και απόκτηση ισχύος και στην αντίστοιχη προάσπιση των συμφερόντων αυτών από τα φιλικά κράτη(πολλές φορές ίσως και προώθηση κινήσεων τέτοιων που να ευνοούν τους συμμάχους).

Μια τέτοιου είδους αναγνώριση φίλων και εν δυνάμει αντιπάλων αυξάνει κατά συνέπεια το ενδιαφέρον για τα σχετικά κέρδη που δεν αφορούν τα μέρη που αποτελούν τη συμμαχία, δηλαδή τα σχετικά κέρδη των αντιπάλων, και μειώνει το ενδιαφέρον για τα σχετικά κέρδη των μελών που συνιστούν τη συμμαχία. Κάτι τέτοιο, ωστόσο, προϋποθέτει αυξημένη βεβαιότητα σχετικά με τη δέσμευση των συμμάχων. Άρα όσο περισσότερο δεμένη είναι μια συμμαχία, τόσο περισσότερη αλληλεγγύη τη διακατέχει και τόσο περισσότερο τα μέλη της ενδιαφέρονται για τα κοινά τους κέρδη και όχι για τα σχετικά κέρδη έναντι των συμμάχων τους.

Η ανταλλαγή υποσχέσεων επίσης, στη βάση των οποίων στηρίζεται η συμμαχία, αποτελεί παράγοντα δημιουργίας νέων ενδιαφερόντων για τα συμμαχικά μέρη. Στην περίπτωση αυτή σκοπός των μερών είναι η διαφύλαξη των συμφερόντων των συμμάχων και η προστασία τους με τρόπο που να καθιστά τα κράτη αξιόπιστα, κάνοντας έτσι και τους συμμάχους περισσότερο πιστούς στις δεσμεύσεις τους.

2.1.2..Ο ρόλος των εσωτερικής δομής του κράτους ως προς τη δημιουργία συμμαχίας

Όλες οι μεταβλητές που επηρεάζουν τη δημιουργία συμμαχιών θα πρέπει να εξετασθούν και υπό το πρίσμα της εσωτερικής πολιτικής δομής των κρατών και συγκεκριμένα των αντιλήψεων, αξιών και περιορισμών που αυτό επιβάλλει. Τα συμφέροντα καθορίζονται από τις

πολιτικές ηγεσίες οι οποίες λειτουργούν εν ονόματι των λαών και για το συμφέρον των κρατών. Έτσι οι αποφάσεις που αφορούν το συμφέρον του εκάστοτε κράτους είναι αποτέλεσμα τόσο της δομής του διεθνούς περιβάλλοντος όσο και των αντιλήψεων περί των συμφερόντων και προθέσεων της ηγεσίας. Πολύ συχνά οι εσωτερικοί περιορισμοί είναι περισσότερο αυστηροί από τους συστημικούς σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η ηγεσία μπορεί να περιοριστεί προσωρινά αλλά καθοριστικά από κόμματα ή ομάδες συμφερόντων που δρουν μέσω των κομμάτων και της εκάστοτε κυβέρνησης. Η γραφειοκρατική δομή ενός κράτους και οι διάφορες φατρίες είναι πιθανό να επιβάλλουν τις προτιμήσεις τους ως προς τις συμμαχικές επιλογές του κράτους ή να αλλάξουν τις αρχικές προτιμήσεις της ηγεσίας. Είναι επίσης πιθανό να λειτουργούν προς τη κατεύθυνση δημιουργίας επωφελών εσωτερικών κυβερνητικών συνασπισμών. Ωστόσο, η επιρροή αυτή συνήθως είναι προσωρινή εφόσον οι κυβερνήσεις και η γραφειοκρατία που συνδέεται με αυτές βρίσκονται σε μόνιμη κατάσταση δυνητικής αλλαγής και συνήθως σε θέση κριτικής που συνεπάγεται είτε αποδοχή είτε αποδοκιμασία.

2.2. Κόστος και όφελος συμμετοχής σε συμμαχία

Γενικότερα λοιπόν, θα μπορούσαμε να πούμε πως δύο ή και περισσότερα κράτη δημιουργούν ή συμμετέχουν σε συμμαχίες όταν στη βάση κοινών συμφερόντων υπολογίζουν πως τα οφέλη της συμμετοχής τους θα είναι μεγαλύτερα από το κόστος αυτής. Ως προς τα οφέλη εννοούμε πέρα από τον κάθε συγκεκριμένο σκοπό που μπορεί να τεθεί στα πλαίσια της συμμαχίας, την ασφάλειά τους. Ενώ για το κόστος υπολογίζουμε τον βαθμό αυτονομίας ή μη που απολαμβάνουν στη συμμαχία.

Τα οφέλη που ένα κράτος μπορεί να έχει από τη συμμετοχή του σε μια συμμαχία ποικίλουν ανάλογα με τον λόγο δημιουργίας αυτής. Για παράδειγμα, εάν η συμμαχία δημιουργήθηκε στη βάση κάποιων οικονομικών συμφερόντων τα οφέλη μπορούν να υπολογισθούν με

μαθηματικές πράξεις. Στη συγκεκριμένη εργασία ωστόσο θα πάρουμε ως δεδομένο πως ο αντικειμενικός σκοπός του κράτους είναι η ασφάλεια και επιβίωσή του, άρα δεν μπορεί να υπάρχει κάποιος μαθηματικό τύπος με τον οποίο θα μπορούσαμε να υπολογίσουμε το καθαρό κέρδος της συμμετοχής των κρατών. Πριν αναφερθούμε στο κέρδος και στο κόστος που μπορεί να έχει μια συμμαχία θα πρέπει να σημειωθεί πως αυτά υπολογίζονται και εξαρτώνται σε συνάρτηση με τρεις παράγοντες. Ο πρώτος είναι η ανάγκη του κράτους να συμμετάσχει σε μια συμμαχία, ο δεύτερος είναι ο βαθμός στον οποίο ο εν δυνάμει σύμμαχος ικανοποιεί την ανάγκη αυτή και ο τρίτος οι τελικοί όροι και δεσμεύσεις της συμμαχίας.³⁶

Έτσι τα οφέλη αρχικά που μπορεί να έχει ένα κράτος είναι τα παρακάτω. Πρώτον η αύξηση της ισχύος του. Είναι επόμενο πως όταν δύο ή και περισσότερα κράτη συνεργάζονται μέσα σε ένα ανταγωνιστικό και συγκρουσιακό περιβάλλον, και τα δύο θα αποσκοπούν στη σχετική αύξηση της ισχύος τους μέσα από τη συνεργασία τους. Το μεγαλύτερο μέγεθος ισχύος που προκύπτει από τη συνεργασιακή αυτή πολιτική δε συνεπάγεται πως το κάθε κράτος μπορεί να οικειοποιηθεί την ισχύ του άλλου. Αντιθέτως μέσα από τη συμφωνία των μερών και τη θέλησή τους προκύπτει και το μέγεθος της βοήθειας. Έτσι μέσω μιας συμμαχίας αυξάνεται η δυνατότητα πρόληψης μιας επίθεσης λόγω της βοήθειας του ενός κράτους προς το άλλο αλλά και λόγω της θέσης που μπορεί να έχει ένα από τα συμμαχικά μέρη μέσα στο σύστημα, (όταν μια μικρή δύναμη επιθυμεί να επιτεθεί σε μια άλλη της οποίας σύμμαχος είναι μια υπερδύναμη, είναι επόμενο πως δεν θα το κάνει χωρίς να το σκεφθεί πολύ καλά). Δεύτερον, αυξημένη ικανότητα άμυνας σε επίθεση ενός τρίτου μέρους, εφόσον μέσω της συμμαχίας αυξάνεται η δυνατότητα για βοήθεια από τα συμμαχικά μέρη αλλά και αυξάνεται η πιθανότητα επιτυχίας της αμυντικής πολιτικής, όταν η βοήθεια των συμμάχων είναι άμεση. Τρίτον, επειδή πολλές φορές είναι πιθανό η συμμαχία να δημιουργείται προκειμένου να ελέγχεται ένα από τα μέρη, όφελος θεωρείται και η αυξημένη ικανότητα πρόληψης μιας επίθεσης από ένα

³⁶ Ο.π.παρ., σελ.45

από τα κράτη της συμμαχίας, εφόσον αυτό μπορεί να ελεγχθεί και άρα ως προς τις προθέσεις του υπάρχει μεγαλύτερη βεβαιότητα. Είναι πιθανό να δημιουργηθεί μια συμμαχία ανάμεσα σε δύο κράτη, ενός κράτους υπέρ της διατήρησης του status quo, και ενός αναθεωρητικού, με σκοπό την προφύλαξη και ασφάλεια του πρώτου απέναντι στις τάσεις του δεύτερου. Τέταρτον, ένα ακόμη όφελος, είναι ο έλεγχος που μπορεί να ασκεί το κάθε μέρος στο άλλο. Ένας από τους κυριότερους λόγους δημιουργίας συμμαχιών είναι αυτός ακριβώς, άρα αυτόματα το όφελος από την δημιουργία της συμμαχίας είναι μεγάλο. Αποτέλεσμα αυτού του ελέγχου είναι και το ότι αποκλείεται το ενδεχόμενο ένα από τα κράτη της συμμαχίας να βρεθεί στο πλευρό του αντιπάλου, είτε αυτό είναι ένα κράτος είτε πρόκειται για συνασπισμό κρατών, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα.

Τα κυριότερα αντίστοιχα, κόστη από τη συμμετοχή σε συμμαχία είναι τα ακόλουθα. Μεγαλύτερο ίσως κόστος είναι η δέσμευση την οποία αποδέχονται τα μέρη. Αυτό σημαίνει ότι εν μέρει εγκαταλείπουν την αυτονομία τους ως προς την λήψη αποφάσεων, τουλάχιστον επί συγκεκριμένων ζητημάτων, που έχουν να κάνουν με τη γενικότερη πολιτική που ακολουθεί η συμμαχία ή ίσως να αφορά συμβιβασμούς που στην περίπτωση ανεξάρτητης δράσης δεν θα γίνονταν. Η μη αυτόνομη λήψη αποφάσεων και κατ' επέκταση δράσης δεν σημαίνει μόνο από κοινού συμφωνία και δράση αλλά ίσως και ολοκληρωτική μεταστροφή των αποφάσεων ή και των προτιμήσεων και σκοπών του εκάστοτε κράτους. Αντίστοιχα με το όφελος που σημειώθηκε πιο πάνω ως προς το ότι μειώνονται οι πιθανότητες ένας σύμμαχος να βρεθεί στην πλευρά του αντιπάλου, έτσι και εδώ το κόστος είναι ότι το κράτος δεσμεύεται στην συμμαχία και το ίδιο πρέπει να αποκλείσει όλες τις εναλλακτικές επιλογές συμμάχων.

Ως κόστος μπορεί να υπολογισθεί και η έλλειψη δυνατότητας μη εμπλοκής των συμμάχων σε περιπτώσεις όπου ένα από τα κράτη του συνασπισμού είναι αντιμέτωπο με κάποια απειλή. Αυτό μπορεί να σημαίνει, είτε ότι θα πρέπει αναγκαστικά να δοθεί βοήθεια στους συμμάχους, που σε άλλη περίπτωση, δηλαδή στην περίπτωση όπου δεν

θα υπήρχε η συμμαχική δέσμευση, δεν θα δίνονταν, είτε εμπλοκή σε σύγκρουση διπλωματική ή ακόμη και σε πολεμική αναμέτρηση. Τέλος, είναι πιθανό οι σύμμαχοι να γίνονται περισσότερο επιθετικοί προς τους άλλους δρώντες του διεθνούς συστήματος, εφόσον αισθάνονται περισσότερο σίγουροι μέσω της συμμαχίας και δεν υπολογίζουν μόνο στην δική τους ισχύ αλλά και στη σίγουρη βοήθεια των συμμάχων και κατά συνέπεια στην αθροιστική τους ισχύ.

2.3. Η διαχείριση της συμμαχίας

Από τη στιγμή που δημιουργείται μια συμμαχία, το βάρος έγκειται στη διαχείρισή της, δηλαδή στη διαμόρφωση και στον έλεγχό της προκειμένου να μεγιστοποιούνται τα καθαρά κέρδη των μελών της και να ελαχιστοποιείται το κόστος από τη συμμετοχή τους. Η διαχείριση αυτή μπορεί να είναι συνεργατική, έτσι ώστε να επιδιώκει τη μεγιστοποίηση των κοινών κερδών, ή μονομερής, δηλαδή να στοχεύει στην ελαχιστοποίηση του κόστους κάθε μεμονωμένου μέλους της συμμαχίας.

Όλη η διαδικασία αυτή σημαίνει διαπραγμάτευση τόσο επί των κοινών συμφερόντων (με κυριότερο αυτό της διατήρησης της συμμαχίας), όσο και επί των συγκρουόμενων (με κυριότερο αυτό του ελέγχου και της επιρροής των συμμάχων), εφόσον μέσα στις συμμαχίες υπάρχουν και οι δύο αυτές τάσεις. Αν και σε πρώτη φάση τα κοινά συμφέροντα φαίνονται επαρκή για τη σύσταση της συμμαχίας, τα συγκρουόμενα αποτελούν απειλή για τη διάλυσή της. Η διαχείριση που θα αποφέρει όφελος στα κράτη είναι συνάρτηση της διαπραγματευτικής τους ισχύος, της ικανότητάς τους δηλαδή, να προωθούν τα συμφέροντά τους με τέτοιο τρόπο ώστε να αυξάνεται το όφελος και να μειώνεται το κόστος. Η διαπραγματευτική ισχύς των κρατών εξαρτάται από τρεις παράγοντες, «ο πρώτος είναι η εξάρτηση των μερών από τη συμμαχία, ο δεύτερος είναι η

δέσμευσή τους σε αυτή και ο τρίτος είναι το ενδιαφέρον τους για το εκάστοτε ζήτημα που αποτελεί αντικείμενο προς διαπραγματεύση».³⁷

Η εξάρτηση ενός κράτους από τη συμμαχία υπολογίζεται μέσω της σύγκρισης των οφελών συμμετοχής του σε αυτή και των οφελών μη συμμετοχής.³⁸ Με άλλα λόγια υπολογίζεται με βάση το κόστος ευκαιρίας από τη συμμετοχή του στη συμμαχία. Ένα κράτος είναι λιγότερο εξαρτώμενο από τη συμμαχία όταν σε αυτό προσφέρονται αξιόλογες εναλλακτικές επιλογές, οι οποίες μπορεί να προέρχονται είτε από το ίδιο, είτε από τη διπλωματική του δράση, δηλαδή τη συμμετοχή του σε άλλον συνασπισμό κρατών, ή συμφωνία με την αντίπαλη πλευρά. Ωστόσο, η εξάρτηση των μελών από τη συμμαχία είναι ευαίσθητη στις διάφορες αλλαγές που προκύπτουν μέσα σε αυτή. Η εξάρτηση των μελών αλλάζει ανάλογα με τις ανάγκες τους για παροχή βοήθειας, με την εμφάνιση νέων εναλλακτικών πηγών παροχής βοήθειας, την εισαγωγή στη συμμαχία νέων μελών, την αποχώρηση κάποιου από τα μέλη ή την αλλαγή της δομής του συστήματος και των σχέσεων τρίτων μερών με τη συμμαχία ή με ένα από τα μέλη αυτής. Οι λόγοι που έχουν οδηγήσει σε μεγάλη εξάρτηση μπορεί να αλλάξουν και κατά συνέπεια να αλλάξει η συμπεριφορά των εξαρτώμενων μελών. Συνεπάγεται από τα παραπάνω ότι η εξάρτηση των μελών από τη συμμαχία υπολογίζεται στο σύνολο των παροχών που αυτή προσφέρει, στο σύνολο των αναγκών των κρατών αλλά και σε συνάρτηση με το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο η συμμαχία έχει δημιουργηθεί και δρα.

Μια άλλη μεταβλητή που υπολογίζεται για την διαπραγματευτική ικανότητα των συμμαχικών μερών είναι η δέσμευσή τους στη συμμαχία. Όσο μεγαλύτερη είναι η δέσμευση του κράτους τόσο λιγότερα περιθώρια διαπραγματεύσεως αυτό έχει. Η δέσμευση μπορεί να αποδοθεί ως η υποχρέωση του κράτους να εκπληρώσει τις υποσχέσεις και συμφωνίες του στα πλαίσια της συμμαχίας. Ο Snyder ορίζει τη δέσμευση ως «ως μια συμφωνία, διακανονισμό αξιών που ρυθμίζει τις δράσεις κάποιου με

³⁷ Ό.π.παρ., 166

³⁸ Η εξάρτηση αναφέρεται περισσότερο στην ανάγκη στρατιωτικής ισχύος του κράτους και σε ότι έχει σχέση με τη διαφύλαξη των ζωτικών συμφερόντων του κράτους.

έναν συγκεκριμένο τρόπο».³⁹ Η δέσμευση καθορίζει και τα όρια δυνατότητας απειλής των κρατών για μη τήρηση των υποσχέσεών τους.⁴⁰ Τέλος η διαπραγματευτική ισχύς καθορίζεται και από τα συμφέροντα. Εδώ τα συμφέροντα πάνω στα οποία γίνεται η διαπραγμάτευση μπορεί να είναι αμοιβαία οπότε και η εξάρτηση των κρατών να είναι όμοια από τη συμμαχία, ή μπορεί να είναι συγκρουόμενα και να χρειάζονται προσφορές και ζητήσεις στη διαπραγματευτική διαδικασία οπότε και η διαπραγματευτική ικανότητα των κρατών εξαρτάται από το τι πραγματικά διακυβεύεται.

Σε καταστάσεις διαπραγμάτευσης είναι προς το συμφέρον των μερών η διευθέτηση των ζητημάτων με μια συμφωνία που να ικανοποιεί κάθε πλευρά και με μέγιστο κοινό συμφέρον την αρμονία της λειτουργίας της συμμαχίας και κατά συνέπεια τη συνέχειά της. Καθώς η αμοιβαία εξάρτηση μειώνεται, οι σύμμαχοι θα είναι περισσότερο προσηλωμένοι στα σχετικά κέρδη ανάμεσά τους. Κατά την αντιμετώπιση μιας απειλής θα ενδιαφέρονται για τα σχετικά κέρδη της συμμαχίας ως προς αυτά της αντίπαλης πλευράς, ενώ όταν η απειλή υποχωρεί η αμοιβαία εξάρτηση θα μειώνεται και θα αρχίζουν να αντιμετωπίζουν αλλήλους ως αντιπάλους με συνέπεια το ενδιαφέρον για τη μείωση των σχετικών κερδών του καθενός και την αύξηση αυτών προς όφελος του κάθε μέρους μεμονωμένα. Έτσι θα γίνεται δυσκολότερη η διαπραγμάτευση και μια κοινή συμφωνία θα είναι δύσκολο να βρεθεί.⁴¹

Οι λόγοι για τους οποίους τα συμμαχικά μέρη οδηγούνται στη διαπραγμάτευση μετά από τη δημιουργία της συμμαχίας και κατά τη λειτουργία αυτής μπορούν να εντοπισθούν σε τέσσερεις τύπους. Ο πρώτος είναι η επαναδιαπραγμάτευση των όρων της συμμαχίας, που σημαίνει αναδιανομή των μακροπρόθεσμων συμμαχικών οφελών. Τα μέρη που προχωρούν σε διαπραγματεύσεις τέτοιου τύπου επιδιώκουν μεν την αύξηση των κοινών κερδών της συμμαχίας αλλά και την αύξηση των προσωπικών τους κερδών με αποτέλεσμα να καταφεύγουν σε διαπραγματεύσεις που να συνιστούν άμεσα ή έμμεσα απειλή για

³⁹ Ο.π.παρ., σελ.169

⁴⁰ Ο.π.παρ., υποσημείωση 7,σελ.169

⁴¹ Ο.π.παρ., σελ.173

αποχώρηση από τη συμμαχία, προσδοκώντας επιρροή στην εξάρτηση των συμμάχων τους από τη συμμαχία. Ο δεύτερος τύπος διαπραγμάτευσης είναι με την συμμετοχή ενός νέου μέλους στη συμμαχία. Η διαπραγμάτευση αρχικά μπορεί να είναι ως προς το ποιο κράτος θα μπορέσει να αποτελέσει μέλος της συμμαχίας, στη συνέχεια σχετικά με τους όρους εισαγωγής του σε αυτή και τέλος σχετικά με τη νέα κατανομή οφελών. Ιδίως για την κατανομή των οφελών η διαπραγμάτευση μπορεί να οδηγήσει είτε σε μια εκ νέου συμφωνία ή συνθήκη είτε σε μια ξεχωριστή ανάμεσα στα παλαιότερα μέλη και το καινούργιο. Τρίτος τύπος διαπραγματεύσεων είναι σχετικά με την υιοθέτηση μιας συγκεκριμένης στάσης των συμμαχικών μερών απέναντι σε μια απειλή ή σε έναν αντίπαλο που σχετίζεται με ένα από τα συμμαχικά μέρη. Σχετίζεται δηλαδή με την υιοθέτηση μιας κοινής πολιτικής απέναντι σε αυτόν που να μην αυξάνει το ρίσκο των χωρών και να μην μειώνει το καθαρό όφελος από την συμμετοχή τους στη συμμαχία. Τέλος, η σύγκρουση που να οδηγεί σε διαπραγμάτευση μπορεί να αφορά μόνο στο εσωτερικό της συμμαχίας, δηλαδή να σχετίζεται με τη διαμάχη ανάμεσα σε δύο ή και περισσότερα μέλη της συμμαχίας.

2.4. Το δίλημμα ασφαλείας της συμμαχίας

Τα κράτη μέσα σε μια συμμαχία αντιμετωπίζουν δύο φόβους που συγκρούονται, τον φόβο της εγκατάλειψης από κάποιον σύμμαχο και τον φόβο της παγίδευσης μέσα στη συμμαχία. Οι δύο αυτοί φόβοι συνιστούν αυτό που ο Snyder ονομάζει δίλημμα ασφαλείας της συμμαχίας (alliance security dilemma).

Όπως ο ίδιος σημειώνει «η αποφυγή της εγκατάλειψης από ένα συμμαχικό μέρος είναι το ίδιο με το να επιδιώκει κανείς τη διατήρηση της συμμαχίας και η συνηθέστερη αντίδραση για την αποφυγή αυτού του ενδεχόμενου είναι η προσπάθεια στενότερης προσέγγισης του εταίρου που μπορεί να εγκαταλείψει προσδοκώντας να ενδυναμωθεί η αντίληψή του σχετικά με την πιστότητα του συμμάχου και

προσδοκώντας να αυξηθεί η προσδοκία του για οφέλη και να μειωθεί η επιθυμία του για εγκατάλειψη της συμμαχίας. Ωστόσο, το να αποθαρρύνει κανείς την εγκατάλειψη του συμμάχου δε σημαίνει απαραίτητα υιοθέτηση πιο αυστηρής στάσης απέναντι στον αντίπαλο του συμμάχου αλλά υιοθέτηση μιας πιο στενής στάσης υπέρ των συμφερόντων και των προτιμήσεών του». ⁴²

Ο φόβος της παγίδευσης αναφέρεται στην αποδοχή των δεσμεύσεων ως προς την προστασία και υποστήριξη του συμμάχου που μπορεί να οδηγήσει ακόμη και σε πόλεμο με έναν αντίπαλο που σε άλλη περίπτωση δεν θα συνέβαινε. Η συνηθέστερη αντίδραση σε αυτή την περίπτωση είναι η απομάκρυνση από το συμμαχικό μέρος, η μείωση της δέσμευσης ή η απειλή για μη υποστήριξη. Έτσι ο σύμμαχος αισθάνεται λιγότερο σίγουρος και συνεπώς λειτουργεί λιγότερο προκλητικά, είναι πρόθυμος να συμβιβασθεί και να ακολουθήσει μια υποδεικνυόμενη πολιτική από τη συμμαχία.

Έτσι το κόστος της εγκατάλειψης σημαίνει κόστος ως προς την ασφάλεια και το κόστος της παγίδευσης σημαίνει κόστος ως προς την αυτονομία.

⁴² Ό.π.παρ., σελ.185

Κεφάλαιο Τρίτο

Ιστορικό Πλαίσιο Μέχρι τον Οκτώβρη του 1973

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος μετέβαλλε τη δομή των δυνάμεων σε ολόκληρο τον κόσμο. Η ήττα της Γαλλίας, οι οικονομικές επιβαρύνσεις του πολέμου, η εμφάνιση των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης ως υπερδυνάμεων, οδήγησαν στο τέλος της βρετανικής και γαλλικής κυριαρχίας επί των αραβικών χωρών. Η κυρίαρχη ιδέα των δεκαετιών του 1950 και 1960 συνίστατο στον αραβικό εθνικισμό, ο οποίος στόχο είχε την ένωση των αραβικών χωρών, την ανεξαρτητοποίηση από τις μεγάλες δυνάμεις και τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Ωστόσο, η ήττα της Αιγύπτου, της Συρίας και της Ιορδανίας στον πόλεμο με το Ισραήλ το 1967 διέκοψε την προώθηση της ιδέας αυτής και εγκαινίασε μια περίοδο αυξανόμενης διχόνοιας και εξάρτησης από τις δύο υπερδυνάμεις, με επικρατέστερες τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Αίγυπτος, η Συρία, η Βόρεια Υεμένη και το Ιράκ ήταν ανεπίσημοι σύμμαχοι της Σοβιετικής ένωσης ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν εδραιώσει σημαντικούς δεσμούς ασφαλείας με το Ισραήλ, την Ιορδανία και τη Σαουδική Αραβία. Η ένωση των τοπικών πελατών - κρατών με τις υπερδυνάμεις υπήρχε στη βάση διαφορετικών αλλά κυρίως οικονομικών και στρατιωτικών συμφερόντων, με τις υπερδυνάμεις να επιδιώκουν την εξισορρόπηση και τα πελατειακά κράτη να επιδιώκουν την εξωτερική βοήθεια για την αντιμετώπιση απειλών από άλλα τοπικά κράτη.

3.1. Οι πρωταγωνιστές

3.1.1. Αίγυπτος. Η νεότερη ιστορία της Αιγύπτου ξεκινά ουσιαστικά από τη στιγμή που ο Nasser κατέλαβε τη χώρα. Η Αίγυπτος ήταν το πιο ισχυρό αραβικό κράτος κατέχοντας το 30% του αραβικού πληθυσμού.

Το μέγεθος και ο πληθυσμός της προσέφεραν στρατιωτική ικανότητα ενώ το Κάιρο αποτελούσε εκπαιδευτικό και πολιτιστικό κέντρο. Η γεωγραφική της θέση αύξανε την ισχύ της σε σχέση με τους γείτονές της. Το καθεστώς της, στρατιωτική δικτατορία, ήταν αφιερωμένο στη διατήρηση της ελευθερίας από εξωτερικές επιρροές και στη βελτίωση των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών. Πρόεδρος της Αιγύπτου από το 1954 ήταν ο Nasser. Οι σχέσεις του Nasser με τη Δύση επιδεινώθηκαν το 1955, όταν απέρριψε το Σύμφωνο της Βαγδάτης και το 1956 όταν ξέσπασε η κρίση του Σουέζ. Προφανής αιτία της κρίσης υπήρξε η άρνηση των Βρετανών και Αμερικανών να χρηματοδοτήσουν το σημαντικότερο για την αιγυπτιακή οικονομία φράγμα του Ασουάν, με την πρόφαση ότι η Αίγυπτος δε διαθέτει επαρκή κονδύλια για επένδυση στο συγκεκριμένο έργο. Πραγματικός, ωστόσο, λόγος ήταν η στροφή του Nasser προς τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Όταν η Αίγυπτος ζήτησε ευνοϊκότερους όρους για τη χρηματοδότηση, απειλώντας να αποδεχθεί τη Σοβιετική βοήθεια, και όταν ο Nasser αναγνώρισε την Κομμουνιστική Κίνα, οι Αμερικανοί απέσυραν την προσφορά τους. Οι Αιγύπτιοι απάντησαν με την κρατικοποίηση της εταιρείας της διώρυγας του Σουέζ και ο Nasser δήλωσε πως θα επέβαλε διόδια για να υπάρξουν κέρδη για τη χρηματοδότηση του φράγματος. Οι κινήσεις του ενδυνάμωσαν την εικόνα του αλλά τον έφεραν και πάλι αντιμέτωπο με τους παλιούς αντιπάλους του. Η Βρετανία και η Γαλλία των οποίων τα συμφέροντα θίγονταν, καθώς το Σουέζ ήταν ο κυριότερος αγωγός μεταφοράς πετρελαίου από τη μέση ανατολή προς τη δυτική Ευρώπη αποφάσισαν να συνεργασθούν με το Ισραήλ για να ανατρέψουν τον Nasser. Ήδη, η Γαλλία ήταν εχθρική κατηγορώντας την Αίγυπτο για τις συνεχείς εξεγέρσεις στην Αλγερία και η Βρετανία είχε εξοργισθεί με την αντίθεση του Nasser στο Σύμφωνο της Βαγδάτης.

Στα μέσα Οκτωβρίου καταστρώθηκαν τα σχέδια για την επίθεση στο Σουέζ. Οι Ισραηλινές δυνάμεις θα αναλάμβαναν την επίθεση από ξηράς με στόχο να καταλάβουν το Σουέζ και στη συνέχεια θα επενέβαιναν οι Γάλλο - Βρετανικές δυνάμεις για να προστατεύσουν την ειρήνη και να επιβάλουν την τάξη. Η στρατιωτική επίθεση όμως διακόπηκε μετά από

ισχυρές πιέσεις των Αμερικανών και των Σοβιετικών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες κινητοποιήθηκαν γρήγορα ασκώντας ισχυρή διπλωματική και οικονομική πίεση, παραμένοντας στην αρχική άποψη του Eisenhower πως η στρατιωτική ισχύς και η χρήση αυτής θα υποβάθμιζε επιπλέον την Δυτική θέση. Η Βρετανία και η Γαλλία άφησαν τη ζώνη του καναλιού τον Δεκέμβρη και το Ισραήλ απεσύρθη από το Σινάι και τη Γάζα τον Μάρτιο του 1957. Η επίθεση μπορεί να ήταν επιτυχημένη στρατιωτικά, ωστόσο δεν πέτυχε τους αντικειμενικούς της σκοπούς. Ο Nasser παρέμεινε στην εξουσία, και η Συρία υποστήριξε τον σύμμαχό της κόβοντας τον πετρελαιοαγωγό από το Ιράκ και δημιουργώντας έτσι έλλειμμα στην Γαλλία και τη Βρετανία.

Ο διάδοχος του Nasser, Anwar Sadat, εγκατέλειψε τον παναραβισμό του προκατόχου του και ενθάρρυνε τον αιγυπτιακό εθνικισμό. Στον εξωτερικό τομέα αποδέσμευσε τη χώρα του από τη Σοβιετική επιρροή και σύναψε σχέσεις με τα πλούσια συντηρητικά καθεστώτα του περσικού κόλπου. Με τον πόλεμο του 1973 επανέκτησε τις δυτικές περιοχές της χερσονήσου του Σινά με τις πετρελαιοπηγές της. Η Αίγυπτος επανέκτησε την αυτοπεποίθησή της, βελτίωσε τη διαπραγματευτική της θέση και κατέδειξε τις στρατιωτικές αρετές των Αράβων.

3.1.2. Συρία. Η μεταπολεμική της ιστορία συνδέεται με το κόμμα Μπάαθ. Η ιδεολογία του ήταν βασισμένη στους σκοπούς της ένωσης, της ελευθερίας και του σοσιαλισμού. Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου οι εθνικιστές του Κούτλα ανήλθαν στην εξουσία και ενέτειναν τις προσπάθειές τους κατά της γαλλικής κηδεμονίας και υπέρ της πλήρους απελευθέρωσης από αυτή, ανακηρύσσοντας έτσι τη Συρία σε ανεξάρτητο κράτος το 1946. Κατά την περίοδο 1946-1949 το Κούτλα συνέχισε να κυβερνά τη χώρα όμως δεν μπόρεσε να διατηρήσει τη συνοχή του και τελικά διασπάσθηκε. Στη συνέχεια αναδύθηκαν στη Συρία νέες ριζοσπαστικές δυνάμεις με σημαντικότερη το κόμμα Μπάαθ. Οι Μπααθικοί εδραίωσαν τη κυριαρχία τους και έστρεψαν τη χώρα προς τη Σοβιετική ένωση και την Αίγυπτο και κατά των Ηνωμένων Πολιτειών. Το 1958 η Συρία ζήτησε την ένωση της χώρας με την Αίγυπτο και

ιδρύθηκε η Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία. Από τα μέσα του 1960 οι σχέσεις των δύο χωρών άρχισαν να διαταράσσονται λόγω του υπέρ-συγκεντρωτισμού της εξουσίας στο Κάιρο. Η ένωση κατέρρευσε το 1961, όταν μια ομάδα Σύριων εθνικιστών προέβη σε πραξικόπημα που οδήγησε σε εγκαθίδρυση συντηρητικής κυβέρνησης στη Δαμασκό και στην απόσχιση της Συρίας από την Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία. Στις 8 Μαρτίου του 1963, οι Μπααθικοί της Συρίας σε συνεργασία με Νασσερικούς και προοδευτικούς ανεξάρτητους ανέτρεψαν την κυβέρνηση και συγκρότησαν το Εθνικό Επαναστατικό Συμβούλιο ως την ανώτατη πολιτική αρχή της χώρας. Στις 23 Φεβρουαρίου του 1966 οι νέο-Μπααθικοί προέβησαν σε δεύτερο πραξικόπημα, ανέτρεψαν τον Χάβεζ και την εθνική διοίκηση και συγκρότησαν κυβέρνηση από μαρξιστές. Στον εξωτερικό τομέα, εξαπέλυσαν έντονη προπαγανδιστική επίθεση εναντίον αντιδραστικών καθεστώτων, όπως της Ιορδανίας και της Σαουδικής Αραβίας και εναντίον του ιρακινού Μπάαθ, υιοθέτησαν εχθρική στάση απέναντι στις Ηνωμένες Πολιτείες εξαιτίας της φιλο-Ισραηλινής τους πολιτικής και καλλιέργησαν σχέσεις στενής συνεργασίας με τη Σοβιετική Ένωση και τις άλλες χώρες του σοσιαλιστικού συνασπισμού.

3.1.3. Ιορδανία. Η Ιορδανία ως πολιτική κρατική οντότητα δημιουργήθηκε μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο τέλος του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου. Στη διάσκεψη του Σαν Ρέμο το 1920, η Βρετανία έθεσε υπό την Εντολή της την Παλαιστίνη και το επόμενο έτος ανέθεσε τη διακυβέρνηση του λεγόμενου Εμιράτου της Υπεριορδανίας – το 1949 μετονομάστηκε σε Χασεμιτικό Βασίλειο της Ιορδανίας- στον εμίρη Αμπντάλα. Η χώρα όμως παρέμεινε υπό βρετανική κηδεμονία μέχρι το 1946, όταν ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη, και υπό βρετανική επιρροή έως το 1956.

Το 1951 ο Αμπντάλα δολοφονήθηκε και ανέλαβε ο εγγονός του Hussein, συνεχίζοντας τη φιλοδυτική και φίλο-παλαιστινιακή πολιτική του παππού του. Τον Δεκέμβριο του 1955 οι πιέσεις της Νασσερικής Αιγύπτου τον απέτρεψαν από το να υπογράψει το Σύμφωνο της

Βαγδάτης. Στις γενικές εκλογές του Οκτωβρίου 1956 επικράτησαν στην Ιορδανία οι κεντρώες και αριστερές δυνάμεις. Ο Hussein θέλοντας να σταματήσει την πολιτική απόκλιση της χώρας προς την αριστερά απέλυσε την κυβέρνηση και αφού τον Απρίλιο του 1957 αντιμετώπισε με επιτυχία δύο φίλο-Νασσερικές απόπειρες στρατιωτικού πραξικοπήματος, προέβη σε εκκαθάριση του κοινοβουλίου από εθνικιστές και εξτρεμιστές, διέλυσε τα πολιτικά κόμματα και επέβαλε βασιλική δικτατορία.

Μετά την ίδρυση της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας από την Αίγυπτο και τη Συρία, ο Hussein προχώρησε σε ομοσπονδιακή ένωση με το Ιράκ η οποία διαλύθηκε εξαιτίας της ανατροπής της μοναρχίας στο Ιράκ τον ίδιο χρόνο. Τα επόμενα χρόνια τη θέση της εξασθενημένης Βρετανίας στην Ιορδανία ανέλαβαν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Κατά τον πόλεμο των Έξι Ημερών διέκοψε τις σχέσεις του με τη Συρία αντιμετώπιζοντας με την Ισραηλινή απειλή. Στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη του 1973 αρνήθηκε να εμπλακεί αν και έστειλε δύο ταξιαρχίες στα υψώματα του Γκολάν.

3.1.4. Ιράκ. Κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου η Μεσοποταμία περιήλθε στον Βρετανική Εντολή. Αρχικά η διακυβέρνηση ήταν άμεση. Το 1920 εθνικιστές και φύλαρχοι του κεντρικού και νότιου Ιράκ εξεγέρθηκαν απαιτώντας παραχώρηση ανεξαρτησίας ή τουλάχιστον εκτεταμένες εξουσίες. Μετά τον τερματισμό της Βρετανικής Εντολής το 1932 ακολούθησε περίοδος αστάθειας που ενέτεινε και ο θάνατος του βασιλιά Faisal το 1933. κατά τη διάρκεια της βασιλείας του διαδόχου του Γαζί Α' ο στρατός έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στην πολιτική ζωή της χώρας.

Κατά την πρώτη δεκαετία μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η μορφή που δέσποζε στην πολιτική του Ιράκ ήταν ο Νούρι, ο οποίος πίστευε ότι τα συμφέροντα των Αράβων ήταν στενά συνδεδεμένα με τα συμφέροντα της Δύσης και των φιλοδυτικών δυνάμεων της περιοχής. Αποδέχονταν τον αραβικό εθνικισμό δεν συμμερίζονταν όμως τις ριζοσπαστικές αντιλήψεις και τους στόχους που προωθούσαν οι φίλο-Νασσερικοί. Στον εξωτερικό τομέα προσέδεσε τη χώρα του στη Δύση, σύναψε την Ιρανό-Τουρκική συμμαχία, που αργότερα εξελίχθηκε στο

σύμφωνο της Βαγδάτης, και καταπολέμησε τον παναραβισμό του Nasser και την Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία. Οι κυβερνήσεις του Νούρι και άλλων συντηρητικών της περιόδου 1945-1958 δεν μπόρεσαν να ικανοποιήσουν το λαϊκό αίσθημα για αδέσμευτη εξωτερική πολιτική, γεγονός που εκμεταλλεύθηκε μια ομάδα εθνικιστών με επικεφαλής τον Κάριμ Αμπντ αλ Κασίμ. Στις 14 Ιουλίου 1958 μονάδες του στρατού κατέλαβαν τη Βαγδάτη, κήρυξαν έκπτωτη τη μοναρχία, εκτέλεσαν όλα τα μέλη της βασιλικής οικογένειας και τον Νουρί και κατέλυσαν τη δημοκρατία. Ο Κασίμ σχημάτισε επαναστατική κυβέρνηση αυτοδιορίστηκε πρωθυπουργός και όρισε υπουργό εσωτερικών τον Αμπντ αλ- Σαλάμ Αρίφ. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής υποστήριξε το κίνημα των αδεσμεύτων, προχώρησε σε οικονομική συμφωνία με τη Σοβιετική Ένωση, αναγνώρισε την κομμουνιστική Κίνα και προσπάθησε να ενσωματώσει το Κουβέιτ στο Ιράκ. Τον Φεβρουάριο του 1963, ομάδα μπααθικών και αντί-κομμουνιστών εθνικιστών ανέτρεψε με πραξικόπημα το καθεστώς. Ο Κασίμ και οι συνεργάτες του συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν. Οι Μπααθικοί κατέλαβαν τις κυριότερες υπουργικές θέσεις και διόρισαν πρόεδρο τον Αρίφ. Το φθινόπωρο ο Αρίφ συσπείρωσε τους φίλο-Νασσερικούς αξιωματικούς και με πραξικόπημα απομάκρυνε τους πρώην συνεργάτες του και ανέλαβε τα ηνία της χώρας. Η εσωτερική σταθερότητα ωστόσο, επετεύχθη με το ιρακινό τμήμα του Μπάαθ που απέκτησε δύναμη το 1968 και διατήρησε έκτοτε μια άκαμπτη και αυστηρή δικτατορία.

3.1.5.Λίβανος. Κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ο Λίβανος περιήλθε στον έλεγχο των συμμαχικών δυνάμεων, όμως η Γαλλία υποστήριζε τους χριστιανούς του Εντέ και η Βρετανία το Συνταγματικό Συνασπισμό του Χουρί, (ο Εμίλ Εντέ αντιπαθούσε τον αραβικό εθνικισμό και επιζητούσε τη γαλλική συνεργασία. Ο Μπισάρα αλ Χούρι πίστευε στην αναγκαιότητα της πολιτικής συμβίωσης μαρωνιτών και μουσουλμάνων και θεωρούσε τη Γαλλική Εντολή εμπόδιο για την επίτευξή της). Με την προφορική συμφωνία του 1943, το Εθνικό Σύμφωνο, οι μουσουλμάνοι δέχθηκαν να σταματήσουν τις προσπάθειές

τους για ένωση της χώρας με τη Συρία και οι χριστιανοί συμφώνησαν να αποδεσμευθούν από τη γαλλική προστασία. Στις γενικές εκλογές του 1943, ο Συνταγματικός Συνασπισμός θριάμβευσε και ο Χούρι εξελέγη πρόεδρος της δημοκρατίας. Οι πρώτες ενέργειες της βουλής ήταν να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με τη Γαλλία για τον τερματισμό της εντολής και την τροποποίηση του Συντάγματος. Οι Γάλλοι ωστόσο δεν ήταν διατεθειμένοι να ενδώσουν στις απαιτήσεις των Λιβανέζων εθνικιστών . Ύστερα από έντονες λαϊκές αντιδράσεις και διπλωματική μεσολάβηση της Βρετανίας, αναγνώρισαν την πολιτική ανεξαρτησία του Λιβάνου τον Νοέμβριο του 1943. Ο Λίβανος οδηγήθηκε στα πρόθυρα του εμφυλίου πολέμου το 1958 ο οποίος και αποφεύχθηκε τελικά με την παρέμβαση των Αμερικανών. Μετά τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1967 και ιδιαίτερα μετά τον Σεπτέμβρη του 1970 χιλιάδες Παλαιστίνιοι εγκαταστάθηκαν σε στρατόπεδα του νότιου Λιβάνου και στη Βηρυτό, άρχισαν να συμμετέχουν στην πολιτική ζωή της χώρας και να προσβάλλουν ισραηλινές θέσεις προκαλώντας αντίποινα.

3.1.6.Σαουδική Αραβία. Η Σαουδική Αραβία είναι η μοναδική αραβική χώρα που δεν τέθηκε ποτέ υπό άμεση αποικιακή διακυβέρνηση. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η Σαουδική Αραβία χάρη στο άφθονο πετρέλαιο που ανακαλύφθηκε στο έδαφός της σημείωσε μια ιδιαίτερα εντυπωσιακή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Οι δεσμοί της με τις Ηνωμένες Πολιτείες έγιναν στενότεροι λόγω του ιδιαίτερου ρόλου που έπαιξαν οι αμερικανικές εταιρείες στην εκμετάλλευση των αποθεμάτων πετρελαίων στο έδαφός της.

3.1.7.Ισραήλ. Από την ίδρυσή του το 1948, αρχικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής του Ισραήλ είναι η εξασφάλιση και εγγύηση της επιβίωσής του και η συνεχής βιωσιμότητά του ως Εβραϊκό κράτος, ταυτόχρονα με την αραβική αποδοχή της ύπαρξής του. Αποφασισμένο για τη σταθεροποίηση της γεωστρατηγικής του θέσης και αντιμέτωπο με συνεχείς αραβικές απειλές, το Ισραήλ ανέπτυξε ένα αμυντικό δόγμα βασισμένο στην έννοια της ανάσχεσης μέσα από μια συνεχή έκθεση της

στρατιωτικής του υπεροχής. Η προσέγγιση αυτή σκοπό είχε την αναμενόμενη αποχή των Αραβικών κρατών από την αμφισβήτηση της πολιτικής κυριαρχίας του. Το στρατηγικό δόγμα του Ισραήλ περιλαμβάνεται σε δήλωση του Υπουργού Εξωτερικών Elban τον Ιούλιο του 1965 «η πολιτική ανάσχεσης και πρόληψης έχει δύο σκοπούς. Σε όρους ασφαλείας σκοπό έχει την προστασία της επικράτειας και των ζωνών αυτής. Σε όρους πολιτικής σκοπό έχει να πείσει για νέες πορείες το μυαλό του αραβικού κόσμου. Θέλουμε να δημιουργήσουμε αμφιβολία και τελικώς παραίτηση και απελπισία, σχετικά με το όνειρο της εξάλειψης του Ισραήλ από τον Παγκόσμιο Χάρτη».⁴³

3.2. Οι Πρώτες μεταπολεμικές συμμαχίες.

Το πρώτο κύμα μεταπολεμικών συμμαχιών στη μέση Ανατολή άρχισε μέσα από το Σύμφωνο της Βαγδάτης το 1955. Η συμμαχία αυτή ήταν προϊόν των στόχων που είχαν θέσει η Βρετανία, οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Ιράκ. Για τον Ιρακινό πρωθυπουργό το σύμφωνο σήμαινε μια πολυμερή συμμαχική δέσμευση με τη Μεγάλη Βρετανία, την Τουρκία και ανεπίσημα με τις Ηνωμένες Πολιτείες, μέσω της οποίας θα κέρδιζε προστασία έναντι της Σοβιετικής Ένωσης και θα βελτιώνε τη θέση του στον Αραβικό κόσμο. Για τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Μεγάλη Βρετανία ήταν ένας τρόπος διατήρησης της επιρροής τους στην περιοχή καθώς θα βοηθούσαν μέσα από τη δέσμευση αυτή την προώθηση των Δυτικών συμφερόντων αλλά και θα λειτουργούσαν ως αντίθετη δύναμη στη Σοβιετική επιρροή. Ωστόσο, η πρόταση για τη συμμαχία βρήκε αντίθετα τα περισσότερα αραβικά κράτη αλλά και την αντίθεση της Αιγύπτου εφόσον ο Nasser δεν ήθελε να υπάρξει άλλη δυνατότητα επέμβασης και επιρροής στην περιοχή από μεγάλες δυνάμεις αλλά και δυνατότητα επιστροφής τους στην περιοχή έπειτα από την επιτυχημένη αποχώρηση των βρετανικών στρατευμάτων από την Αίγυπτο. Η Σοβιετική

⁴³ Πηγή: Jabber A. Fuad, «Israel's nuclear options», *Journal Of Palestine Studies*, Vol.1, No.1, (Autumn, 1971)

Συνέντευξη στη *Jewish Observer and Middle East Review* (London) July 2, 1965

Ένωση δεν αποτελούσε απειλή για τον Αιγύπτιο ηγέτη και ο φόβος του για ενδεχόμενη απομόνωση της Αιγύπτου μέσω της ενδυνάμωσης του Ιράκ αύξανε την αντίθεσή του προς το Σύμφωνο.

Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στην Αίγυπτο και το Ιράκ έγινε ανταγωνισμός συμμαχιών μέσα στον αραβικό κόσμο. Από τη μια το σχέδιο του Νουρί για μια τοπική ασφάλεια συνδεδεμένη με τη Μεγάλη Βρετανία και από την άλλη το σχέδιο του Nasser για ένα ενωμένο αραβικό μπλοκ. Η Αίγυπτος αντιμετώπισε το Ιράκ με τη δημιουργία μιας ενοποιημένης διοίκησης με τη Συρία και τη Σαουδική Αραβία και με μια σειρά διμερών συνθηκών άμυνας. Η διαμάχη για το σύμφωνο της Βαγδάτης εξελίχθηκε σε Αραβο-ισραηλινή διαμάχη.

Η κρίση του Σουέζ αποτέλεσε ουσιαστικά τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στις υπερδυνάμεις και τα συμμαχικά αραβικά κράτη. Από τη μια μεριά ήταν η Σοβιετική Ένωση με την Αίγυπτο και από την άλλη οι Ηνωμένες Πολιτείες με το Ισραήλ. Η Σοβιετική προπαγάνδα υποστήριζε την Αίγυπτο σε όλη τη διάρκεια της κρίσης ενώ ταυτόχρονα αύξησε τη βοήθειά της μετά τον πόλεμο. Οι δεσμοί με τη Συρία επίσης ενισχύθηκαν κυρίως μέσω μιας συμφωνίας σχετικά με παροχή εξοπλισμών που υπεγράφη τον Δεκέμβριο του 1956 παρόλη την πίεση που δέχονταν η τελευταία από την Τουρκία, το Ιράκ, τη Μεγάλη Βρετανία και τις Ηνωμένες Πολιτείες ώστε να συμμετάσχει στο Σύμφωνο της Βαγδάτης.

Σχετικά με τον Nasser, η περιφρόνηση που έδειξε για τη Βρετανία και τη Γαλλία ενδυνάμωσε για ακόμη μια φορά την εικόνα του ως ηγέτη. Η Ιορδανία δέχονταν συνεχείς πιέσεις να αποκηρύξει την συνθήκη με τη Βρετανία και να απορρίψει Βρετανικές επιδοτήσεις. Πριν το Σουέζ, ο Hussein είχε κάνει προσπάθειες διατήρησης της ανεξαρτησίας του κράτους και είχε προχωρήσει στην υπογραφή μιας σειράς αμυντικών συμφωνιών με τη Σαουδική Αραβία, τον Λίβανο την Αίγυπτο και το Ιράκ (1956 Μάης). Όταν οι εκλογές του Οκτώβρη έφεραν μια ομάδα νασσερικών στο προσκήνιο, ο Hussein κινήθηκε προς τη συμμαχία με την Αίγυπτο, τη Συρία και τη Σαουδική Αραβία. Τον ίδιο μήνα, υπέγραψε μια αμυντική συνθήκη με την Αίγυπτο και τη Συρία, διέκοψε

τις σχέσεις της χώρας με τη Γαλλία και προσέφερε βοήθεια και υποστήριξη στον Νάσερ σε όλη τη διάρκεια του πολέμου.

Η πραγματική πρόκληση μετά τον πόλεμο στο Σουέζ για την αμερικανική πολιτική στη Μέση Ανατολή ήταν η Σοβιετική ύπαρξη που θα μπορούσε να αναπληρώσει το κενό που είχε δημιουργηθεί από την πολιτική αποτυχία της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας. Από το 1955, ο Nasser είχε δείξει πως θα μπορούσε να ασκήσει μια ανεξάρτητη πολιτική από τη Δύση και πιο στενή με τη Σοβιετική Ένωση. Ο αραβικός εθνικισμός εκλαμβάνονταν ως πιο στενά συνδεδεμένος με τα συμφέροντα της Μόσχας και ως αποσταθεροποιητικός παράγοντας για τα φιλοδυτικά καθεστώτα.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες προκειμένου να διατηρήσουν την επιρροή τους και να εμποδίσουν την επιρροή της Μόσχας άρχισαν να μετατρέπουν τις συμμαχίες σε έναν ανταγωνισμό Ανατολής- Δύσης. Το Ισραήλ και τα συντηρητικά αραβικά κράτη που ενδιαφέρονταν για τη διατήρηση του status quo τάσσονταν με την Αμερικανική πλευρά και η αντίθετη πολιτική εκφράζονταν από τη Σοβιετική Ένωση, τον Νασσερισμό και τις δυνάμεις που επεδίωκαν την αλλαγή του διεθνούς περιβάλλοντος.

Το δόγμα Eisenhower που ανακοινώθηκε τον Ιανουάριο του 1957 υπόσχονταν βοήθεια προς κάθε μεσανατολική χώρα που θα αντιμετώπιζε απειλή, εξωτερική εχθρότητα ή εσωτερική καταπίεση. Για πρώτη φορά το Ισραήλ περιλαμβάνονταν σε αμερικανικό arrangement ασφαλείας.⁴⁴ Ένα υπόμνημα τον Ιανουάριο του 1958 του National Security Council σημειώνει πως η λογική συνέπεια στον αραβικό εθνικισμό θα ήταν η υποστήριξη του Ισραήλ ως της μόνης εναπομένουσας φιλοδυτικής δύναμης στη Μέση Ανατολή.

Τα ντοκουμέντα που σχετίζονται με τη σχέση Ισραήλ και Ηνωμένων Πολιτειών κατά τη διάρκεια του Λιβανέζικου πολέμου το 1958 και του αντιμοναρχικού πραξικοπήματος στο Ιράκ τον Ιούλιο του 1958, δείχνουν πως το Ισραήλ ήθελε την Αμερικανική προστασία απέναντι στη

⁴⁴ Safran Nadav, *Israel: The Embattled Ally*, Harvard University Press, 1978 σελ. 372

θριαμβευτική επιτυχία του καθεστώτος του Nasser, παρόλο που η συνεργασία και προστασία αυτή δεν αποδόθηκε ποτέ σε καμία συνθήκη.

Οι ισραηλινοί ηγέτες καλωσόρισαν με ανακούφιση τα Αμερικανικά στρατεύματα στον Λίβανο και τις Βρετανικές δυνάμεις στην Ιορδανία ζητώντας ταυτόχρονα πιστοποιήσεις για προστασία και βοήθεια στην περίπτωση που το Ισραήλ βρίσκονταν σε παρόμοια θέση με αυτή του Λιβάνου. Οι Αμερικανοί διαβεβαίωναν το Ισραήλ για τις προθέσεις τους υποδεικνύοντας τη στάση που κράτησαν απέναντι στον Λίβανο με την αποστολή στρατευμάτων αλλά και μέσα από δύο επιστολές που έστειλε ο Eisenhower. Η πρώτη εστάλη στις 25 Ιουλίου και τόνιζε πως το Ισραήλ θα έπρεπε να είναι σίγουρο για το ενδιαφέρον των Ηνωμένων Πολιτειών ως προς την ακεραιότητα και ανεξαρτησία του Ισραήλ. Η δεύτερη επιστολή εστάλη την 1^η Αυγούστου και υποστήριζε την πίστη προς την ικανότητα του Ισραήλ να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε δυσκολία αλλά υπογράμμιζε ταυτόχρονα την ανοιχτή σκέψη των Αμερικανών σχετικά με τις επιπλοκές που θα μπορούσαν να προκύψουν, «We believe that Israel should be in a position to deter an attempt at aggression by indigenous forces, and are prepared to examine the military implications of this problem with an open mind».⁴⁵

⁴⁵ Πηγή:Internet, FRUS 1958-1960 PP. 69,74,78

Κεφάλαιο Τέταρτο

Ο Πόλεμος του Οκτώβρη 1973

4.1. Η πορεία προς την κρίση

Ο πόλεμος του 1973 ήταν το ξέσπασμα της διαμάχης που είχε ακολουθήσει μετά τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1967 και των αποτελεσμάτων αυτού. Η αστάθεια που υπήρχε στην περιοχή της Μέσης Ανατολής ενισχύθηκε μετά την Ισραηλινή νίκη δημιουργώντας ένα αίσθημα υπεροχής στο Ισραήλ και αλλυτρωτικά αισθήματα στην Αίγυπτο και τη Συρία. Στα έξι χρόνια που ακολούθησαν τη διαμάχη μέχρι και το 1973, η Αίγυπτος είχε εμπλακεί σε πόλεμο φθοράς⁴⁶ στο όρος Σινάι καθώς διάφορα τρομοκρατικά συμβάντα επιδεινώναν την αστάθεια, όπως η επίθεση της αμάδας του Μαύρου Σεπτέμβρη στο Μόναχο και στο Σουδάν.⁴⁷

Η διακυβέρνηση Νίξον ήταν αυτή που καθόρισε το Ισραήλ ως σύμμαχο σε όρους Ψυχρού Πολέμου και ξεκίνησε μια μεγαλύτερη παροχή βοήθειας προς το νέο κράτος προκειμένου το τελευταίο να αποκτήσει στρατιωτική υπεροχή έναντι των συμμάχων του.

Η αρχή του πολέμου αποτέλεσε όπως φαίνεται μια αναμενόμενη εξέλιξη ταυτόχρονα με μια έκπληξη. Ούτε η Ισραηλινή ούτε και η αμερικανική υπηρεσία πληροφοριών είχαν αντιληφθεί πως ο πόλεμος ήταν έτοιμος να ξεσπάσει στα τέλη του Σεπτέμβρη και αρχές Οκτώβρη, αν και οι φήμες για τον επικείμενο πόλεμο είχαν ξεκινήσει να

⁴⁶ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Υψηλή Στρατηγική Της Αρχαίας Σπάρτης (750-192 π.Χ.)*, Αθήνα, Ποιότητα, 2001. Ο πόλεμος φθοράς ορίζεται ως ο πόλεμος στον οποίο ο αντίπαλος αντιμετωπίζεται ως μια σειρά στόχων, οι οποίοι θα καταστραφούν από τη σωρευτική εφαρμογή υλικής ισχύος και υπέρτερης δύναμης πυρός, σελ.271

⁴⁷ Ο Μαύρος Σεπτέμβρης δημιουργήθηκε το 1971 ως ένας μυστικός κλάδος της Al-Fatah. Μέσα στους στόχους τους ήταν και η δολοφονία του Βασιλιά Hussein. Μετά την αποτυχία πολλών αποτυχιών δολοφονίας του η ομάδα έγινε γνωστή από έναν αριθμό βίαιων και τρομοκρατικών επιθέσεων πέρα από την Ιορδανική ηγεσία, σε Ισραηλινούς και Αμερικανούς πολίτες καθώς και σε Δυτικούς στόχους. Είναι επίσης γνωστός για τις επιθέσεις εναντίον Ισραηλινών αθλητών και προπονητών κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου το 1972.

αναπαράγονται από την άνοιξη. Στα τέλη του Σεπτεμβρίου ο βασιλιάς της Ιορδανίας Hussein είχε προειδοποιήσει την πρωθυπουργό Meir πως οι δυνάμεις της Συρίας είχαν ξεκινήσει να διαρθρώνουν μια θέση επίθεσης, ωστόσο η υπηρεσία στρατιωτικών πληροφοριών του Ισραήλ AMAN απέρριπτε το ενδεχόμενο του πολέμου. Στις 4 Οκτώβρη οι Ισραηλινοί αντιλήφθηκαν μια σειρά ενεργειών που θα μπορούσε να σηματοδοτεί τον πόλεμο, τη μεταφορά σοβιετικών από την Αίγυπτο και τη Συρία, την κινητικότητα στο Κανάλι του Σουέζ και έτσι στις 5 Οκτώβρη η AMAN αναγνώρισε μια πιθανότητα πολέμου. Οι Ισραηλινοί πληροφόρησαν τις Ηνωμένες Πολιτείες πως δεν είχαν σκοπό να καταφύγουν σε κάποια προληπτική επίθεση κατά των Αράβων. Συνεπώς, εάν οι προετοιμασίες της Αιγύπτου και της Συρίας ήταν αποτέλεσμα αυτού του φόβου τότε ήταν άσκοπες. Την ίδια στιγμή όμως το Ισραήλ θα ενεργούσε με ιδιαίτερη δύναμη και επιθετικότητα εάν οι Άραβες ξεκινούσαν πόλεμο. Η αντίδραση αυτή του Ισραήλ ενημερώνοντας τον Secretary Of State Kissinger σχετικά με το δόγμα που θα ακολουθούσαν και ότι η ανάληψη της πρωτοβουλίας για μια επίθεση είναι ένα δείγμα της στενής σχέσης ανάμεσα στο Ισραήλ και τις Ηνωμένες Πολιτείες που έκανε τη συμμαχία τους να είναι όχι απλώς μια *de facto* συμμαχία αλλά περισσότερο *de jure*.

Σύμφωνα με τον Stephen Walt ο Πόλεμος του Οκτώβρη ήταν το αποτέλεσμα τριών κύριων παραγόντων. Ο πρώτος ήταν η αποτυχία εξεύρεσης μιας πολιτικής λύσης στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη, ο δεύτερος ήταν η ικανότητα των αραβικών κρατών να λαμβάνουν αυξημένη στρατιωτική βοήθεια από την υπερδύναμη που τις προστάτευε και ο τρίτος ήταν η δημιουργία της πρώτης αποτελεσματικής αντι-ισραηλινής συμμαχίας από τα αραβικά κράτη.⁴⁸

Παρά τις προσπάθειες που γίνονταν για την εξεύρεση μιας διπλωματικής λύσης από το 1970, ούτε η Αιγυπτιακή πλευρά δέχονταν μια ανακωχή χωρίς προηγουμένως να υπάρξει Ισραηλινή δέσμευση για αποχώρηση από τα κατεχόμενα Αιγυπτιακά εδάφη, αλλά ούτε και το Ισραήλ επιθυμούσε στο σημείο αυτό να τεθεί στα πλαίσια μιας

⁴⁸ Walt Stephen, ό.π.παρ., σελ.114

διευθέτησης που στο μέλλον ενδεχομένως να απαιτούσε περισσότερες παραχωρήσεις.

4.2. 1967-1973

Ανάμεσα στα έτη 1967-1973 η στρατιωτική συνεργασία με τις υπερδυνάμεις συνεχίστηκε στην περιοχή με έντονες πολιτικές διαμάχες και με τη Σοβιετική βοήθεια να αυξάνεται σταδιακά μέχρι και το 1971 όταν ο Sadat υπέγραψε συνθήκη φιλίας και συνεργασίας με την Σοβιετική Ένωση ενδυναμώνοντας έτσι τη συμμαχία τους.⁴⁹

Ωστόσο, Η Σοβιετική Ένωση ήταν ανήσυχη για την απροθυμία του Sadat να δεχθεί την Αμερικανική μεσολάβηση αλλά και από τη πολιτική που ακολουθούσε και σε εσωτερικό επίπεδο. Σχετικά με την μη πλήρη κάλυψη της στρατιωτικής ζήτησης της Αιγύπτου ο Sadat πίστευε πως υπήρχε βαθύτερος λόγος που έκανε τους Σοβιετικούς να μη θέλουν να αναλάβει δράση η Αίγυπτος. Επιπλέον, το αποτυχημένο πραξικόπημα στο Σουδάν το οποίο επιδοκίμασε η Μόσχα έκανε τη συμμαχία να έρθει σε αδιέξοδο καθώς ο Sadat έστειλε δυνάμεις να βοηθήσουν στην επιτυχία του αντάρτικου. Η ταραχώδης σχέση ανάμεσα στο Κάιρο και τη Μόσχα έκανε τη Σοβιετική Ένωση να ενισχύσει τη σχέση της με τα άλλα αραβικά κράτη κάνοντας έτσι τη Συρία και το Ιράκ να αντιδράσουν θετικά στη σχέση αυτή.

Τρία ήταν λοιπόν τα κύρια ενδιαφέροντα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη. Το πρώτο ήταν η πολιτική της ανάσχεσης της Σοβιετικής επιρροής στη περιοχή της Μέσης Ανατολής αλλά και η γενικότερη πολιτική ανάσχεσης στην Ευρώπη. Το δεύτερο ενδιαφέρον των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν το πετρέλαιο και το τρίτο ήταν η δέσμευσή τους στο κράτος του Ισραήλ από τη δημιουργία του και μετά.

Ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Nixon είχε ως κλειδί της αντίληψής του για την εξωτερική πολιτική την έννοια της σύνδεσης των θεμάτων. Αυτό σήμαινε διαπραγματεύσεις επί όλων των ζητημάτων

⁴⁹ Ο.π.παρ., σελ.115

ταυτοχρόνως και όχι μεμονωμένα προκειμένου να δίνεται στις διαπραγματεύσεις μια ελαστικότητα. Επιπλέον βασικό στοιχείο της πολιτικής του ήταν η συσχέτιση της βίας ή της απειλής χρήσης βίας με τη διπλωματία. Το αντικείμενο των διαπραγματεύσεων θα ήταν μια ειρηνική δομή που θα αποτελούνταν από την *détente*, τον περιορισμό των όπλων και την ομαλοποίηση των σχέσεων Ηνωμένων Πολιτειών-Κίνας. Για τη δημιουργία αυτής της ειρηνικής δομής θα έπρεπε οι Ηνωμένες Πολιτείες να δείξουν πως δεν αποτελούν τον παγκόσμιο αστυνόμο αλλά και ταυτόχρονα να μην απομονωθούν όπως στο παρελθόν. Η ισορροπία ανάμεσα στην ανάμειξη και την απομόνωση ήταν ουσιαστικά το κύριο στοιχείο του δόγματος Νίξον.

Η αμερικανική πολιτική στη Μέση Ανατολή από το 1967 έως και το 1970 διαμορφώθηκε από τη θέληση για ενεργό διπλωματικό ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών με σκοπό τη προώθηση μιας ειρηνικής διευθέτησης βασισμένης στην προηγούμενη Resolution 242.⁵⁰ Η διπλωματική προσπάθεια στόχευε αρχικά στη συνεννόηση των δύο υπερδυνάμεων και στην ίση αντιμετώπιση των δύο μερών. Το διπλωματικό αδιέξοδο που θα παρουσιάζονταν, κατά τον Νίξον, θα έκανε τους Άραβες να καταλάβουν την ανώφελη σχέση τους με τη Σοβιετική Ένωση και θα μετέστρεφε τις προτιμήσεις τους προς τις Ηνωμένες Πολιτείες, στερώντας έτσι από τη Σοβιετική Ένωση έναν σύμμαχο κλειδί για την περιοχή.

Το 1969 ήταν μια χρονιά που χαρακτηρίστηκε από συνεχείς κύκλους διαπραγματεύσεων εφόσον σύμφωνα με την αμερικανική ηγεσία η κατάσταση στη Μέση Ανατολή ήταν εκρηκτική ενώ τον Μάιο και Απρίλιο της ίδιας χρονιάς η κατάσταση χειροτέρευσε δραματικά με τον Nasser να ξεκινά τον πόλεμο φθοράς.

Αξιωματούχοι του State Department καταλάβαιναν πως η Σοβιετική Ένωση θα ήταν έτοιμη να συνεργασθεί με τις Ηνωμένες Πολιτείες ακόμη και αν η συνεργασία αυτή σήμαινε ρήξη στη σχέση Μόσχας -Αιγύπτου.

Πίστευαν και ήλπιζαν πως η Μόσχα στην προσπάθεια της να πείσει τον Nasser να δεχθεί τις αμερικανικές και σοβιετικές προτάσεις θα αποδυνάμωνε τη θέση της στην Αίγυπτο, μια σχέση η οποία βασιζονταν

⁵⁰ Το πλήρες κείμενο παρατίθεται στο παράρτημα.

στην παροχή στρατιωτικού υλικού. Ο Kissinger, ωστόσο, παρέμενε δύσπιστος ως προς την προθυμία της Σοβιετικής Ένωσης να θυσιάσει τοπικά συμφέροντα προκειμένου να ενδυναμώσει τη σχέση της με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Εφόσον η σχέση της Σοβιετικής Ένωσης με τον αραβικό κόσμο στηριζόταν στη στρατιωτική βοήθεια, στην περίπτωση της ειρήνης η βοήθεια αυτή δε θα ήταν αναγκαία άρα και η σχέση τους δεν θα ήταν εξίσου στενή. Αποτέλεσμα αυτής της λογικής ήταν η Σοβιετική Ένωση να προτιμά μια κατάσταση ελεγχόμενης ειρήνης.⁵¹

Στη συνέχεια των διπλωματικών κινήσεων σειρά είχε το σχέδιο Rogers το οποίο απορρίφθηκε τόσο από την Αίγυπτο και τη Σοβιετική Ένωση όσο και από το Ισραήλ⁵². Η αποτυχία του σχεδίου έκανε εμφανή τη σχέση Αιγύπτου- Σοβιετικής Ένωσης και την αδυναμία απεξάρτησης της πρώτης από τη δεύτερη,. Κάθε σχέδιο που θα έφεραν οι Ηνωμένες Πολιτείες ως λύση θα έπρεπε να είναι λιγότερο φιλόδοξο αλλά και να έχει προηγηθεί αυτού μια άμεση επαφή με την Αίγυπτο.

Για τη δημιουργία μιας σχέσης αξιοπιστίας με την Αίγυπτο, η αμερικανική ηγεσία προγραμματίσε επαφές με τον Nasser στο Κάιρο στέλνοντας εκεί τον Joseph Sisco. Η συνάντηση αυτή απειτέλεσε καθοριστικό σημείο της αμερικανικής διπλωματίας. Ο Nasser ύστερα από τις απώλειες που είχε από τη συνεχή διαμάχη με το Ισραήλ, ήταν ανοικτός στην μεσολάβηση των Ηνωμένων Πολιτειών και τις παρότρυνε προς την κατεύθυνση εξεύρεσης μιας πολιτικής πρωτοβουλίας για την λήξη της διαμάχης.

Στις 10 και 18 Ιουνίου 1970 το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας συνεδρίασε με κεντρικό θέμα τη κατάσταση στη Μέση Ανατολή και εξουσιοδότησε τον Rogers να ζητήσει από τα μέρη την αποδοχή μιας

⁵¹ Quandt B. William, *Peace Process, American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*, Rev. edition, Washington DC, Brookings Institution Press, 2001, σελ. 63

⁵² Το σχέδιο υποστήριζε την άμεση λήξη της εμπόλεμης κατάστασης ανάμεσα στην Αίγυπτο και το Ισραήλ και την ίδρυση, εφαρμογή μιας επίσημης κατάστασης ειρήνης. Η συμφωνία θα περιλάμβανε αποστρατικικοποιημένες ζώνες , εγγυήσεις για την ελευθερία πλεύσης στα στενά Tiran και για την ασφάλεια στη Γάζα. Η Αίγυπτος θα αναγνώριζε το δικαίωμα πλεύσης σε πλοία του Ισραήλ από το κανάλι του Σουέζ, χωρίς εξαιρέσεις. Τέλος και τα δύο μέρη θα συμφωνούσαν για αμοιβαίο σεβασμό της κυριαρχίας, εδαφικής ακεραιότητας και για το δικαίωμα ειρηνικής ύπαρξης σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα. (όλο το κείμενο www.Brookings.edu/press/appendix/peace_process.htm).

τρίμηνης τουλάχιστον ανακωχής. Το Ισραήλ αντέδρασε αρνητικά ωστόσο η ανακωχή είχε την αποδοχή της Αιγύπτου και της Ιορδανίας. Η ανακωχή έλαβε χώρα τελικά ύστερα από την αποδοχή των Ισραηλινών και μετά από διάφορες συμφωνίες στις 7 Αυγούστου 1970.⁵³

Ο νέος κίνδυνος με τον οποίο ήρθαν αντιμέτωπες οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν το ξέσπασμα του εμφύλιου πολέμου στην Ιορδανία τον Σεπτέμβρη του 1970. Ο εμφύλιος έκρυβε τον κίνδυνο και πάλι της αναμέτρησης των υπερδυνάμεων. Από τη μια ο πόλεμος θα μπορούσε να προκαλέσει την εμπλοκή του Ισραήλ ή την εμπλοκή της Αιγύπτου και της Σοβιετικής Ένωσης. Από την άλλη η ήττα του Βασιλιά Hussein θα σήμαινε και ήττα ενός στενού φίλου των Ηνωμένων Πολιτειών και η νίκη της fedayeen θα έδινε πλεονέκτημα στη Σοβιετική Ένωση. Η καλύτερη επιλογή για τον Nixon ήταν η νίκη του Hussein και ο περιορισμός του πολέμου μέσα στην Ιορδανία, δίχως την εμπλοκή άλλων δυνάμεων. Με το τέλος της κρίσης στην Ιορδανία, ύστερα από την εμπλοκή της Συρίας ο Hussein ήταν στην εξουσία ασφαλής, η fedayeen είχε ηττηθεί και η Συρία είχε αποσυρθεί δίχως την παρέμβαση του Ισραήλ ή των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν κάνει εμφανή την ισχύ τους και είχαν αποτρέψει την ανάμειξη της σοβιετικής Ένωσης. Η σχέση των Ηνωμένων Πολιτειών με το Ισραήλ ήταν πιο ισχυρή από ποτέ και η όλη κρίση είχε οδηγήσει αποτελεσματικά σε Αμερικανική διπλωματική επιτυχία, σε μια περιοχή που πλέον χαρακτηρίζονταν από σχετική σταθερότητα, κύριο συστατικό της οποίας ήταν το στρατιωτικό πλεονέκτημα υπέρ του Ισραήλ.

Μετά την κρίση στην Ιορδανία βασική σκέψη της Αμερικανικής ηγεσίας ήταν η εύρεση μιας εναλλακτικής λύσης για την περιοχή και ταυτόχρονα να διατηρηθεί η στενή σχέση της με το Ισραήλ. Η επιστροφή στις συζητήσεις Jarring μαζί με παράταση της ανακωχής έγινε δεκτή

⁵³ Quandt B. William, *Peace Process, American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*, Rev. edition, Washington DC, Brookings Institution Press, 2001, σελ.74

αρχικά από την Αίγυπτο και ύστερα από ανταλλαγές με την ηγεσία του Ισραήλ έγινε δεκτή και από το τελευταίο στις 28 Δεκέμβρη.⁵⁴

Η νέα απόφαση ανακοινώθηκε στις 8 Φεβρουαρίου και ζητούσε από τα μέρη παράλληλες και ταυτόχρονες δεσμεύσεις.⁵⁵ Ωστόσο και αυτή η πρωτοβουλία κατέληξε σε αδιέξοδο.

Τον Μάρτιο ο Sadat ζήτησε από τον Νixon να ξεκινήσει προσπάθειες για μια πρωτοβουλία για μερική προσωρινή συμφωνία. Το ερώτημα όμως ήταν κατά πόσο θα μπορούσε μια προσωρινή συμφωνία να καταλήξει σε μια ειρηνική διευθέτηση. Η αποτυχία και αυτής της πρωτοβουλίας έδωσε τέλος στην πρωτοκαθεδρία των Rogers και Sisco ως μετέχοντες στη λήψη αποφάσεων στη Μέση Ανατολή και ανέδειξε τον Kissinger ο οποίος τέθηκε επικεφαλής των διπλωματικών και διαπραγματευτικών διαδικασιών.

Κατά τη διάρκεια του 1971 και 1972, η αμερικανική πολιτική στη Μέση Ανατολή χαρακτηρίζονταν από ανοικτή υποστήριξη προς το Ισραήλ. Προς τα τέλη του Φεβρουαρίου 1972 ο Νixon επισκέφθηκε στο Πεκίνο τον Μάο Τσε Τουνγκ και τον Πρωθυπουργό του. Ο Νixon και ο Kissinger είχαν πεισθεί πως ο καλύτερος τρόπος συγκράτησης της Σοβιετικής Ένωσης ήταν η ανάπτυξη δεσμών με τον κύριο αντίπαλό τους, την ηγεσία δηλαδή του Πεκίνου. Οι σχέσεις ανάμεσα στις υπερδυνάμεις έπρεπε να αλλάξουν προκειμένου να υπάρξει σταθερότητα και να αποτραπεί το ενδεχόμενο ενός πυρηνικού πολέμου. Ελπίδα της αμερικανικής ηγεσίας ήταν η υποταγή της Μόσχας στις δεσμεύσεις και απαιτήσεις της détente. Έπρεπε μέσα σε ένα πλαίσιο αρχών να συμφωνήσουν με τη Σοβιετική Ένωση για μια ειρηνική διευθέτηση στη Μέση Ανατολή. Οι αρχές αυτές θα αποτελούσαν τη βάση της ειρηνικής δομής και στη συνέχεια τη βάση για τις βήματα προς βήματα διαπραγματευτικές διαδικασίες, αφήνοντας θέματα όπως τα σύνορα να τα διαπραγματευθούν τα μέρη μόνα τους.

Ακολούθησε η συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Πολιτειών με τη Σοβιετική Ένωση τον Μάιο του 1972 που επιβεβαίωσε την υποστήριξη των

⁵⁴ Ο.π.παρ.,σελ.87

⁵⁵ Ο.π.παρ., σελ89

υπερδυνάμεων για τη Resolution 242. Οι βασικές αρχές αυτής επιβεβαίωσαν τους φόβους της Αιγύπτου. Οι υπερδυνάμεις είχαν συμφωνήσει να παγώσουν την κατάσταση στη Μέση Ανατολή φοβούμενες για το μέλλον της δικής τους σχέσης. Υπό τις δεσμεύσεις της détente οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν καταφέρει να πείσουν τους Σοβιετικούς να μειώσουν την υποστήριξη τους προς τους Άραβες, κάτι που εξηγούσε τις καθυστερήσεις στην παροχή στρατιωτικού υλικού και που οδήγησε αργότερα στην αποχώρηση από την Αίγυπτο των σοβιετικών συμβούλων.

4.3. Η κρίση

Ενώ οι απαιτήσεις των αντιμαχόμενων μερών διατυπώνονταν σε ασυμβίβαστους όρους ο Kissinger ήθελε να απέχει από ατελείωτες συζητήσεις και να δοθεί ένα τέλος στη διαμάχη όσο το δυνατόν συντομότερα. Οι Ισραηλινοί από την πλευρά τους ζητούσαν ειρήνη και αναγνώριση, από την άλλη οι Άραβες ζητούσαν έδαφος και δικαιοσύνη. Η νέα δομή έπρεπε να ισορροπεί ανάμεσα στην κυριαρχία και την ασφάλεια.

Στις 23 Φεβρουαρίου 1973 ακολούθησε συνάντηση ανάμεσα στον Kissinger και τον Σύμβουλο εθνικής ασφαλείας του Sadat, Ismail Hafib. Εκεί συζητήθηκαν οι υποχρεώσεις της Αιγύπτου και του Ισραήλ ως προϋποθέσεις μιας ειρηνικής συμφωνίας, ενώ συμφώνησαν να συναντηθούν εκ νέου μετά τις εκλογές του Ισραήλ που ήταν προγραμματισμένες για τα τέλη Οκτώβρη.

Στη Μέση Ανατολή η κατάσταση χειροτέρευε με τις Αιγυπτιακές δυνάμεις να κινητοποιούνται προς την κατεύθυνση μιας **αποφασιστικής μάχης** στο κανάλι του Σουέζ.⁵⁶ Αναφορές των κατασκοπευτικών υπηρεσιών μιλούσαν για επικείμενη επίθεση εναντίον του Ισραήλ από τη Συρία. Ωστόσο, μέχρι τα μέσα του Μάη η ατμόσφαιρα της κρίσης είχε ομαλοποιηθεί.

Ήδη από το τέλος του πολέμου των 6 Ημερών η Αίγυπτος σχεδίαζε το επόμενο πολεμικό σχέδιό της. Τα σχέδια της Αιγύπτου κεντρικό σκοπό

⁵⁶ **years upheaval p. 225)**

είχαν να ελαχιστοποιήσουν την αποτελεσματικότητα των πλεονεκτημάτων που διέθετε το Ισραήλ. Τα στρατιωτικά της σχέδια συνδύαζαν τα παρακάτω στοιχεία.⁵⁷

- η Συρία θα έπρεπε να εμπλακεί πλήρως στην επιχείρηση ώστε να πιέσει τον εχθρό να πολεμήσει ταυτόχρονα σε δύο μέτωπα. Ο πόλεμος στο μέτωπο θα ήταν χρήσιμος για να μειώσει την Ισραηλινή πίεση στο Αιγυπτιακό.
- η Ιορδανία θα εμπλέκονταν ως εν δυνάμει συνεργάτης με σκοπό να βοηθήσει να στριμώξουν το Ισραήλ.
- το γενικό πολεμικό σχέδιο επεδίωκε την γρήγορη εμπλοκή και τη σταθεροποίηση των στρατευμάτων σε στρατηγικά σημεία και ύστερα την αναμονή του αντιπάλου να χτυπήσει κατά των αραβικών γραμμών.
- για την ελαχιστοποίηση των πλεονεκτημάτων της Ισραηλινής εναέριας ισχύος δε θα επιχειρούσαν μακριά από το missile and air defense system μέχρι οι εναέριας δυνάμεις του εχθρού να εξαντληθούν από επιθέσεις κατά του συστήματος αυτού. Οι στρατιωτικές εκτιμήσεις εμπεριείχαν τον φόβο πως αν ο εχθρός συγκέντρωνε όλη του την αεροπορική ισχύ κατά του συστήματος αυτού θα μπορούσε να δημιουργήσει ισχυρό ρήγμα. Παρόλα αυτά ήλπιζαν πως οι παράλληλες απειλές στα δύο μέτωπα θα εμπόδιζαν μια τέτοιου είδους συγκέντρωση ισχύος.
- το κύριο μέρος της αραβικής εναέριας δύναμης θα ενεργούσε μετά την εξασθένιση της εναέριας ισχύος του αντιπάλου και με σκοπό να θέσει προειδοποιητικές απειλές.
- η διάσχιση του καναλιού θα γίνονταν σε όλο το μήκος του με σκοπό να παραπλανήσουν τον αντίπαλο για την κύρια επίθεση.
- Ένα απολύτως κρίσιμο σημείο όλης της επιθετικής διαδικασίας ήταν το στοιχείο της έκπληξης. Για να επιτευχθεί αυτό ένα σχέδιο εξαπάτησης είχε προετοιμασθεί. Το σχέδιο προέβλεπε την αποστολή τμημάτων στρατιωτικών με τη δικαιολογία της

⁵⁷ Nadav Safran, «Trial by Ordeal: The Yom Kippur War, October 1973» , *International Security*, Vol.2, No2, (Autumn, 1977), σελ.134-6

εκπαίδευσης έτσι ώστε να μειωθεί η καχυποψία του αντιπάλου τη στιγμή της πραγματικής επίθεσης. Ωστόσο η έκπληξη που επετεύχθη από τους Άραβες δεν οφειλόταν σε έλλειψη πληροφοριών από τις υπηρεσίες του Ισραήλ αλλά στις λάθος εκτιμήσεις τους σχετικά με τα διαθέσιμα δεδομένα και με τις προθέσεις των Αράβων. Η πεποίθηση που υπερίσχυε των ενδείξεων ήταν πως η Αίγυπτος δε θα προχωρούσε σε επίθεση αν προηγουμένως δεν είχε εξασφαλίσει την ικανότητα να παραλύσει την εναέρια δύναμη του Ισραήλ και πως η Συρία δεν θα επιτίθονταν εάν δεν επιτίθονταν ταυτόχρονα και η Αίγυπτος.

Στις 5 Οκτώβρη η Αίγυπτος και η Συρία μαζί είχαν παρατάξει 500.000 τακτικού στρατού, 4.500 τανκς, 3.400 πυροβολικά, 1.080 μαχητικά αεροσκάφη. Το Ισραήλ είχε περίπου 100.000 τακτικού στρατού, 300.000 έφεδρων οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν πρώτης γραμμής και ποιότητας και ικανοί να κινητοποιηθούν εντός 72 ωρών, 2.200 τανκς, 1.000 πυροβολικά και περίπου 550 μαχητικά αεροσκάφη.⁵⁸ Ωστόσο, αυτό που μετρούσε περισσότερο δεν ήταν τα απόλυτα μεγέθη αλλά ο συσχετισμός δυνάμεων στο θέατρο των επιχειρήσεων.

Στις 6 Οκτώβρη το πρωί η Washington ενημερώνονταν πως η Αίγυπτος και η Συρία θα έκαναν την αιφνιδιαστική επίθεσή τους στο Ισραήλ.⁵⁹ Η Golda Meir από την Ισραηλινή πλευρά διαβεβαίωνε για την απροθυμία του Ισραήλ να διεξάγει κάποια προληπτική κίνηση και ζητούσε τις αμερικανικές προσπάθειες για την πρόληψη του πολέμου.

Παρά τις ενδείξεις για την επικείμενη επίθεση οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ φαίνεται πως είχαν ερμηνεύσει την πραγματικότητα

⁵⁸ Ό.π.παρ., σελ.141

⁵⁹ Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός, δηλαδή ο αιφνιδιασμός του αντιπάλου στα επίπεδα της στρατιωτικής ή και της υψηλής στρατηγικής μπορεί να λάβει χώρα σε πέντε διαστάσεις. α. στην ταυτότητα του αιφνιδιάζοντα ή πιο συνηθέστερα στο αν ο x αντιπάλος θα προχωρήσει σε μια δεδομένη πράξη, β. στον τύπο της πράξης που αναλαμβάνεται, γ. στη χρονική στιγμή της πράξης, δ. στην τοποθεσία της πράξης, ε. στα κίνητρα της πράξης. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Υψηλή Στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης (750-192 π.Χ)*, Αθήνα, Ποιότητα, 2001, σελ.150

λάθος. Η αντίληψη περί στρατιωτικής ισορροπίας και ισραηλινού στρατιωτικού πλεονεκτήματος φαίνεται πως δεν είχε βάση ενώ ταυτόχρονα το γεγονός πως ο πόλεμος στα μάτια των αμερικανών θα ήταν ανώφελος για τους Άραβες φαίνεται πως δεν ίσχυε. Η αμερικανική ηγεσία θεωρούσε τις απειλές για πόλεμο ως ένα μέσο πίεσης της Σοβιετικής ένωσης προς το Ισραήλ και τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Η ανησυχία του Kissinger για το αποτέλεσμα του πολέμου ήταν σχετικά με την αντιμετώπισή του από τη Σοβιετική Ένωση. Αν οι Άραβες πλήττονταν σοβαρά αυτό σήμαινε πως η Σοβιετική Ένωση θα ήταν πολύ δύσκολο να απέχει από τη μάχη. Συνεπώς, οι Αμερικανικές στρατιωτικές κινήσεις θα έπρεπε να είναι προσεγμένες έτσι ώστε να μη δώσουν λάθος εντυπώσεις στους σοβιετικούς και να εργασθούν μέσα από τα Ηνωμένα Έθνη μαζί τους προκειμένου να υπάρξει μια ανακωχή βασισμένη στο status quo ante κάτι που θα ικανοποιούσε και το Ισραήλ. Έτσι βασικό στοιχείο της στρατηγικής των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν η υιοθέτηση μιας θέσης που θα παρέμενε σταθερή καθ ' όλη τη διάρκεια της διαμάχης και των διαπραγματεύσεων. Όλοι στις Ηνωμένες Πολιτείες ένιωθαν πως η αραβοϊσραηλινή διαμάχη θα ήταν κρίσιμη για τη σχέση των Ηνωμένων Πολιτειών με τη Σοβιετική Ένωση και θα αντικατόπριζε το πραγματικό νόημα της détente.

Την Κυριακή, 7 Οκτώβρη, ο Kissinger συναντήθηκε με Αιγύπτιους Σοβιετικούς και ισραηλινούς αξιωματούχους ενώ ο Nixon επικοινωνούσε με τον Brezhnev ζητώντας του αμοιβαία συγκράτηση και καλώντας τον σε σύσκεψη του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η απάντηση του Brezhnev ήταν θετική και συμφιλιοτική. Σχετικά με τους Αιγύπτιους, αν και απέρριπταν οποιαδήποτε πρόταση ανακωχής που δεν ήταν σύμφωνη με την πλήρη αποχώρηση των Ισραηλινών προς τα όρια του 1967, δεν ήταν και πρόθυμοι να αναμετρηθούν με τις Ηνωμένες Πολιτείες.⁶⁰ Ωστόσο, η άρνηση αποδοχής δημιουργούσε ερωτηματικά σχετικά με τη στρατηγική τους. Θα μπορούσαν να δεχθούν την ανακωχή προκειμένου να κρατήσουν τις κατακτήσεις των πρώτων ημερών. Προφανώς η στρατηγική τους ήταν να διασχίσουν το Κανάλι και στη συνέχεια να εδραιωθούν. Οι

⁶⁰ Kissinger Henry, *Years of upheaval*, Boston, Little Brown, 1982, σελ. 481-2

Άραβες είχαν επιτεθεί με σκοπό να διαταράξουν το status quo , φοβούμενοι πως δεν θα γίνονταν κάποια διπλωματική κίνηση χωρίς την αντιμετώπιση μιας κρίσης.⁶¹

Μέχρι τις 8 Οκτώβρη το Ισραήλ αντιμετώπιζε δυσκολίες και στα δύο μέτωπα, στο Golan με τους Σύριους και στο Σινάι με τους Αιγύπτιους ενώ ζητούσε βοήθεια από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η θέση ωστόσο των Ηνωμένων Πολιτειών στηρίζονταν στην προσδοκία για σύντομη λήξη του πολέμου και συγκράτηση ως προς την παροχή βοήθειας. Κατά συνέπεια, το θέμα των εξοπλισμών χειριζονταν με επιφυλακτικότητα.

Από τις 9 έως τις 12 Οκτώβρη η πιθανότητα για αλλαγή και επιτυχία του Ισραήλ μειώνονταν, η Σοβιετική συγκράτηση διαβρώθηκε και η επείγουσα ζήτηση βοήθειας από τις Ηνωμένες Πολιτείες εντάθηκε μετατρέποντας την πολιτική τους. Το κάλεσμα για ανακωχή status quo ante στο αντικαταστάθηκε από την πρόταση ανακωχής in place. Η παροχή εξοπλισμών στο Ισραήλ ξεκίνησε σε μετριοπαθείς ποσότητες ενώ αυξήθηκε η άμεση αμερικανική ανάμειξη.

Η 11^η Οκτωβρίου ήταν μια μέρα συμφιλίωσης.⁶² Το Ισραήλ άρχισε να μετακινεί στρατεύματα από το Συριακό μέτωπο στο Αιγυπτιακό και η Αμερικανική διπλωματία προσπαθούσε να συγκρατήσει τον Βασιλιά Hussein σε αποχή από τον πόλεμο, ο οποίος πιέζονταν από τα υπόλοιπα αραβικά κράτη, ταυτόχρονα δε προσπαθούσε να βεβαιώσει τους Ισραηλινούς πως θα είχαν σύντομα στα χέρια τους τα charter flights και Phantoms.

Στις 12 Οκτώβρη το Ισραήλ δέχθηκε τη νέα πρόταση αλλά προέκυψε η άρνηση του Σανιάτ. Ο Dimitz ήταν ο πρώτος που είχε εκφράσει την αντίθεσή του στην πρόταση δίνοντας έμφαση στην ανάγκη για ανακωχή που να συνδέεται με το status quo ante. Οι όροι της Αιγύπτου ήταν αντίθετοι με τη διαπραγματευτική στρατηγική των Kissinger και Nixon. Ωστόσο, ευτυχώς για την πολιτική τους η Σοβιετική Ένωση ήταν θετική στην πρόταση αν και συνέχιζε την παροχή όπλων στη Μέση Ανατολή.

⁶¹ Quandt B. William, *Peace Process, American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*, Rev. edition, Washington DC, Brookings Institution Press, 2001, σελ.108

⁶² Ο.π.παρ., σελ 112

Στις 13 Οκτώβρη έχοντας τις επείγουσες ζητήσεις για παροχή όπλων από το Ισραήλ, οι Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησαν μεγάλης ποσότητας αερομεταφορά χωρίς ενδείξεις ωστόσο πως η ανακωχή ήταν επικείμενη. Οι βασικές σκέψεις που ήταν πίσω από τη στρατηγική των Nixon και Kissinger ήταν να πείσουν τον Sadat πως ένας παρατεταμένος πόλεμος φθοράς, τροφοδοτούμενος από τη Σοβιετική Ένωση δε θα πετύχαινε και να δείξουν στο Κρεμλίνο πως οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν ικανές να ισορροπούν τις παροχές της Σοβιετικής Ένωσης στη Μέση Ανατολή. Μια ισραηλινή νίκη θα συνιστούσε αποτελεσματικού μέσο πειθούς για τους Άραβες και τους Σοβιετικούς προκειμένου να λήξουν τον πόλεμο. Η μεγάλης κλίμακας αερομεταφορά ωστόσο θα μπορούσε να προκαλέσει προβλήματα στη σχέση των Ηνωμένων Πολιτειών με τον Αραβικό κόσμο, αλλά οι Nixon και Kissinger ήταν αποφασισμένοι να πάρουν το ρίσκο.

Στις 14 Οκτώβρη μια αποφασιστική μάχη είχε κερδηθεί από το Ισραήλ κάνοντάς το να μην σκέφτεται πλέον την ανακωχή αλλά να επιδιώκει τη διάσχιση του Καναλιού του Σουέζ. Αν η νέα αυτή επιχείρηση ήταν επιτυχής θα μπορούσε να πλήξει ιδιαίτερα τους Αιγύπτιους και να εκθέσει τα στρατεύματά τους επιπλέον οι αιγυπτιακές δυνάμεις στο Σινάι διέτρεχαν τον κίνδυνο αποκοπής τους από τις γραμμές επικοινωνίας και περικύκλωσης από τις Ισραηλινές δυνάμεις.⁶³ Η επιχείρηση αυτή είχε προγραμματισθεί για τις 15 και 16 Οκτώβρη.

Ο Kissinger προγραμματίσε συνάντηση του WSAG (Washington Special Action Group) με συζητήσεις που αφορούσαν τόσο το πετρελαϊκό εμπάργκο όσο και τη στρατιωτική και διπλωματική κατάσταση. Επιπλέον σχεδίαζε συνάντηση με τον Αιγύπτιο Υπουργό Εξωτερικών και μια συνάντηση του Nixon με τέσσερις Άραβες Υπουργούς Εξωτερικών. Σκοπός ήταν τα διπλωματικά κανάλια με τον Αραβικό κόσμο και τη Σοβιετική Ένωση να παραμείνουν ανοικτά.

Ενώ η ανησυχία για το επικείμενο εμπάργκο αυξάνονταν στις 16 Οκτώβρη ο Βασιλιάς Faisal ζήτησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες να σταματήσουν τη μεταφορά όπλων προς το Ισραήλ και την επόμενη ημέρα ανακοίνωσε εμπάργκο για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ταυτόχρονα

⁶³ Ο.π.παρ., σελ.115

παρά την αισιόδοξη στάση του Kissinger, οι Υπουργοί εξωτερικών των αραβικών κρατών ανακοίνωσαν πως η παραγωγή πετρελαίου θα μειώνονταν 5% κάθε μήνα μέχρι το Ισραήλ να αποσυρθεί. Τρεις μέρες αργότερα ο Faisal ανακοίνωνε μείωση 10%. Η μόνη θετική εξέλιξη σε διπλωματικό επίπεδο ήταν η έκκληση για ανακωχή από τη Σοβιετική Ένωση συνδεδεμένη με τη Resolution 242 ύστερα από την επίσκεψη του Kosygin στο Κάιρο.

Ακολούθησε πρόσκληση του Kissinger να επισκεφθεί τη Μόσχα προκειμένου εκεί να συζητηθεί η βάση για την ανακωχή. Το ζητούμενο των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν να υπάρξει η ανακωχή τη σωστή στιγμή ενώ μέχρι τότε το Ισραήλ έπρεπε να συνεχίσει τις προσπάθειές του, σταματώντας όταν οι υπερδυνάμεις το ζητούσαν.

Οι κρίσιμες συζητήσεις ξεκίνησαν την 21^η Οκτώβρη με τη συμφωνία των Σοβιετικών για απλή ανακωχή μαζί με την εφαρμογή της Resolution 242 καθώς και διαπραγματεύσεις ανάμεσα στα μέρη υπό την αιγίδα των υπερδυνάμεων. Επιπλέον οι κρατούμενοι από τα δύο μέρη έπρεπε να ανταλλάξουν με την εφαρμογή της ανακωχής. Στις 21 Οκτώβρη η Σοβιετική Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν συμφωνήσει, ενώ την επόμενη μέρα ακολούθησε η αποδοχή από το Ισραήλ και επιτεύχθηκε η υιοθέτηση της Resolution 338⁶⁴ που καλούσε σε ανακωχή και διαπραγματεύσεις. Μέσα σε 12 ώρες έπρεπε να σταματήσει ο πόλεμος.

Την επόμενη μέρα οι Σοβιετικοί άρχισαν να κατηγορούν το Ισραήλ για παραβίαση της ανακωχής και ζήτησαν τη βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών προκειμένου να μπορέσουν να προμηθεύσουν με φάρμακα το σχεδόν περικυκλωμένο Τρίτο Σώμα Στρατού και προκειμένου να εξασφαλισθεί η τήρηση της ανακωχής. Ο Kissinger ήταν πρόθυμος να συνεργασθεί.

Στις 24 Οκτώβρη ο Sadat ζήτησε από τις υπερδυνάμεις την αποστολή δυνάμεων στη Μέση Ανατολή ώστε να επιτηρηθεί η ανακωχή. Παρά την αρχική άρνηση των Σοβιετικών, στη συνέχεια, οι υπερδυνάμεις συμφώνησαν στην ιδέα της από κοινού αποστολής ειρηνευτικών δυνάμεων εάν αυτό ζητούσαν τα αδέσμευτα μέλη των Ηνωμένων Εθνών .

⁶⁴ Το κείμενο παρατίθεται στο παράρτημα

Η παραβίαση της ανακωχής από το Ισραήλ ήταν που έκανε την κατάσταση ακόμη πιο δύσκολη αλλά και εκρηκτική. Η Σοβιετική Ένωση έκανε την πρώτη απειλητική κίνηση προς τις Ηνωμένες Πολιτείες την οποία συνιστούσε το μήνυμα του Brezhnev προς τον Nixon στο οποίο δήλωνε: “I will say it straight that if you find it impossible to act jointly with us in this matter, we should be faced with the necessity urgently to consider the question of taking appropriate steps unilaterally. We cannot allow arbitrariness on the part of Israel”.⁶⁵ Ύστερα από το μήνυμα αυτό ο Kissinger εξουσιοδοτήθηκε από τον Nixon να πάρει κάθε κατάλληλο μέτρο, συμπεριλαμβανομένου του καλέσματος για στρατιωτικό συναγερμό.

Στην επόμενη σύσκεψη του Συμβουλίου Ασφαλείας οι συμμετέχοντες εξέφρασαν την σκέψη τους πως οι Σοβιετικοί δεν έπρεπε να διατηρήσουν τις αυταπάτες τους σχετικά με την ικανότητα των Ηνωμένων Πολιτειών, γεγονός που οδήγησε σε συναγερμό DefCon III τις αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις. Επιπλέον ο Kissinger τόνισε πως η αποστολή σοβιετικών στρατευμάτων στη Μέση Ανατολή θα σήμαινε παραβίαση του άρθρου 2 της συμφωνίας για αποτροπή πυρηνικού πολέμου (22 Ιουνίου 1973).⁶⁶

Την 25^η Οκτωβρίου το Συμβούλιο ασφαλείας συνεδρίασε και υιοθέτησε τη Resolution 340⁶⁷ καλώντας για άμεση και πλήρη ανακωχή, επιστροφή στα όρια της ανακωχής της 22ας Οκτώβρη, την αποστολή αυξημένων δυνάμεων επιτήρησης, τη δημιουργία επείγουσας ομάδας δυνάμεων αποτελούμενης από μη μόνιμα μέλη των Ηνωμένων Εθνών και την επιβολή της resolution 338⁶⁸. Αυτή τη φορά η ανακωχή ίσχυσε και ο 4^{ος} αραβοϊσραηλινός πόλεμος έληξε.

⁶⁵ Upheaval p. 575

⁶⁶ Lebow Ned Richard, Gross Stein Janice, *We All Lost The Cold War*, New Jersey, Princeton University Press, 1995, σελ.307 και Dawisha Karen, «Soviet Decision Making in The Middle East: The 1973 October War and the 1980 Gulf War», *International Affairs*, Vol.57, No1, (Winter 1980-81). Τον Ιούνιο του 1973 ο Brezhnev είχε συζητήσεις με τον Νίξον και υπέγραψαν το Σύμφωνο Περιορισμού Πυρηνικού Πολέμου Agreement on The Prevention of Nuclear War. Επίσης είχε προειδοποιήσει τον Νίξον για την εκρηκτική κατάσταση στη Μέση Ανατολή και για τους κινδύνους που έκρυβε η μη σύντομη εξεύρεση μιας πολιτικής διευθέτησης.

⁶⁷ Το κείμενο παρατίθεται στο παράρτημα

⁶⁸ Το κείμενο παρατίθεται στο παράρτημα

4.4. Η αναμέτρηση των μεγάλων δυνάμεων και ο κίνδυνος πυρηνικού πολέμου.

Ο αραβοϊσραηλινός πόλεμος συνεπώς έφερε τις μεγάλες δυνάμεις αντιμέτωπες και τις δύο με το ενεχόμενο ενός πυρηνικού πολέμου. Η αναμέτρηση μεταξύ τους ξεκίνησε την 24^η Οκτώβρη και δεν κράτησε πάνω από 48 ώρες. Οι καταστάσεις κατά τη διάρκεια των ωρών αυτών άλλαζαν τόσο γρήγορα που η λήψη αποφάσεων έπρεπε να είναι το ίδιο γρήγορη και να συμβαδίζει με αυτές. Όπως σημειώνουν οι Barry Blechman και Douglas Hart «με δεδομένες τις σύγχρονες τεχνολογίες και τα σύγχρονα συστήματα ελέγχου αυτή η συμπίεση χρόνου αναμένεται να χαρακτηρίζει κάθε μελλοντική κρίση, γεγονός που πρέπει να λάβουν υπ' όψιν τους οι συμμετέχοντες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων».⁶⁹ Ως προς την καθοδήγηση των εμπολέμων από τις υπερδυνάμεις υποστηρίζεται πως ίσως ο Kissinger είχε ενθαρρύνει τους Ισραηλινούς στη συνέχιση των εκθροπραξιών και πως η ενθάρρυνσή του αυτή είχε εκληφθεί από το Ισραήλ ως ένα σημάδι εκ μέρους της Washington που άφηνε να εννοηθεί πως ήταν προετοιμασμένη να δεχθεί και να επιτρέψει την ολοκλήρωση της περικύκλωσης του Τρίτου Σώματος Στρατού της Αιγύπτου.

Η ακολουθία των γεγονότων βασίζεται ιδιαίτερος στη συμπεριφορά του Kissinger. Στις 20 Οκτώβρη είχε πετάξει στη Μόσχα για να διαπραγματευθεί εκεί τους όρους την επικείμενης ανακωχής. Από το Ισραήλ είχε ζητηθεί τότε να παραιτηθεί από την περικύκλωση του Τρίτου Σώματος Στρατού με αντάλλαγμα μια συνάντηση πρόσωπο με πρόσωπο με την Αιγυπτιακή ηγεσία και με σκοπό την εδραίωση της ειρήνης στην περιοχή. Ο Kissinger πίστευε πως το τέλος του πολέμου ήταν κοντά και πως με προσεκτική διπλωματία η κατάσταση θα εξελίσσονταν ακίνδυνα. Οι Ισραηλινοί ωστόσο πίστευαν πως τους δίνονταν ο χρόνος για να ολοκληρώσουν τον στρατιωτικό τους στόχο. Μέχρι τις 23 Οκτώβρη η

⁶⁹ Blechman M. Barry, Hart M. Douglas, «The political utility of Nuclear Weapons», *International Security*, Vol.7, No.1, (Summer 1982), σελ.134

κατάσταση είχε χειροτερεύσει δραματικά και το Ισραήλ αγνοούσε πλήρως την ανακωχή. Η Μόσχα από την άλλη μεριά αισθάνονταν πως την είχαν προδώσει, ένα αίσθημα που μάλλον καθόρισε την μετέπειτα συμπεριφορά της.

Μέχρι τις 24 Οκτώβρη τα σημάδια της Σοβιετικής προετοιμασίας για την επικείμενη ανάμειξη της ήταν εμφανή και αποτελούσαν πρωταρχική πηγή ανησυχίας. Και οι επτά Σοβιετικές μεταφερόμενες μεραρχίες ήταν σε επιφυλακή, οι προετοιμασίες για άμεσες αναχωρήσεις ήταν ορατές σε πολλές βάσεις και όλες οι εναέριας δυνάμεις ήταν σε κατάσταση συναγερμού.⁷⁰

Το απόγευμα της ίδιας μέρας η κατάσταση έγινε ακόμη χειρότερη. Ο Sadat ζήτησε από τις δύο υπερδυνάμεις να θέσουν μια κοινή ειρηνευτική δύναμη ανάμεσα στα δύο εμπόλεμα κράτη ενώ η απάντηση του Kissinger ήταν η απόρριψη της ιδέας αυτής καθώς μια τέτοιου είδους κοινή ανάμειξη έκρυβε κινδύνους για μια αναμέτρηση των υπερδυνάμεων.⁷¹

Ακολούθησε μήνυμα του Brezhnev που κατηγορούσε τους Ισραηλινούς για παραβίαση των όρων και των κανονισμών για την εφαρμογή της ανακωχής και καλούσε σε άμεση επέμβαση των Ηνωμένων Πολιτειών διαφορετικά η Σοβιετική Ένωση ήταν έτοιμη να επέμβει μονομερώς. Το μήνυμα αυτό όπως χαρακτηρίστηκε από τον Kissinger ήταν « μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις σε Αμερικανό Πρόεδρο». ⁷²

Ύστερα από την απειλή από τη μεριά της Σοβιετικής Ένωσης, Ο Kissinger συγκάλεσε έκτακτα το Washington Special Action Group και ο Nixon έδωσε τη συγκατάθεσή του για συναγερμό και οι αμερικανικές δυνάμεις τέθηκαν σε κατάσταση συναγερμού DEFCON III.⁷³ Στη

⁷⁰ Ό.π.παρ., σελ.137

⁷¹ Τα λόγια που είχε χρησιμοποιήσει στην απάντησή του ήταν τα ακόλουθα «Should the two great nuclear powers be called upon to provide forces, it would introduce an extremely dangerous potential for great power rivalry in the area».

⁷² Kissinger, Years of upheaval, ό.π.παρ. σελ. 582-584.

⁷³ Υπάρχουν πέντε καταστάσεις αμυντικής ετοιμότητας DEFCONs από τις οποίες η DEFCON I δείχνει κατάσταση πολέμου. Αν και κάποιες δυνάμεις είναι μόνιμα στην κατάσταση III , τα μέτρα της 25^{ης} Οκτωβρίου ανέβασαν ένα επίπεδο ετοιμότητας όλες τις δυνάμεις.

σύσκεψη αυτή ο Kissinger και οι άλλοι συμμετέχοντες συμφώνησαν πως οι Σοβιετικοί δεν θα έπρεπε να έχουν αυταπάτες σχετικά με την ικανότητα και τη θέληση των Ηνωμένων Πολιτειών να εισάγουν τις δυνάμεις τους στην περιοχή. Μέχρι τις 2 το πρωί η κατάσταση ετοιμότητας όλων των δυνάμεων ήταν σε υψηλό επίπεδο συμπεριλαμβάνοντας και το «Strategic Air Command συστατικό μέρος των πυρηνικών αποστολών».⁷⁴ Το Special Action Group επέλεξε την αντίδραση αυτή έχοντας την πεποίθηση πως η ετοιμότητα θα έστελνε ένα σαφές μήνυμα στους Σοβιετικούς αλλά και πως έτσι θα περιορίζονταν μια δημόσια συζήτηση και άρα η κρίση θα φαίνονταν εντελώς αληθινή και όχι ένα κατασκεύασμα για την απόσπαση της προσοχής από το σκάνδαλο Watergate. Επιπλέον μια τέτοιου είδους προετοιμασία είχε το πλεονέκτημα πως θα γίνονταν αμέσως αντιληπτή από τα κατασκοπευτικά συστήματα της Σοβιετικής Ένωσης και έτσι για ένα διάστημα θα περνούσε απαρατήρητη από τον υπόλοιπο κόσμο. Τέλος ήταν μια κίνηση που δεν ανήκε στο τελικό στάδιο της κρίσης και έτσι δεν παρουσίαζε αυξημένο τον κίνδυνο να φέρει τις δύο υπερδυνάμεις σε τέτοιο σημείο που να μην υπάρχουν πλέον περιθώρια υποχώρησης.

Οι κινήσεις που υπαγορεύθηκαν από την Αμερικανική ηγεσία σχετικά με την κατάσταση ετοιμότητας των ενόπλων δυνάμεων δείχνει πως η κατάσταση αυτή είχε δυσαρεστήσει τους Αμερικανούς και το γεγονός πως δεν υπήρξε άμεση επικοινωνία με τη Μόσχα και ανακοίνωση σχετικά με τα παραπάνω ήταν μια σκόπιμη κίνηση που αποσκοπούσε στο να αφήσει την κατάσταση να στείλει ένα μήνυμα στους Σοβιετικούς από μόνη της.

Στη συνέχεια το μόνο μήνυμα που εστάλη σκοπό είχε να δείξει την ανησυχία των Ηνωμένων Πολιτειών σχετικά με μια ενδεχόμενη πυρηνική αναμέτρηση.

Mr. General Secretary:

I have carefully studied your important message of this evening. I agree with you that our understanding to act jointly for peace is one of the

⁷⁴ Blechman M. Barry, Hart M. Douglas, ό.π.παρ., σελ.140

highest value and that we should implement that understanding in this complex situation.

I must tell you, however, that your proposal for a particular kind of joint action, that of sending Soviet and American military contingents to Egypt, is not appropriate in the present circumstances.

We have no information which would indicate that the cease-fire is now being violated on any significant scale. . . .

In these circumstances, we must view your suggestion of unilateral action as a matter of gravest concern, involving incalculable consequences.

It is clear that the forces necessary to impose the cease-fire terms on the

two sides would be massive and would require closest coordination so as to avoid bloodshed. This is not clearly infeasible, but it is not appropriate to the situation.

It would be understood that this is an extraordinary and temporary step, solely for the purpose of providing adequate information concerning compliance by both sides with the terms of the cease-fire. If this is what you mean by contingents, we will consider it.

Mr. General Secretary, in the spirit of our agreements [i.e., the 1973 Agreement on the Prevention of Nuclear War] this is the time for acting not unilaterally, but in harmony and with cool heads. I believe my proposal is consonant with the letter and spirit of our understandings and would ensure a prompt implementation of the cease-fire. . . .

You must know, however, that we could in no event accept unilateral action. . . . As I stated above, such action would produce incalculable consequences which would be in the interest of neither of our countries and which would end all we have striven so hard to achieve.⁷⁵

Το γράμμα έκανε σαφές πως η αποστολή στρατευμάτων στην περιοχή θα θεωρούνταν ως παραβίαση του άρθρου 2 της συμφωνίας για

⁷⁵ Πηγή INTERNET

αποτροπή πυρηνικού πολέμου(22 Ιουνίου 1973). Πριν τη Σοβιετική απειλή, οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστήριζαν πως το Ισραήλ έπρεπε να σταματήσει την προέλαση στο Αιγυπτιακό μέτωπο. Ύστερα από την απειλή υποστήριζαν πως θα έπρεπε να είναι έτοιμοι να κινηθούν εναντίον του τρίτου στρατού αν τα σοβιετικά στρατεύματα επιχειρούσαν να επέμβουν.⁷⁶

Αμέσως μετά ο Kissinger ενημέρωσε τους Ισραηλινούς τόσο για τις Σοβιετικές κινήσεις και το απειλητικό μήνυμα της Μόσχας όσο και για την απάντηση που έδωσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Σκοπός της πλήρους αυτής ενημέρωσης ήταν να εντυπωσιάσει τους Ισραηλινούς σχετικά με την αποφασιστικότητα των Ηνωμένων Πολιτειών αλλά και με τη σοβαρότητα της κατάστασης ωθώντας τους έτσι να ελευθερώσουν τον Αιγυπτιακό στρατό εφόσον όπως άφηνε να εννοηθεί, περαιτέρω εχθροπραξίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε καταστάσεις που θα ξέφευγαν από τα τοπικά σύνορα.

Με άλλα λόγια οι Ηνωμένες Πολιτείες ακολουθούσαν όπως το θέτει ο Blechman «μια διττή πολιτική, από τη μια ήταν σκληρές απέναντι στη Σοβιετική απειλή και από την άλλη προσπαθούσαν να αλλάξουν την κατάσταση που είχε οδηγήσει σε αυτήν».⁷⁷ Έτσι, όπως ο ίδιος και πάλι σημειώνει, «η δυσκολία στην κρίση ήταν η ανάγκη να επηρεασθεί η συμπεριφορά του αντιπάλου και η συμπεριφορά του συμμάχου την ίδια στιγμή».⁷⁸

Κανένας από τους συμμετέχοντες ωστόσο στην κρίση δεν φαίνεται να είχε πάρει σοβαρά το ενδεχόμενο πυρηνικού πολέμου. Περισσότερο οι συμμετέχοντες ήθελαν και επιδίωκαν να τονίζουν τους κινδύνους και να επιδεικνύουν την αποφασιστικότητά τους, προσπαθώντας να κάνουν αξιόπιστες απειλές και να δίνουν έμφαση στα ζωτικά συμφέροντα που έπρεπε να υπερασπισθούν στη Μέση Ανατολή.

Μέσα σε λίγες ώρες η κρίση είχε λήξει ταυτόχρονα με μια συμπτωματική παύση στη στρατιωτική κινητικότητα του Ισραήλ. Ταυτόχρονα το Συμβούλιο Ασφαλείας υιοθετούσε την Resolution 340

⁷⁶ Lebow Ned Richard, Gross Stein Janice, ό.π.παρ., σελ.307

⁷⁷ Blechman M. Barry, Hart M. Douglas, ό.π.παρ., σελ.142

⁷⁸ Ό.π.παρ., σελ.147

Θεωρία Συμμαχιών: Η περίπτωση της άτυπης συμμαχίας ΗΠΑ-Ισραήλ στην κρίση του 1973.

καλώντας για άμεση και πλήρη ανακωχή φέρνοντας στο τέλος τον τέταρτο αραβοϊσραηλινό πόλεμο.

Κεφάλαιο Πέμπτο

Η Αντιμετώπιση της Κρίσης από τις Μεγάλες Δυνάμεις

5.1. Αντιμετώπιση πριν και κατά την κρίση

Όπως έχει φανεί και παραπάνω ιδιαίτερη σημασία για την πορεία της κρίσης αλλά και την λήξη αυτής είχαν οι πολιτικές που ακολούθησαν οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής οι οποίες ενεπλάκησαν άμεσα στη διαμάχη όντας σύμμαχοι των αντιμαχόμενων μερών και σε πολλές περιπτώσεις υποκινητές αυτών σε δράσεις που θα περίμενε κανείς να ανήκουν αποκλειστικά στα αμέσως εμπλεκόμενα μέρη.

Η στάση των υπερδυνάμεων απέναντι στους αντιμαχόμενους, ωστόσο, δεν οδήγησε μόνο σε κατευθυντήριες γραμμές αυτών αλλά και σε μια παραλίγο πολεμική αναμέτρηση των υπερδυνάμεων, τα αποτελέσματα της οποίας θα μπορούσαν να είναι καταστροφικά. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετασθεί η στάση τους, τόσο των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και της Σοβιετικής Ένωσης εφόσον οι δύο αυτές δυνάμεις υπήρξαν οι κύριοι πόλοι των συμμαχιών κατά την κρίση του 1973. Θα γίνει προσπάθεια να εξετασθεί το είδος της βοήθειας που παρείχαν στους συμμάχους τους και η χρήση αυτής, ενώ ταυτόχρονα θα δοθεί έμφαση στη συμμαχία ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ με σκοπό να καταφανεί στη βάση ποιών συμφερόντων και σκοπών θεμελιώθηκε η συμμαχία και να συναρτηθεί με τη θεωρία που εξετάσθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο. Η κρίση αυτή όπως θα φανεί και παρακάτω αποτέλεσε ένα δείγμα συμμαχίας στην οποία η απουσία συνθήκης και η συνεπαγόμενη δέσμευση μέσω αυτής δεν επηρέασε την εξέλιξή της και την ολοκλήρωση των σκοπών της.

Παρά το γεγονός πως η συνθήκη δεν αποτελούσε εγγύηση κατά της επιδείνωσης των σχέσεων ή κατά ανεύθυνων δράσεων εκ μέρους των πελατειακών κρατών η Σοβιετική Ένωση φαίνεται πως πίστευε πως τα

οφέλη κερδίζονται δεσμεύοντας τις σχέσεις προς αυτή την κατεύθυνση. Αντίθετα με την πρακτική που ακολουθούσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες.

5.1. 1. Η Αμερικανική πολιτική απέναντι στη διαμάχη.

Πολύ πριν τον πόλεμο του 1973, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν δείξει το ενδιαφέρον τους και είχαν χαράξει μια πολιτική που δήλωνε βαθειά δέσμευση στην ασφάλεια του Ισραήλ. Η δέσμευσή τους αυτή ήταν εμφανής όχι μόνο από τις συνεχόμενες δηλώσεις των Αμερικανών Προέδρων αλλά και από μια ασυνήθιστα συνεχή υποστήριξη του Ισραήλ στο Κογκρέσο. Η υποστήριξη αυτή περιλάμβανε οικονομική και στρατιωτική βοήθεια, ειδικά προνόμια για το ίδιο το Ισραήλ και τους πολίτες αυτού αλλά και έναν συγχρονισμό σχετικά με οικονομικά, διπλωματικά και στρατιωτικά θέματα, ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ.⁷⁹

Από τη στιγμή που οι Αμερικανοί στρατηγικοί αναλυτές κατάλαβαν τη γεωστρατηγική σημασία που είχε το Ισραήλ για την ικανοποίηση των συμφερόντων τους και τη σημασία της παροχής πετρελαϊκών αποθεμάτων, η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών πήρε τη δομή μιας ηγεμονικής πολιτικής ενάντια στον αραβικό εθνικισμό και στοχεύοντας στην εύκολη πρόσβαση των Ηνωμένων Πολιτειών στην παροχή πετρελαίου.

Με τον Ψυχρό Πόλεμο η Μέση Ανατολή αναδεικνύεται σε κεντρικό ζήτημα της στρατηγικής και εξωτερικής πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών ως μέσο όχι μόνο επίτευξης και ικανοποίησης συμφερόντων οικονομικών στην περιοχή, αλλά περισσότερο ως μέσο συγκράτησης του διεθνούς κομμουνισμού. Η παγκόσμια αποστολή ως όραμα της αμερικανικής πολιτικής και η ιδέα της μοναδικότητας είναι τώρα αντιμέτωπη με τον αραβικό εθνικισμό και τη διείσδυση της Σοβιετικής Ένωσης στην σκακιέρα της Μέσης Ανατολής, καθώς ταυτόχρονα είναι

⁷⁹ Duncan L. Clarke and Alan S. Cohen, «The United States, Israel, and the Land Fighter», *The Middle East Journal*, Vol.40, (winter, 1986.), σελ.16

αντιμέτωπη με την αφοσίωση του Νάσσερ στη μη δέσμευση της Αιγύπτου και στην αντίθεσή του στο Σύμφωνο της Βαγδάτης.

Το Ισραήλ μέσα από τα εμπόδια που αντιμετώπιζει η Αμερικανική πολιτική στην περιοχή αναδεικνύεται σε στενότερο σύμμαχο και σε στρατηγικό πλεονέκτημα των Ηνωμένων Πολιτειών που βοηθά στην αντιμετώπιση των απειλών κατά των αμερικανικών συμφερόντων από τους Άραβες εθνικιστές οι οποίοι κερδίζουν τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης.⁸⁰

Η ειδική σχέση ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ γίνεται ακόμη πιο συγκεκριμένη κατά την κρίσιμη περίοδο του Πολέμου των Έξι Ημερών τον Ιούνιο του 1967, ενός πολέμου ιδιαίτερα κρίσιμου για όλο τον αραβικό κόσμο. Οι Ηνωμένες Πολιτείες αποφασίζουν όχι μόνο την οικονομική βοήθεια και την παροχή στρατιωτικών υλικών αλλά και την ενεργό συμμετοχή τους στην πολεμική διαδικασία.⁸¹

Στόχος των Ηνωμένων Πολιτειών, με το να πάρουν το μέρος του Ισραήλ ήταν αρχικά η νίκη κατά του Nasser στο Σινάι, και έμμεσα στην Υεμένη, όπου είχαν τεθεί απειλές σχετικά με τις πηγές πετρελαίου. Επιπλέον, στόχοι τους ήταν ο εξευτελισμός του αραβικού εθνικισμού και η αποσταθεροποίηση του Nasser και του καθεστώτος Μπάαθ στη Συρία, ο εξευτελισμός των Σοβιετικών στη Μέση Ανατολή και η συντριβή των Σοβιετικών, Αιγυπτιακών και Συριακών δυνάμεων. Περισσότερο απ' όλα όμως οι Ηνωμένες Πολιτείες ήλπιζαν στην ενδυνάμωση του Ισραήλ ως στρατηγικού εταίρου τους στη Μέση Ανατολή και στην αξιοπιστία αυτού ως αστυνόμου της περιοχής.

Ένας άλλος παράγοντας που οδήγησε στην ενδυνάμωση της σχέσης Ηνωμένων Πολιτειών – Ισραήλ ήταν ο πόλεμος του Βιετνάμ και η κατάρρευση της αμερικανικής στρατηγικής εκεί. Η Μέση Ανατολή αποτελούσε πλέον ευκαιρία για τις Ηνωμένες Πολιτείες να επαναπροσδιορίσουν την παγκόσμια στρατηγική τους, έτσι ώστε να

⁸⁰ Chomsky Noam, *The Fateful Triangle: The United States, Israel and and the Palestinians*, South End Press, 1999, σελ. 20-21

⁸¹Ibrahim I. Ibrahim, «The American-Israeli Alliance; Raison d' etat Revisited», *Journal Of Palestine Studies*, Vol.15, No.3, (Spring, 1986), σελ.24

επανακτήσουν την ισχύ τους και να βελτιώσουν τη δυνατότητα ελέγχου πάνω στα εκάστοτε τοπικά τους συμφέροντα.

Η νέα στρατηγική βρήκε εφαρμογή στο στρατηγικό δόγμα του Προέδρου Νixon.⁸² Όταν πλέον οι Ηνωμένες Πολιτείες κατάλαβαν την αδυναμία τους να θέτουν τα στρατεύματά τους σε ακανείς αποστολές στράφηκαν στην ιδέα της Βιετναμοποίησης.⁸³

Στη Μέση Ανατολή κατά τη δεκαετία του 1970 η πολιτική της Βιετναμοποίησης συνετέλεσε στην ανύψωση του Ιράν και του Ισραήλ στη βαθμίδα των δορυφόρων της περιοχής. Την θέση αυτή την κέρδισαν τόσο από τη στρατηγική τους θέση, την οποία οι Ηνωμένες Πολιτείες αναγνώριζαν, όσο και από την αντίθεση και επιθετικότητά τους απέναντι στον Αραβικό εθνικισμό.

Ο Σάκης του Ιράν είχε δημόσια οικειοποιηθεί τον ρόλο του αστυνόμου στον κόλπο ενώ μετά την πτώση του και την λαϊκή εξέγερση των Ιρανών κατά των Ηνωμένων Πολιτειών και άρα της κατάρρευσης του Ιρανικού πυλώνα, το Ισραήλ ανέβηκε βαθμίδα στην στρατηγική σχεδίαση των Ηνωμένων Πολιτειών και αναδείχθηκε σε στρατηγικό σύμμακό τους. Ο ρόλος του Ισραήλ, ωστόσο, δεν περιοριζόνταν μόνο στην αντιμετώπιση της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και στην βοήθεια για την προώθηση της διάσπασης της ένωσης των Αραβικών χωρών, στη συνεπαγόμενη εξάρτησή τους από τις Ηνωμένες Πολιτείες και άρα στη σημαντική για την Αμερικανική πολιτική, διατήρηση του status quo.

Κατά την περίοδο από το 1967 μέχρι και το 1973 τα αμερικανικά οικονομικά συμφέροντα στη Μέση Ανατολή ήταν περισσότερο συνδεδεμένα με τον αραβικό κόσμο παρά με το Ισραήλ. Ωστόσο,

⁸² Falk Richard, «Iran and the American Geopolitics in the Gulf», *Race & Glass* 21(summer 1979). Στόχος είναι η διαπραγμάτευση με αντιπάλους ανεξαρτήτως πολιτικής φιλοσοφίας. Θα πρέπει να βρίσκεται κοινό έδαφος συνεννόησης και αμοιβαία οφέλη.

⁸³ Η Βιετναμοποίηση κατά τον πόλεμο του Βιετνάμ συνίστατο στην σταδιακή απόσυρση των αμερικανικών χερσαίων δυνάμεων και στην αντικατάστασή τους από τις αυξανόμενες στρατιωτικές δυνάμεις του Νότιου Βιετνάμ. Η στρατηγική αυτή δεν μείωσε την ένταση του αντιπολεμικού κινήματος στις Ηνωμένες Πολιτείες αλλά μείωσε κατακόρυφα τις αμερικανικές απώλειες, Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Αθήνα, Ποιότητα, 2002,σελ. 264

υπήρχαν λόγοι που εξισορροπούσαν την εξάρτηση αυτή προς όφελος του Ισραήλ.

Πρώτον οι Ηνωμένες Πολιτείες ήθελαν να το διατηρήσουν ως μικρό εταίρο, που μαζί με το Ιράν και τα υπόλοιπα αραβικά συντηρητικά καθεστώτα θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν τα συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών. Θα μπορούσαν δηλαδή να αποτελούν μέσα διατήρησης των αμερικανικών επενδύσεων, μέσα για την απομάκρυνση της Σοβιετικής επιρροής, για την καταπολέμηση των επαναστατικών κινημάτων μέσα στα αραβικά κράτη και το Παλαιστινιακό κίνημα.

Δεύτερον, όπως έχει ήδη σημειωθεί, οι Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη διάρκεια ανάμεσα στους δύο πολέμους ήταν ουσιαστικά ικανοποιημένες με το status quo. Συνεπώς, ήταν διατεθειμένες να υποστηρίξουν πλήρως το Ισραήλ παρά τις απώλειες και το κόστος που μπορεί να είχαν από τα αραβικά κράτη.⁸⁴ Η ειδική θέση που κατείχε το Ισραήλ σχετικά με την υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν λοιπόν και απόρροια της εντύπωσης που το ίδιο είχε δημιουργήσει σχετικά με τη νίκη του το 1967. Η επιτυχία του ως προς την υποστήριξη των αμερικανικών συμφερόντων και η αξιοπιστία του ήταν μια ενσάρκωση του δόγματος Nixon.⁸⁵

Όπως δήλωσε ο Νίχον σε αναφορά του στο Κογκρέσο στις 18 Φεβρουαρίου 1970, «Βασική θέση των Ηνωμένων Πολιτειών είναι πως θα συμμετάσχουν στην άμυνα συμμαχών και φίλων, αλλά οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν μπορούν να σχεδιάσουν όλα τα προγράμματα, να εκτελέσουν όλες τις διαταγές και να αναλάβουν την άμυνα όλων των ελεύθερων εθνών του κόσμου. Θα βοηθήσουν εκεί που η βοήθειά τους θα κάνει τη διαφορά και θα είναι προς το συμφέρον τους».⁸⁶

Σημαντικός λόγος της πολιτικής αυτής ήταν η προσπάθεια των Ηνωμένων Πολιτειών να αποφύγουν την εσωτερική αντίδραση που είχε

⁸⁴ Stephens Robert, «The Great Powers and The Middle East», *Journal of Palestine studies*, Vol, II,4, Summer, 1973, σελ. 8

⁸⁵ Barry Rubin, «America's Mid-East Policy, A Marxist Perspective», *Journal of Palestine studies*, Vol.II, Spring, 1973, σελ.51-67

⁸⁶ Barry Rubin, «US Policy, January-October 1973», *Journal of Palestine studies*, Vol.3, No.2, (Winter, 1974)

σημαδέψει την πολιτική τους κατά τον πόλεμο του Βιετνάμ. Όπως θα φανεί παρακάτω, η κοινή γνώμη ήταν ένας από τους κυριότερους παράγοντες ενδυνάμωσης της σχέσης των Ηνωμένων Πολιτειών με το Ισραήλ.

Στο μεταξύ η αμερικανική πολιτική και οι διαπραγματεύσεις αυτής στη Μέση Ανατολή χαρακτηρίζονταν από ασάφεια. Σε πολλές περιπτώσεις, η αμερικανική στρατηγική έτεινε στην καθυστέρηση και την αναβολή. Ενώ ταυτόχρονα η τάση των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν να μεταλλάσσονται σε φυλακισμένες των εκάστοτε συμμαχικών σχέσεων τους, όπως είχε γίνει και στην περίπτωση του Νότιου Βιετνάμ. Στην περίπτωση του Ισραήλ όπως θα φανεί και παρακάτω η κατάσταση ήταν ακόμη πιο δύσκολη δεδομένου του ισχυρού ισραηλινού λόμπι στο εσωτερικό των Ηνωμένων Πολιτειών.

Σχετικά με τη στρατιωτική βοήθεια, η μαζική μεταφορά όπλων προς το Ισραήλ προσέφερε αναμφισβήτητα στα αποτελέσματα του πολέμου αλλά και επηρέασε την απόφαση της Αιγύπτου να δεχθεί την ανακωχή. Η πιο περιεκτική και σαφής δήλωση εκ μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών σχετικά με την παροχή βοήθειας ήταν η δήλωση του Νίxon προς το Κογκρέσο στις 9 Οκτώβρη όπου ζητούσε την έγκριση επείγουσας βοήθειας ασφαλείας ύψους \$ 2.2 δις προς το Ισραήλ. Ο Νίxon επέμενε πως οι Ηνωμένες Πολιτείες έκαναν ότι μπορούσαν για τη λήξη της διαμάχης και υποστήριζε πως η παραπάνω οικονομική βοήθεια ζητούνταν για την πιθανότητα ενός παρατεταμένου πολέμου συστήνοντας ταυτόχρονα τη μείωση του ποσού στην περίπτωση που ο πόλεμος έληγε σύντομα.

Η αμερικανική βοήθεια προς το Ισραήλ ξεκίνησε τη στιγμή που έγινε αντιληπτό πως το Ισραήλ πλήρωνε βαρύ φόρο ζώνων αλλά και στρατιωτικού υλικού στο πεδίο της μάχης. Στο έδαφος αλλά και στον αέρα οι απώλειές του κατά τις πρώτες μέρες ήταν τέτοιου μεγέθους που θα μπορούσαν να το κάνουν να χάσει το συγκριτικό εναέριο πλεονέκτημα που διέθετε. Οι Αμερικανοί αξιωματούχοι αναρωτιόντουσαν αν το Ισραήλ θα κατάφερνε να ανταπεξέλθει στη μάχη χωρίς μιας μεγάλης κλίμακας εξωτερική βοήθεια. Χωρίς τη βοήθεια αυτή ίσως

αναγκάζονταν να περιορίσει τις επιχειρήσεις του. Η βοήθεια εκ του αέρος εξασφάλισε για το Ισραήλ την κατοχή αεροπλάνων τανκς και πολεμοφοδίων.

Η αμερικανική βοήθεια συντελέσθηκε σε δύο φάσεις. Το πρώτο στάδιο ουσιαστικά ξεκίνησε πριν γίνει πλήρως αντιληπτή η κατάσταση του Ισραήλ και ήταν μια σχετικά μικρή και μυστική επιχείρηση που απαντούσε στην ανάγκη του Ισραήλ για πυροβολικά βομβαρδιστικά και αντί-τανκ πολεμοφόδια. Αυτή η επιχείρηση σύμφωνα με τις διαθέσιμες πηγές φαίνεται πως ξεκίνησε την 9^η Οκτωβρίου.⁸⁷ Το δεύτερο στάδιο ήταν πιο σημαντικό καθώς σκοπό είχε την αντικατάσταση των Ισραηλινών απωλειών σε αεροπλάνα και τανκς αλλά και τον εφοδιασμό του Ισραήλ με ηλεκτρονικό υλικό και όπλα που δεν του είχαν δοθεί νωρίτερα. Η απόφαση για αυτή την παροχή ελήφθη στις 13 Οκτώβρη παρόλο που για μέρες αποφεύγονταν με την ελπίδα πως δεν θα ήταν απαραίτητη λόγω των πολιτικών και διπλωματικών προσπαθειών και αποτελεσμάτων.⁸⁸ Μέχρι την τέταρτη ημέρα του δευτέρου σταδίου είχαν μεταφερθεί περίπου 800 με 950 τόνοι προμηθειών σε περίπου 20 φορτία την ημέρα. Ενώ μέχρι τις αρχές του Νοέμβρη οι αμερικανικές βοήθειες υπολογίζονταν σε περίπου 23.000 τόνους.⁸⁹ Οι συνολικές απώλειες του Ισραήλ υπολογίζονταν σε περίπου 35-40 F-4s, 8 A-4s , 8-10 Mirage-3s και περίπου 5 Super Mysteres. Επιπλέον σε ένα μικρό αριθμό ελικοπτέρων , περίπου 5-10 μη μαχητικά αεροπλάνα.⁹⁰

Επίσης αναφέρεται αποστολή από τις Ηνωμένες Πολιτείες τεχνικών και ειδικών επικοινωνιών οι οποίοι είχαν περιγραφεί από το Πεντάγωνο ως αναγκαίοι. Μια άλλη σημαντική προσπάθεια των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν και η αποστολή τανκς. Αναφέρεται πως είχαν σταλεί περίπου 150.⁹¹

⁸⁷Ghareeb Edmund, «The US Arms Supply to Israel during the War», *Journal of Palestine Studies*, Vol.3, No2, (Winter, 1974), σελ. 117

⁸⁸ Ό.π.παρ., σελ.118

⁸⁹ Τα νούμερα αυτά δεν περιλαμβάνουν υλικό που μεταφέρθηκε από Ισραηλινά αεροπλάνα και φορητά πλοία ούτε και τα F-4 Phantoms και τα A-4 Skyhawks που πέταξαν απευθείας για το Ισραήλ.

⁹⁰ Ghareeb Edmund, ό.π.παρ., σελ.119

⁹¹ Ο Γερουσιαστής Henry Jackson είχε προσθέσει \$100 million στον στρατιωτικό προϋπολογισμό των Ηνωμένων Πολιτειών για τις ανάγκες του Ισραήλ σε τανκς. Εφόσον

Ο πόλεμος του Οκτώβρη κατέρριψε έναν αριθμό από αλήθειες πάνω στις οποίες είχε βασισθεί η αμερικανική πολιτική μέχρι το 1967. Οι Άραβες τελικώς είχαν εμφανισθεί να έχουν ανώτερες στρατιωτικές δυνατότητες από αυτές που είχαν υπολογισθεί και η εμπιστοσύνη των Ηνωμένων Πολιτειών στο Ισραήλ ως υποκατάστατο της Αμερικανικής στρατιωτικής παρουσίας ήταν σε κίνδυνο.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες βρέθηκαν απομονωμένες στη δέσμευσή τους προς το Ισραήλ με μια μεγάλη δοκιμασία στη συμμαχία του ΝΑΤΟ. Η Πορτογαλία ήταν η μόνη χώρα που επέτρεπε στις Ηνωμένες Πολιτείες τη χρησιμοποίηση του εδάφους της και του εναέριου χώρου της για μεταφορά προμηθειών στο Ισραήλ.⁹² Η Βρετανία, η Γαλλία, η Ισπανία, η Ελλάδα και η Τουρκία διακήρυτταν την ουδετερότητά τους. Η Δυτική Γερμανία, της οποίας οι Ηνωμένες Πολιτείες χρησιμοποιούσαν τις βάσεις της αρνήθηκε να επιτρέψει στις ΗΠΑ να συνεχίσουν. Ενώ τέλος οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ενοχληθεί όταν έμαθαν πως ένας από τους συμμάχους τους, το Πακιστάν είχε στείλει πολεμοφόδια σε στρατεύματα που πολεμούσαν στο Συριακό μέτωπο.

5.1.2.Εσωτερικοί παράγοντες που επηρέασαν την πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών

1. Η μείωση παραγωγής πετρελαίου και ο αντίκτυπος αυτής στην Αμερικανική οικονομία.

κάθε ένα από αυτά κόστιζε \$350.000, το ποσό που υποδείκνυε ο γερουσιαστής έφθανε για 300 επιπλέον τανκς. Ωστόσο ο αριθμός αυτός δεν αντιπροσωπεύει την πραγματικότητα. Δεν υπολογίζει το γεγονός πως πολλά τανκς δεν είχαν καταστραφεί εντελώς και μπορούσαν να επισκευασθούν ή και να χρησιμοποιηθούν για επισκευή άλλων. Επίσης, δεν υπολογίζει τα εν μέρει κατεστραμμένα τανκς που οι Ισραηλινοί αιχμαλώτιζαν και στη συνέχεια χρησιμοποιούσαν.

⁹² Οι Ηνωμένες Πολιτείες ανεφοδιάζαν το Ισραήλ χρησιμοποιώντας τις Νήσους Azores της Πορτογαλίας. Μια συμφωνία ανάμεσα στην Πορτογαλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες φαίνεται πως έκανε εφικτή τη τροφοδοσία αυτή. Η συμφωνία ίσως υπόσχονταν την αμερικανική υποστήριξη υπέρ της Πορτογαλίας στις συσκέψεις των Ηνωμένων Εθνών για τις αφρικανικές αποικίες της Πορτογαλίας- Angola, Mozambique και Guinea-Bissau. Η συμφωνία εκδηλώθηκε όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες ψήφισαν κατά του να επιτραπεί μια σύσκεψη για το status quo της τελευταίας. Rubin Barry, «The October War and US Counter -Insurgency Strategy», *MERIP Reports*, No 22, (Nov.1973), σελ. 24.

2. Η υπόθεση Watergate και η εσωτερική πολιτική πόλωση που αυτή δημιούργησε.
3. Η κοινή γνώμη και ο αντίκτυπος αυτής από τον πόλεμο του Βιετνάμ.
4. Το ισραηλινό λόμπι και η επιρροή αυτού στην αμερικανική διαδικασία λήψης αποφάσεων.

5.1.2.1. Μείωση της παραγωγής πετρελαίου. Σχετικές απειλές είχαν γίνει στις Ηνωμένες Πολιτείες από το καλοκαίρι. Με τον πόλεμο του Οκτώβρη 11 αραβικές χώρες μείωσαν την παραγωγή από 5% στο 10% ενώ οι μεγάλοι παραγωγοί διέκοψαν τελείως την μεταφορά και παροχή πετρελαίου προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Αμερικανική στρατηγική έπρεπε να συμβιβασθεί με τις νέες αυτές εξελίξεις καθώς ήταν ενάντια στις αρχές της το να υποκύψει στις απειλές αυτές και να κάνει συμβιβασμούς. Ένα μεγάλο πρόβλημα που έπρεπε να αντιμετωπισθεί ήταν η αναμενόμενη αντίδραση του αμερικανικού λαού. Έτσι, η αμερικανική κυβέρνηση προσπάθησε αρχικά να ελαχιστοποιήσει την αντίδραση δίνοντας και παραθέτοντας ψευδείς λογαριασμούς που υποδείκνυαν πως μόνο το 6% της αμερικανικής ζήτησης πετρελαίου καλύπτονταν από τις χώρες που είχαν προβεί σε μποϋκοτάζ, ενώ οι αληθείς λογαριασμοί έδειχναν πως το ύψος της εξάρτησης κυμαίνονταν κοντά στο 20% της συνολικής αμερικανικής ζήτησης πετρελαίου.⁹³

Συνεπώς ενώ μέχρι το 1972 οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν σε θέση να ελέγχουν την παγκόσμια τιμή πετρελαίου, καθώς παρήγαγαν πετρέλαιο σε ποσότητες πολύ χαμηλότερες από την παραγωγική τους ικανότητα ο πόλεμος του Οκτώβρη έδωσε στις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες τη δυνατότητα να επανακαθορίσουν τη διαπραγματευτική τους ικανότητα, κάτι που οδήγησε σε μια κρίση που διήρκεσε πάνω από μια δεκαετία.⁹⁴

⁹³Rubin Barry, ό.π.παρ.σελ. 26

⁹⁴ Kissinger, *Years of Upheaval*, ό.π.παρ., σελ.702

5.1.2.2. Εσωτερική πολιτική κατάσταση. Εδώ η κατάσταση αυτή είχε να κάνει με την παραίτηση του Vice President του Nixon, Spiro Agnew, και την επιβεβλημένη παραίτηση των Attorney General και Deputy Attorney General καθώς και τις νέες πληροφορίες και αποδείξεις που αναδύονταν σχετικά με την υπόθεση Watergate.⁹⁵

5.1.2.3. Κοινή γνώμη. Μετά τον πόλεμο του Βιετνάμ και την τραυματική αμερικανική εμπειρία, κάθε αμερικανική στρατιωτική εμπλοκή αντιμετώπιζε την αντίθεση της κοινής γνώμης. Ένα γκάλοπ τον Νοέμβρη έδειξε αντίθεση 69% στην αποστολή αμερικανικών δυνάμεων, αν και το Ισραήλ απειλούνταν άμεσα από τις στρατιωτικές δυνάμεις της Σοβιετικής Ένωσης. Μόνο το 14% ήταν θετικό. Το 46% δήλωνε πως ήταν σωστό να στείλουν στο Ισραήλ στρατιωτική βοήθεια ενώ το 34% ήταν υπέρ άλλων κατευθύνσεων. Σημαντικό είναι πως το 1967 μόνο το 35% είχε υποστηρίξει τη στρατιωτική βοήθεια προς το Ισραήλ. Περισσότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως το 31% πίστευε πως ο Νίξον είχε υπερβάλλει για την κρίση προκειμένου να αποσπάσει την προσοχή των αμερικανών για το σκάνδαλο Watergate.⁹⁶

Και τα πιο πρόσφατα γκάλοπ αποδεικνύουν την ιδιαίτερη σχέση ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ δείχνοντας την θετική

⁹⁵ Το 1972 το επιτελείο της προεκλογικής εκστρατείας του Νίξον συμπεριέλαβε την ομάδα των υδραυλικών που είχε οργανώσει τη διάρρηξη στα γραφεία της εθνικής δημοκρατικής επιτροπής στο κτηριακό σύμπλεγμα Watergate τον Ιούνιο της ίδιας χρονιάς. Η νέα πραγματικότητα για τον Νίξον ήταν ότι κατά τη δίκη τους οι διαρρήκτες θα κατονόμαζαν τους εντολείς της διάρρηξης. Ο Νίξον κατάφερε να παρουσιάσει τη διάρρηξη ως κίνηση παραφροσύνης κάποιων αδαών με επιχειρηματολογία τόσο ισχυρή ώστε να μη συνδεθεί με την ίδια τη διάρρηξη αλλά μόνο με τη συγκάλυψη των ηθικών αυτουργών. Το σκάνδαλο πήρε νέες διαστάσεις τον Απρίλιο του 1973 όταν αποκαλύφθηκαν πληροφορίες σχετικά με τη συγκάλυψη των ηθικών αυτουργών που ενέπλεκε κορυφαία στελέχη του Λευκού Οίκου. Κυριότερο θύμα ήταν ο αντιπρόεδρος Σπύρος Άγκνιου για τον αποκαλύφθηκαν σκάνδαλα διαφθοράς και φοροδιαφυγής και ο οποίος αντικαταστάθηκε από τον αρχηγό της ρεπουμπλικανικής μειοψηφίας στη Βουλή των Αντιπροσώπων Τζέραλντ Φορντ. Το σκάνδαλο Watergate και η συνεπακόλουθη πτώση του Νίξον κλόνισαν την εμπιστοσύνη της αμερικανικής κοινωνίας στην πολιτική ηγεσία που ήταν ήδη κλονισμένη λόγω του πολέμου του Βιετνάμ. (Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, ό.π.παρ., σελ. 290-298

⁹⁶ Barry Rubin, «the October War and US Counter –Insurgency Strategy», *MERIP Reports*, No 22, (Nov.1973) σελ.23

στάση της κοινής γνώμης απέναντι στη βοήθεια που παρέχεται σε αυτό.⁹⁷

5.1.2.4. Ισραηλινό λόμπι. Ο μεγάλος αριθμός πληθυσμού Εβραϊκής καταγωγής που διαθέτουν οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι ένας από τους λόγους που εξηγούν την επιρροή αυτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Οι Εβραίοι της Αμερικής έχουν στήσει ένα πολύ καλά οργανωμένο δίκτυο ελέγχου της εξουσίας και επιρροής αυτής. Το λόμπι ασκεί σημαντική επιρροή στην εκτελεστική εξουσία και στο Κογκρέσο, πιέζοντας προς την κατεύθυνση της υποστήριξης σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό του Ισραήλ. Επιπλέον της επιρροής του αυτής στη λήψη αποφάσεων, την οποία επιρροή επιτρέπει η δομή του αμερικανικού πολιτικού συστήματος, το λόμπι έχει την ικανότητα πειθούς τόσο μέσα από δημόσιους διαλόγους όσο και μέσα από την εργασία του σε πανεπιστημιακούς χώρους και μέσα μαζικής ενημέρωσης. Όπως επισημαίνουν οι Stephen Walt και John Mearsheimer «ακρογωνιαίος λίθος της αποτελεσματικότητάς του είναι η επιρροή του στο Κογκρέσο, όπου το Ισραήλ τίθεται ουσιαστικά υπεράνω οποιασδήποτε κριτικής. Άλλη πηγή δύναμής του είναι η υποστήριξη του Ισραήλ από το διοικητικό προσωπικό του Κογκρέσου και τέλος, η δυνατότητά του να ανταμείβει τους νομοθέτες και τους υποψήφιους για το Κογκρέσο που υποστηρίζουν τις απόψεις του και να τιμωρεί εκείνους που το αμφισβητούν».⁹⁸

5.2. Η Σοβιετική πολιτική απέναντι στη διαμάχη.

Η Σοβιετική Πολιτική κατά τη διάρκεια του πολέμου του Οκτώβρη όσο και κατά τη διάρκεια των προηγούμενων ετών ήταν περισσότερο αποτέλεσμα της προσπάθειας εφαρμογής μιας βιώσιμης πολιτικής και συνεχούς επιρροής στη Μέση Ανατολή. Ωστόσο, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εφαρμογή των πολιτικών της détente ούτε και ως προσπάθεια υπέρ

⁹⁷ Αναλυτικά βλ. τα γκάλοπ που παρατίθενται στο παράρτημα.

⁹⁸ **Stephen Walt ,John Mearsheimer**

της κλιμάκωσης μιας διαμάχης ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις της εποχής. Η Σοβιετική Ένωση σε όλη τη διάρκεια της κρίσης αντιμετώπιζε το δίλημμα από τη μια μεριά, της υποστήριξης των αραβικών κρατών και της προσπάθειας πρόληψης μιας αραβικής ήττας και από την άλλη τον κίνδυνο κλιμάκωσης του πολέμου, την αναπόφευκτη έτσι ανάμειξη της σε αυτόν και την συνεπαγόμενη αναμέτρηση ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, τις Ηνωμένες Πολιτείες και την ίδια.

Το δίλημμα με άλλα λόγια που αντιμετώπιζε η Σοβιετική ένωση ήταν από τη μια να δώσει στην Αίγυπτο το στρατιωτικό υλικό που ζητούσε με το ρίσκο εμπλοκής της σε ένα νέο αραβοϊσραηλινό πόλεμο και μια ενδεχόμενη αναμέτρηση των υπερδυνάμεων και από την άλλη να μη δώσει ότι της ζητούνταν, αντιμετωπίζοντας την πιθανότητα να χάσει την θέση της στη Μέση Ανατολή μόνιμα.

Αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής που ακολούθησαν ήταν να λειτουργούν με βάση τις εξελίξεις τόσο από το πεδίο της μάχης όσο και από την διπλωματική αρένα. Αν και η Σοβιετική Ένωση θεωρήθηκε από πολλούς αναλυτές και αμερικανούς ως η κινητήρια δύναμη που κρύβονταν πίσω από τον πόλεμο και ως αυτή που παρακίνησε τη Συρία και την Αίγυπτο προς την κατεύθυνση της επίθεσης στις αρχές του Οκτώβρη, μάλλον κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Είναι πολύ πιθανό, οι Σοβιετικοί να γνώριζαν πως ο πόλεμος ήταν στα πρόθυρα, παρόλα αυτά οι κινήσεις τους δεν αποδεικνύουν τον σχεδιασμό αυτού. Προκειμένου να αποφευχθεί μια αραβική ήττα, η Σοβιετική Ένωση έκανε πολλές προσπάθειες να δοθεί ένα γρήγορο τέλος στον πόλεμο, ενώ για την αποφυγή της αναμέτρησης με τις Ηνωμένες Πολιτείες βρίσκονταν σε συνεχή επικοινωνία μαζί τους και προσπαθούσε προς την κατεύθυνση των συνδυασμένων διπλωματικών κινήσεων, προτείνοντας την εφαρμογή ανακωχής ανάμεσα στα αντιμαχόμενα μέρη. Μέρος αυτών των προσπαθειών απετέλεσαν οι δύο προσπάθειες για επιβολή ανακωχής στις 8 και 10 Οκτώβρη καθώς και η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας στις 22 Οκτώβρη 1973.⁹⁹

⁹⁹ UN Resolution 338, η οποία καλούσε όλα τα μέρη της διαμάχης σε παύση πυρός στις θέσεις που έχουν ήδη καταλάβει και λήξη κάθε στρατιωτικής δράσης αμέσως και

Ωστόσο, αν και υπέρμαχοι της επιβολής ανακωχής, οι Σοβιετικοί, όταν είδαν ότι οι προσπάθειές τους απέτυχαν, συνέχισαν να προμηθεύουν τη Συρία και την Αίγυπτο με στρατιωτικούς εξοπλισμούς διά αέρος και θαλάσσης ενώ ταυτόχρονα ζήτησαν και από άλλα κράτη να βοηθήσουν τα εμπόλεμα αραβικά κράτη στέλνοντας δυνάμεις στο πεδίο της μάχης.

Μια σειρά από κινήσεις της Σοβιετικής ηγεσίας δείχνει τη πολιτική που ακολούθησαν, τόσο απέναντι στα κράτη που υποστήριζαν όσο και στα δικά τους συμφέροντα, από τη στιγμή που κατάλαβαν πως ο πόλεμος ήταν πλέον έτοιμος να ξεκινήσει.

Αρχικώς, η Σοβιετική Ένωση ζήτησε από την Αίγυπτο και τη Συρία να απομακρυνθούν από τις περιοχές που βρίσκονταν σε κίνδυνο οι Σοβιετικοί υπήκοοι αλλά και τα πλοία τους από τα λιμάνια. Αν και η έκκληση αυτή ήταν παρακινδυνευμένη, εφόσον θα μπορούσε να προκαλέσει την αποκάλυψη των αραβικών σχεδίων αλλά και να καταδείξει τη Σοβιετική Ένωση ως συμμετοχο στον σχεδιασμό του πολέμου, μάλλον για τη Σοβιετική ηγεσία ήταν ένας τρόπος, πέρα από την προφανή προστασία τόσο του πληθυσμού της όσο και των πλοίων αυτής, να διαχωρίσει τη θέση της από τις εχθροπραξίες και να επιδείξει την έλλειψη προθυμίας ενεργούς συμμετοχής σε αυτές και άρα αναμέτρησης με τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Μια άλλη κίνηση των Σοβιετικών κατά τη διάρκεια της κρίσης που αξίζει να αναφερθεί είναι η προσπάθεια τους να πείσουν τον Sadat να δεχθεί την ανακωχή μέσα από επισκέψεις και συζητήσεις Σοβιετικών αξιωματούχων στο Κάιρο. Περισσότερο στα συμφέροντα της Σοβιετικής Ένωσης όσο και της Συρίας ήταν ένας περιορισμένος σε διάρκεια πόλεμος προκειμένου έτσι να διασφαλίσουν τα αραβικά κέρδη και να μην επιτραπεί στους Ισραηλινούς η εφαρμογή μιας αποτελεσματικής αντεπίθεσης. Η Σοβιετική Ένωση και η Συρία είχαν συμφωνήσει ως προς αυτή την πολιτική, ενώ αντίθετα η Αίγυπτος παρέμενε στα αρχικά σχέδιά της, γεγονός που μαρτυρά πως η σχέση της Σοβιετικής Ένωσης με τη

όχι πάνω από 12 ώρες μετά την υιοθέτηση της απόφασης. Επίσης όριζε την άμεση εφαρμογή της resolution 242 του 1967 και την αρχή διαπραγματεύσεων με σκοπό τη δημιουργία μιας δίκαιης και διαρκούς ειρήνης στη Μέση Ανατολή

Συρία ήταν πιο στενή τις πρώτες μέρες του πολέμου σε σχέση με αυτή ανάμεσα στη Μόσχα και το Κάιρο.

Έτσι παρόλο που η détente είχε αναδειχθεί σε ένα ιδιαίτερο επίτευγμα της πολιτικής του Νίξον την πρώτη τετραετία της διακυβέρνησής του δεν απέφυγε την αυστηρή κριτική εφόσον η Σοβιετική Ένωση φάνηκε να μην ανταποκρίνεται πλήρως στις δεσμεύσεις της μέσα από τη συμπεριφορά και στάση της κατά την διάρκεια του πολέμου του Οκτώβρη. Η πολιτική που ακολουθούταν θύμιζε περισσότερο Ψυχρό Πόλεμο εφόσον η κρίση ήταν ένα μείγμα από παροχές στρατιωτικών εξοπλισμών προς τα αντιμαχόμενα μέρη, και από τις δύο υπερδυνάμεις, από παρακίνηση επιθετικών συμπεριφορών, από πετρελαϊκά εμπάργκο, και από απειλές στρατιωτικών επεμβάσεων εκ μέρους της Σοβιετικής Ένωσης.

Μέσα από την πολιτική τους αυτή φαίνεται σύμφωνα με τον Quandt πως παραβίασαν συμφωνίες που είχαν υπογράψει με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η πρώτη υπεγράφη την 29^η Μαΐου του 1972 και καθόριζε πως τα δύο μέρη δεσμεύονταν να ενεργούν έτσι ώστε να μην προκύπτουν εμπόλεμες καταστάσεις και διαμάχες, οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διεθνείς εντάσεις. Η δεύτερη συμφωνία υπεγράφη την 22^α Ιουνίου 1973 στην οποία υπόσχονταν να δρουν με τέτοιο τρόπο που να προλαμβάνει τη δημιουργία καταστάσεων ικανών να προκαλέσουν επικίνδυνη επιδείνωση της σχέσεώς τους.¹⁰⁰

Πριν το 1973 και κατά την διάρκεια των χρόνων που μεσολάβησαν από τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1967, η Σοβιετική Ένωση είχε καταλάβει την ανάγκη που είχαν τα πελατειακά της κράτη έτσι ώστε να μπορέσουν να πολεμήσουν κατά του Ισραήλ, κάτι το οποίο δεν θα μπορούσαν να κάνουν επιτυχώς χωρίς τη βοήθειά της. Ωστόσο, παρέμενε βασικός στόχος της πολιτικής της η επιδίωξη μιας πολιτικής διευθέτησης, η οποία θα μπορούσε να υπάρξει μόνο μέσα από την επιρροή που ασκούσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες στο Ισραήλ προκειμένου να γίνουν οι απαραίτητοι συμβιβασμοί που θα οδηγούσαν σε αποδοχή

¹⁰⁰ Quandt B. William, «Soviet Policy In The October 1973 War», A report prepared for Office of The Assistant Secretary of Defence, International Security Affairs, May, 1976, σελ. 2

της διευθέτησης από τους Άραβες. Επιθυμία της Σοβιετικής Ένωσης ήταν η επιβεβαίωση πως οι Αιγύπτιοι θα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν σε οποιαδήποτε επίθεση του Ισραήλ και έτσι είχαν δεσμευθεί στην άμυνα της Αιγύπτου. Την πρώτη περίοδο μετά το 1967, οι διπλωματικές προσπάθειες συμβάδιζαν με την παροχή εξοπλισμών, ενώ οι ζητήσεις της Αιγύπτου και της Συρίας είχαν ενταθεί κυρίως όταν ο Nasser εισήγαγε τον Πόλεμο Φθοράς το 1969.¹⁰¹

Σχετικά με τον κίνδυνο εμπλοκής των Αράβων σε μεγάλης κλίμακας πόλεμο με το Ισραήλ, η Σοβιετική Ένωση ήταν αρκετά σκεπτική. Μια τέτοια εξέλιξη θα αποτελούσε πρόβλημα τόσο για τα προστατευόμενά της κράτη όσο και για την ίδια. Η εξέλιξη αυτή θα μπορούσε να βάλει σε κίνδυνο την αξιοπιστία της ως συμμάχου και προστάτιδας των κρατών αυτών αλλά και θα μπορούσε να οδηγήσει στον φόβο της Σοβιετικής Ένωσης για ανάμειξη και αντιμετώπιση των Ηνωμένων Πολιτειών. Στην περίπτωση που οι Άραβες ηττούνταν ήταν η αξιοπιστία της και η διεθνής εικόνα της που κινδύνευε ενώ στην αντίθετη περίπτωση όπου η ήττα θα ανήκε στο Ισραήλ μπορεί να προκαλούνταν η αμερικανική ανάμειξη ίσως και η χρήση πυρηνικών όπλων από το Ισραήλ.

Η θέση της στη Μέση Ανατολή υπέστη μεγάλη πίεση με τον θάνατο του Nasser στις 28 Σεπτέμβρη 1970 και την προεδρία του Sadat. Ο Sadat αν και λάμβανε τους εξοπλισμούς που ζητούσε η Αίγυπτος από τη Σοβιετική Ένωση υποστήριζε πως εφόσον η Σοβιετική Ένωση δεν μπορούσε να εγγυηθεί για την νίκη των Αιγυπτίων, τότε η παραμονή των Σοβιετικών στην Αίγυπτο ήταν άσκοπη. Η παραμονή τους βοηθούσε μόνο στο να εμποδίζει τις σχέσεις της Αιγύπτου με τις Ηνωμένες Πολιτείες, στην ένταση των συντηρητικών και στην έκθεση του ίδιου σε αυστηρή κριτική κυρίως μέσα από τον στρατό.¹⁰² Από τη Σοβιετική πλευρά ωστόσο η παροχή βοήθειας συνεχίζονταν και αποτελούσε βασικό συστατικό της πολιτικής της. Εάν ο πόλεμος ήταν αναπόφευκτος τότε συμφέρον της Σοβιετικής Ένωσης ήταν να μη ντροπιαστούν οι σύμμαχοι

¹⁰¹ Ο Πόλεμος Φθοράς υποστηρίχονταν από την Σοβιετική Ένωση όμως τα πράγματα άλλαξαν όταν τον Αύγουστο του 1970 έγινε επίσης δεκτή από τη Μόσχα η ανακωχή.

¹⁰² Quandt B. William, ό.π.παρ., σελ. 5

της και να μην ξεπεράσει η αποτελεσματικότητα της βοήθειας των Ηνωμένων Πολιτειών τη δική τους.

Έτσι η Σοβιετική Ένωση παρά τις πολιτικές διαφορές που μπορεί να είχε με τους συμμάχους της συνέχισε την παροχή βοήθειας προς την Αίγυπτο και τη Συρία όντας σχεδόν σίγουρη για τον επικείμενο πόλεμο. Μέχρι και τις πρώτες μέρες του Οκτώβρη, οι Σοβιετικοί αξιωματούχοι παρατηρούσαν τη στρατιωτική κινητικότητα και υποστήριζαν τους συμμάχους τους μέσα από διπλωματικές συνομιλίες. Ταυτόχρονα κρατούσαν μια συγκρατημένη στάση και συνέχιζαν να κάνουν προτάσεις στον Sadat για αποδοχή της ανακωχής ενώ η πρώτη τους απάντηση και δήλωση για τον πόλεμο έκανε αναφορά στην αδιαλλαξία του Ισραήλ που εμπόδιζε την πολιτική διευθέτηση.¹⁰³

Φαίνεται από τη συμπεριφορά της Σοβιετικής Ένωσης πως σε όλη τη διάρκεια την διαμάχης η ηγεσία της είχε την ικανότητα να λαμβάνει γρήγορα τα σημάδια και να ακολουθεί τις αλλαγές προσαρμόζοντας την πολιτική της σε αυτές. Ταυτόχρονα με τις έγκαιρες αντιδράσεις της σχετικά με το πεδίο της μάχης και την προμήθεια βοήθειας σε αυτό δεν αγνοούσε τις διπλωματικές της προσπάθειες προφυλάσσοντας έτσι την δική της εικόνα και τα συμφέροντά της εφόσον φαινονταν να ανταποκρίνεται έτσι στις απαιτήσεις της πολιτικής που όριζε η *detente*. Η έγκαιρη δραστηριότητά της ίσως καταδεικνύει και μια σωστή απόδοση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και μια ικανότητα συντονισμού αυτών.¹⁰⁴ Η Σοβιετική Ένωση αποδείκνυε πως διέθετε ένα καλά οργανωμένο τρόπο μεταφοράς στρατιωτικού υλικού τόσο από αέρος όσο και από την θάλασσα. Σχεδόν πάντα, δε, η βοήθεια που προσέφερε ήταν αποτέλεσμα ορθολογικών υπολογισμών στη βάση πολιτικών και στρατηγικών σκέψεων. Μέσα, ωστόσο, στο εσωτερικό της οι γραμμές που

¹⁰³ Quandt B. William, ό.π.παρ., σελ. 15

¹⁰⁴ Η εσωτερική ομάδα ηγεσίας της Σοβιετικής Ένωσης αποτελούνταν από τον Leonid Brezhnev, τον Alexei Kosygin, τον Nikolai Podgorny και τον Mikhail Suslov. Όπως υποστηρίζεται σε άρθρο «Όλοι ήταν πλήρη μέλη του πολιτικού γραφείου του κόμματος και είχαν θεσμικές και πολιτικές βάσεις υποστήριξης. Όταν η ομάδα αυτή συμφωνούσε σε θέματα πολιτικής μπορούσε να καθορίσει πολιτικά αποτελέσματα. Αυτό ωστόσο δε σημαίνει ότι δεν υπήρχε ανταγωνισμός». Steward Philip D., Hermann Margaret G., Hermann Charles F., «Modeling the 1973 Soviet Decision to Support Egypt», *The American Political Science Review*, Vol. 83, No1, Mar.1988 σελ. 40

ακολουθούνταν ήταν συχνά αντίθετες, καθώς η ηγεσία της χωρίζονταν σε αυτούς που υποδείκνυαν συγκράτηση και προσοχή και σε αυτούς που ήταν υπέρ της μαχητικότητας και της ενεργού συμμετοχής στην στρατιωτική αναμέτρηση. Ίσως αυτός ήταν και ένας από τους λόγους που την έκανε να μην είναι πιστή και να μην ανταποκρίνεται πλήρως στις αρχές της détente παρόλο που κύριος στόχος της Σοβιετικής πολιτικής θεωρούνταν η détente καθώς αναμένονταν πως θα έκανε εφικτή την απόκτηση για τη Σοβιετική Ένωση δυτικής τεχνολογίας και εμπορικών διευκολύνσεων. Θα βοηθούσε επίσης στον περιορισμό του αγώνα εξοπλισμών, στην πρόληψη στρατιωτικών αναμετρήσεων και στην ισοστάθμιση του ρίσκου της Αμερικανικής-Κινεζικής επανασύνδεσης.¹⁰⁵

Η Σοβιετική ηγεσία έδρασε μάλλον ως μεμονωμένη ομάδα κάνοντας ορθολογικούς υπολογισμούς για το ρόλο της στη Μέση Ανατολή και βασιζόμενη στις σχέσεις της με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Άλλοι υποστηρίζουν πως η συμπεριφορά της ήταν αντανάκλαση θέλησης ακτιβισμού στον Τρίτο Κόσμο και άλλοι αποτέλεσμα απογοήτευσης από την συγκράτηση και απροθυμία των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ισραήλ να προχωρήσουν γρήγορα σε μια ειρηνική διευθέτηση. Επιπλέον, μια άλλη ερμηνεία υποστηρίζει την λανθασμένη αντίληψη της ηγεσίας και την πεποίθηση αυτής πως η δράση της Σοβιετικής Ένωσης στη Μέση Ανατολή δεν θα επηρέαζε τη détente.¹⁰⁶

Ο Dawisha εξετάζοντας ένα σει διαπραγματεύσεων κατά των πόλεμο του Οκτώβρη καταλήγει στο συμπέρασμα πως υπήρχε μια επικέντρωση στον Brezhnev σχετικά με τη διαχείριση των κρίσεων με έναν διαχωρισμό και καταμερισμό ευθυνών ανάμεσα σε μέλη κλειδιά της ηγεσίας. Στις 9 Οκτώβρη ο Podgorny συνάντησε τον Ιρακινό Υπουργό Εξωτερικών· στις 14 Οκτώβρη οι Brezhnev, Kosygin, Gromyko και Grechko υποδέχθηκαν τον Αλγερινό Πρόεδρο Boumedienne· στις 16 Οκτώβρη ο Kosygin επισκέφθηκε τον Sadat για συζητήσεις στο Κάιρο· στις 20 Οκτώβρη οι Brezhnev και Gromyko συνάντησαν τον Kissinger,

¹⁰⁵ Steward Philip D., Hermann Margaret G., Hermann Charles F., ό.π.παρ., σελ. 36

¹⁰⁶ Ό.π.παρ.,σελ. 37

και την ίδια περίοδο ο Grechko συναντούσε τους Ανατολικοευρωπαίους ηγέτες προκειμένου να τους ενημερώσει για την κατάσταση.¹⁰⁷

Η ημερομηνία της επίθεσης αποφασίστηκε χωρίς τους Σοβιετικούς κατά τη διάρκεια μια συνάντησης των Sadat και Assad στις 22-26 Αυγούστου του 1973. Οι Σοβιετικοί ενημερώθηκαν στις 4 Οκτώβρη και η απάντησή τους ήταν πως η απόφαση του πολέμου ανήκε αποκλειστικά στους Άραβες αν και θα μπορούσαν να βασιζονται στην υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης.

Μετά την επίθεση η πρώτη Σοβιετική αντίδραση ήταν σπασμωδική με τον Vinogradov να πιέζει τον Sadat να δεχθεί την ανακωχή μόλις 6 ώρες μετά την αρχή των εκθροπραξιών. Παρόλα αυτά, μετά τις αρχικές αραβικές επιτυχίες ο αρχικός αυτός δισταγμός της Σοβιετικής Ένωσης άρχισε να χαλαρώνει. Στις 7 Οκτώβρη οι Nixon και Brezhnev αντάλλαξαν μηνύματα που έδειχναν την απόλυτη συμφωνία τους πως δεν έπρεπε να επιτραπεί στην κρίση να καταστρέψει την Αμερικανική-Σοβιετική détente. Στις 8 Οκτώβρη ο Brezhnev σε ομιλία του έδινε έμφαση στα όρια της κρίσης και την παρουσίαζε ως μια εξαίρεση στη γενικότερη ομαλότητα. Την ίδια στιγμή σε μια σειρά επιστολών προς Άραβες ηγέτες δήλωνε υποστήριξη προς την Αίγυπτο και τη Συρία που δε θα έπρεπε να είναι μόνες τους σε αυτή τη μάχη.¹⁰⁸

Οι Άραβες δεν μπορούσαν να διατηρήσουν τις επιτυχίες τους και η κατάσταση άρχισε να χειροτερεύει. Ελήφθη απόφαση να σταλεί ο Kosygin στο Κάιρο ώστε να πιέσει για μια άμεση ανακωχή. Έφθασε εκεί στις 16 Οκτώβρη και στις 19 Οκτώβρη ο Sadat συμφώνησε στην πρότασή του για ανακωχή. Αμέσως οι Σοβιετικοί ζήτησαν από τον Kissinger να επισκεφθεί τη Σοβιετική Ένωση για επείγουσες διαβουλεύσεις. Μέχρι τη στιγμή αυτή οι Άραβες παραγωγοί πετρελαίου είχαν ανακοινώσει την απόφασή τους για μη παροχή πετρελαίου στη

¹⁰⁷ Έτσι φαίνεται ένας εσωτερικός πυρήνας των Brezhnev, Kosygin, Podgorny, Gromyko και Grechko με τον Brezhnev να είναι η κεντρική φιγούρα, ο οποίος διατήρησε άμεσες επαφές με τον Nixon, τον Sadat και τον Assad, έγραψε προσωπικές επιστολές σε Άραβες ηγέτες και ζήτησε υποστήριξη για την Αίγυπτο και τη Συρία. Dawisha Karen, «Soviet Decision Making in The Middle East: The 1973 October War and the 1980 Gulf War», *International Affairs*, Vol.57, No 1(Winter 1980-81), σελ. 58

¹⁰⁸ Dawisha Karen, ό.π.παρ., σελ. 52

Δύση, γεγονός που πίεσε ακόμη περισσότερο την Αμερικανική ηγεσία. Ο Kissinger έφθασε στην Μόσχα στις 20 Οκτώβρη, παρά τις Ισραηλινές αντιθέσεις, και το αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων ήταν μια ανακωχή in place. Οι αντιμαχόμενοι έπρεπε να την αποδεχθούν, ωστόσο, οι Ισραηλινοί, θέλοντας να βελτιώσουν τη θέση τους στη Δυτική όχθη συνέχισαν τις εχθροπραξίες γεγονός που οδήγησε τον Sadat να ζητήσει την άμεση και από κοινού εμπλοκή Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης. Σε αυτό το σημείο η κρίση είχε πάρει παγκόσμιες διαστάσεις.

Κεφάλαιο Έκτο

Συμπεράσματα - Επίλογος

Τα μεταψυχροπολεμικά γεγονότα, και ιδίως αυτά της δεκαετίας του 1970, φαίνεται πως επιβεβαιώνουν τις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού και πως διαψεύδουν τα διάφορα άλλα ρεύματα σκέψης των διεθνών σχέσεων. Τα κράτη παρέμειναν αυτόνομα στη διαμόρφωση της πολιτικής τους και στον καθορισμό των στόχων τους. Τα γεγονότα δείχνουν πως τα κράτη ως κύριοι δρώντες του συστήματος παρέμειναν πιστά στα συμφέροντά τους, καθόρισαν τις κινήσεις τους με τέτοιο τρόπο ώστε να τα διασφαλίζουν, επέδειξαν με κάθε ευκαιρία την ισχύ τους και κάθε στρατηγικό τους πλεονέκτημα και απέδειξαν τη χρησιμότητα και την αποτελεσματικότητα της απειλής χρήσης βίας σε σχέση με αυτήν των διεθνών θεσμών. Οι διεθνείς θεσμοί από τη μεριά τους αποδείχθηκαν συγκριτικά ανίκανοι να επαναπροσδιορίσουν τα συμφέροντα των κρατών και τις κινήσεις αυτών ενώ αντιθέτως φάνηκε πως παρέλυσαν από τις εκάστοτε διαμάχες και αποτέλεσαν μια αντανάκλαση της ισχύος των μεγάλων δυνάμεων.

Ξεκινώντας με μεθοδολογικό εργαλείο τις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού και τις αρχές της θεωρίας συμμαχιών, η παρούσα προσπάθεια σκοπό είχε να δώσει απαντήσεις σε κάποιες υποθέσεις εργασίας και σε ερωτήματα που σχετίζονται με τις συμμαχίες.

Είναι αλήθεια πως η συμμαχία ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ βασίστηκε στην ανάγκη των Ηνωμένων Πολιτειών να ελέγξουν την περιοχή της Μέσης Ανατολής και να συγκρατήσουν την Σοβιετική επιρροή και κατά συνέπεια την εξάπλωση του κομμουνισμού. Το Ισραήλ από τη μεριά του χρειάστηκε υποστήριξη και βοήθεια όχι μόνο μετά από τις απειλές που δέχονταν από τα γειτονικά του κράτη αλλά και σε διπλωματικό επίπεδο, κάτι που αναλάμβαναν οι Ηνωμένες Πολιτείες, με μεγάλη επιτυχία και δεξιότητα.

Παρά το πώς οι αναλυτές της εξωτερικής πολιτικής δικαιολογούν το ενδιαφέρον των Ηνωμένων Πολιτειών για τη Μέση Ανατολή, είναι αναμφισβήτητη η Σοβιετική παρουσία που βαραίνει περισσότερο στον στρατηγικό σχεδιασμό των ΗΠΑ.¹⁰⁹ Μια κοινώς διατυπωμένη ανησυχία μέσα στην κυβέρνηση ήταν για τον κίνδυνο αντιπαράθεσης με τη Σοβιετική Ένωση που θα πήγαζε από τις τοπικές διαμάχες στην περιοχή. Αν αυτό ήταν το μόνο ενδιαφέρον των Ηνωμένων Πολιτειών, τότε η απόσυρση από την περιοχή θα ήταν η ιδανική πολιτική. Όμως, άλλες παράμετροι, όπως η προστασία του Ισραήλ, η εγγύηση της πρόσβασης των ευρωπαίων στα πετρέλαια και η εικόνα των Ηνωμένων Πολιτειών ως υπερδύναμης, δεν τους επέτρεπαν την υιοθέτηση αυτής της λύσης.

Οι αμερικανικές πολιτικές ήταν σε σύγκρουση με αυτές που υποστήριζαν οι Δυτικοευρωπαϊκές χώρες σχετικά με τη διαφύλαξη των συμφερόντων τους στον Τρίτο Κόσμο. Στη Μέση Ανατολή, η έμφαση που δόθηκε από τις Ηνωμένες Πολιτείες, τουλάχιστον στις διακηρυσσόμενες πολιτικές τους, στη χρήση ισχύος, όχι μόνο για την αποτροπή της Σοβιετικής ανάμειξης αλλά και για την πρόληψη πολιτικών αλλαγών σε τοπικές χώρες και για τον εξαναγκασμό τους να καθιστούν προσβάσιμες τις πηγές τους, μαζί με την σύμπραξή τους στην επέκταση του Ισραήλ, δείχνει να μπερδεύει τον κοινό σκοπό της ασφαλούς πρόσβασης στο πετρέλαιο.

Πολλοί αναλυτές υποστήριζαν πως η *detente* οικοδομήθηκε σε ένα πλαίσιο σκοπών που συχνά δεν ήταν σαφώς καθορισμένοι και όχι απαραίτητα κοινοί για τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Σοβιετική ένωση, αλλά οι οποίοι ήταν υπεράνω του κυρίου σκοπού της αποφυγής του πυρηνικού πολέμου.

Η Σοβιετική αντίληψη για τη *détente* διέφερε από αυτή των Ηνωμένων Πολιτειών σε δύο σημεία. Πρώτον, το Κρεμλίνο είχε μια πιο ανεκτική αντίληψη σχετικά με το εύρος της ανταγωνιστικής συμπεριφοράς που θα μπορούσε να συνδέεται με τη *détente* κυρίως σε θέματα υποστήριξης εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων στον Τρίτο Κόσμο. Δεύτερον, η

¹⁰⁹William Quandt, «The Middle East Conflict in US Strategy 1970-1», *Journal of Palestine Studies*, Vol. 1, No. 1 (Autumn, 1971).

Σοβιετική αντίληψη της σχέσης ανάμεσα στην πολιτική συνεργασία και τον στρατιωτικό ανταγωνισμό ήταν διαφορετική από αυτή των Ηνωμένων Πολιτειών. Η κυρίαρχη αμερικανική αντίληψη ήταν πως ο περιορισμός του στρατιωτικού ανταγωνισμού ήταν προαπαιτούμενο για την ανάπτυξη πολιτικής συνεργασίας. Για το Κρεμλίνο, ήταν ακριβώς αυτή η αύξηση της στρατιωτικής ισχύος που είχε οδηγήσει τις Ηνωμένες Πολιτείες να συμφωνήσουν στο status υπερδύναμης της Σοβιετικής Ένωσης. Ένα διευρυμένο πυρηνικό οπλοστάσιο, αντιλαμβάνονταν από τους Σοβιετικούς ως κύρια συνθήκη για τη détente , αφήνοντας πια καμία επιλογή στις Ηνωμένες Πολιτείες παρά να δεχθούν τη υπεροχή της Σοβιετικής ισχύος.

Σχετικά λοιπόν με την επέμβαση των μεγάλων δυνάμεων και την ενεργό συμμετοχή τους, πέρα από τα συμφέροντα που διακυβεύονταν ως προς το status και τον ρόλο τους στο διεθνές σύστημα, ένας ακόμη λόγος που την δικαιολογεί είναι και η χρήση από τα αραβικά κράτη του ισχυροτέρου όπλου που διέθεταν, της ικανότητας δηλαδή να επιβάλλουν εμπάργκο στην εξαγωγή πετρελαίου. Έτσι, οι αραβικές πετρελαιοπαραγωγές χώρες αποφάσισαν να σταματήσουν την παραγωγή τους για όσο καιρό οι Ισραηλινοί διατηρούσαν υπό την κατοχή τους αραβικά εδάφη και η Σαουδική Αραβία επέβαλε πλήρες εμπάργκο στις εξαγωγές της προς τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ολλανδία, η οποία θεωρείτο ως η πιο ευνοϊκά διατιθέμενη απέναντι στο Ισραήλ από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες και ήταν επίσης κέντρο της ελεύθερης αγοράς πετρελαίου. Η χρήση του όπλου του εμπάργκο από τις αραβικές χώρες το 1973 έδειξε στα βιομηχανικά κράτη το βαθμό της εξάρτησής τους από το πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής άρα και τη στρατηγική σημασία της περιοχής αυτής, ακόμη και αν η περίοδος μετά τον πόλεμο του 1973 και το αραβικό πετρελαϊκό εμπάργκο ανέδειξε μια πτυχή απομόνωσης του Ισραήλ και κλονισμού με την αμερικανική ηγεσία. Με τις Ηνωμένες Πολιτείες ως τον μοναδικό παροχέα όπλων, το Ισραήλ φοβήθηκε την τρωτότητα απέναντι τους και κάποιοι ζήτησαν την ανεξάρτησή του από τις Ηνωμένες Πολιτείες αποκτώντας περισσότερη εμπιστοσύνη στο ίδιο και μειωμένη εξάρτηση από τη σύμμαχο χώρα.

Κάτι τέτοιο ωστόσο δεν συνέβη παρά τις διακυμάνσεις στη σχέση των δύο συμμάχων. Αντιθέτως, η σχέση τους ενισχύθηκε. Όπως υποστηρίζει ο Παναγιώτης Ήφαιστος «στην μεταψυχροπολεμική εποχή η αύξηση των πόλων ισχύος συνετέλεσε ουσιαστικά στην υποστήριξη των πελατειακών σχέσεων ανάμεσα στα κράτη». Οι σχέσεις αυτές ουσιαστικά στηρίζονταν και συνεχίζουν να στηρίζονται στην από κοινού δέσμευση για εκπλήρωση πολιτικών σκοπών ενώ προσέφεραν αμοιβαίες ανταποδώσεις

Ο αραβοϊσραηλινός πόλεμος του Οκτώβρη είχε λοιπόν όλα τα στοιχεία μιας σοβαρής διεθνούς κρίσης. Επηρέασε όλο τον κόσμο, άλλαξε αξίες και αντιλήψεις σχετικά με τις συνέπειές του και τελείωσε με μια σχεδόν στα πρόθυρα αναμέτρηση των δύο υπερδυνάμεων, των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης. Η κεντρική αντίληψη πρόληψης του πολέμου, η διατήρηση δηλαδή στρατιωτικής ισορροπίας υπέρ του Ισραήλ, είχε διαψευσθεί και είχε καταδείξει πως μέσω αυτής δεν μπορούσε να διατηρηθεί η σταθερότητα.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ είχαν λοιπόν έναν κοινό σκοπό αντιμετώπισης αυτών που απειλούσαν τη διατήρηση του status quo, κυρίως εφόσον οι δυνάμεις αυτές είχαν την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτή έγινε ουσιαστικά και η βάση της συμμαχίας τους.

Ακόμη και μετά τον πόλεμο ωστόσο το Ισραήλ παρέμεινε ένας σημαντικός στρατηγικός εταίρος των Ηνωμένων Πολιτειών ακόμη και αν πολλές φορές τα συμφέροντα των δύο χωρών ήταν αντίθετα.

Η διακυβέρνηση Νίχσον ξεκίνησε λοιπόν να παρέχει βοήθεια στο Ισραήλ ως μέσο της μεταψυχροπολεμικής στρατηγικής που είχε επινοηθεί από τον Kissinger με βασική σκέψη πως αν το Ισραήλ με Αμερικανικά όπλα μπορούσε να νικήσει τις Αραβικές δυνάμεις, οι Άραβες ηγέτες θα αντιλαμβάνονταν πως δεν θα μπορούσαν να επανακτήσουν εδάφη από το Ισραήλ με τη βία, πως η διπλωματία ήταν η μόνη λύση για τη διαμάχη και πως οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν η μόνη χώρα που μπορούσε να έχει καλές σχέσεις τόσο με τους Άραβες όσο και με τους Ισραηλινούς ηγέτες. Επιπλέον, η αμερικανική βοήθεια είχε το πλεονέκτημα πως επέτρεπε τον έλεγχο του Ισραήλ. Η στρατιωτική βοήθεια που οι Ηνωμένες

Πολιτείες προσέφεραν έδιναν τη βεβαιότητα στο Ισραήλ που αυτό χρειάζονταν για να κάνει τους απαραίτητους συμβιβασμούς, έτσι ώστε να καταλήξουν σε ειρηνική διευθέτηση που με τη σειρά της θα μείωνε τη Σοβιετική επιρροή στα αραβικά κράτη.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Αμερικανική εξωτερική Πολιτική Μετά του Ψυχρού Πόλεμου*, Ιδεολογικά Ρεύματα, Αθήνα, Ποιότητα, 2000

Γεωργοπαπαδάκος Αναστάσιος, *Εκλεκτά μέρη από τον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Μαλλιάρης, 1986.

Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 1999

Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ο Πόλεμος Και Τα Αιτιά Του: Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2002

Ήφαιστος Παναγιώτης, *Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική: Από την "Ιδεαλιστική Αθωότητα" στο "Πεπρωμένο του Έθνους"*, Αθήνα, Οδυσσέας, 1994.

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Υψηλή Στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης (750-192 π.Χ)*, Ποιότητα, Αθήνα, Ποιότητα, 2001

Κονδύλης Παναγιώτης, *Ισχύς και Απόφαση: Η διαμόρφωση των κοσμοεικόνων και το πρόβλημα των αξιών*, Αθήνα, Στιγμή, 2001.

Κουσκοβέλης Ηλίας, *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων: Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα: Ποιότητα, 2000.

Κώνστας Κ. Δημήτρης, *Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων*, τόμος Α, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1983.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, Αθήνα, Ποιότητα, 2002

Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999

Πλατιάς Αθανάσιος, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα, Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1995

Σακκάς Δ. Γιάννης, *Οι Άραβες στη Νεώτερη και Σύγχρονη Εποχή, Ιστορία και Κοινωνία*, Αθήνα, Πατάκης, 2002

Ξενογλώσσα- Ξένοι Συγγραφείς

Aron Raymond, *Πόλεμος και Ειρήνη μεταξύ των Εθνών* τόμοι α' και β', Αθήνα, Συμπληρωματικές εκδόσεις Στρατιωτικών Περιοδικών, 1966.

Beer A. Francis, *Alliances, Latent War Communities in the Contemporary World*, New York, Holt and Winston, 1970

Betts Richard, *Nuclear Blackmail and Nuclear Balance*, Washington: The Brookings Institution, 1987.

Buzan Barry, Jones Charles, Little Richard, *The Logic of Anarchy, Neorealism to Structural Realism*, New York, Columbia University Press, 1993

Chomsky Noam, *The Fateful Triangle: The United States, Israel and and the Palestinians*, South End Press, 1999, σελ. 20-21

Gilpin Robert, *Η Πολιτική Οικονομία των Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα, Gutenberg, 1995

Gilpin Robert, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, Αθήνα: Ποιότητα, 2004.

Jervis Robert, *Perception and Misperception in International Politics*, New Jersey, Princeton University Press, 1976

Keohane Robert, *After Hegemony, cooperation and discord in the world Political economy*, Princeton, Princeton University Press, 1984

Kissinger Henry, *Years of upheaval*, Boston, Little Brown, 1982

Krasner D. Stephen, *Sovereignty, Organized Hypocrisy*, Princeton University Press, New Jersey, 1999

Krasner Stephen, *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*, Berkeley, University of California Press.

Lebow Ned Richard, Gross Stein Janice, *We All Lost The Cold War*, New Jersey, Princeton University Press, 1995

Mansour Camille, *Beyond Alliance, Israel and U.S Foreign Policy*, New York, Columbia University Press, 1994

Mearsheimer J. John, *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton & Company, London, 2001

Morgenthau Hans, *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Boston, McGraw-Hill, 1993

Quandt B. William, *Peace Process, American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*, Rev. edition, Washigton DC, Brookings Institution Press, 2001

Safran Nadav, *Israel: The Embattled Ally*, Harvard University Press, 1978

Snyder H. Glenn, *Alliance Politics*, Ithaca, N.Y. , Cornell University Press, 1997

Spiegel L. Steven, *The Other Arab-Israeli Conflict, Making America's Middle East Policy from Truman to Reagan*, Chicago, University of Chicago Press, 1985

Van Evera Stephen, *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Πολιτικής Επιστήμης*, Αθήνα, Ποιότητα, 2005.

Walt M. Stephen, *The Origins of Alliances*, Ithaca, London, Cornell University Press, 1987

Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*, Boston, McGraw-Hill, 1979

Watson Adam, *Η εξέλιξη της διεθνούς Κοινωνίας, Μια Συγκριτική Ιστορική ανάλυση*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2006.

Άρθρα

Aron Raymond, «*The Anarchical Order of Power*»,

Barry Rubin, «America's Mid-East Policy, A Marxist Perspective», *Journal of Palestine studies*, Vol.II, Spring, 1973

Barry Rubin, «The October War and US Counter -Insurgency Strategy», *MERIP Reports*, No 22, Nov.1973

Barry Rubin, «US Policy, January-October 1973», *Journal of Palestine studies*, Vol.3, No.2, (Winter, 1974)

Blechman M. Barry, Hart M. Douglas, «The political utility of Nuclear Weapons: The 1973 Middle East Crisis», *International Security*, Vol.7, No.1, (Summer 1982)

Clarke L. Duncan, Cohen S. Alan, «The United States, Israel, and the Land Fighter», *The Middle East Journal*, Vol 40, Winter, 1986

Dawisha Karen, «Soviet Decision Making in The Middle East: The 1973 October War and the 1980 Gulf War», *International Affairs*, Vol.57, No1, (Winter 1980-81).

Falk Richard, «Iran and the American Geopolitics in the Gulf», *Race & Glass 21*, (summer, 1979)

Ghareeb Edmund, «The US Arms Supply to Israel During the War», *Journal of Palestine Studies*, Vol.3, No2, Winter, 1974

Grieco Joseph, «Anarchy and the Limits of Cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism», *International Organization*, Vol.42, No.3, (Summer 1988)

Ibrahim I. Ibrahim, «The American-Israeli Alliance; Raison d' etat Revisited», *Journal Of Palestine Studies*, Vol.15, No.3, (Spring, 1986)

Jabber A. Fuad, «Israel's nuclear options», *Journal Of Palestine Studies*, Vol.1, No.1, (Autumn, 1971)

Lijphart Arend, «The Structure of the Theoretical Revolution in International Relations», *International Studies Quarterly*, Vol. 18, No 1, (March, 1974)

Mearsheimer J. John «The False Promise of International Relations», *International Security*, Vol.19, No.3, (Winter,1994-5)

Quandt B. William, «The Middle East Conflict in US Strategy 1970-1», *Journal of Palestine Studies*, Vol 1, No1, Autumn, 1971

Quandt B. William, «Camp David and Peacemaking in the Middle East», *Political Science Quarterly*, Vol. 101, No.3, (1986)

Quandt B. William, «Soviet Policy In The October 1973 War», A report prepared for Office of The Assistant Secretary of Defence, International Security Affairs, May, 1976

Rafferty Kirsten, «An Institutional Reinterpretation of Cold War Alliance Systems: Insights for Alliance Theory» *Canadian Journal of Political Science*, 36:2 (June 2003)

Safran Nadav, «Trial by Ordeal: The Yom Kippur War, October 1973», *International Security*, Vol.2, No2, (Autumn,1977)

Shikaki Khalil, « The Nuclearization Debates: The Cases of Israel and Egypt», *Journal of Palestine Studies*, Vol.14, No.4, (Summer, 1981

Stephens Robert, «The Great Powers and The Middle East», *Journal of Palestine studies*, Vol, II,4, Summer, 1973

Steward Philip D., Hermann Margaret G., Hermann Charles F., «Modeling the 1973 Soviet Decision to Support Egypt», *The American Political Science Review*, Vol. 83, No1, Mar.1988

Waltz Kenneth, «The Emerging Structure of International Politics», *International Security*, Vol 18, No2, Fall 1993

Θεωρία Συμμαχιών: Η περίπτωση της άτυπης συμμαχίας ΗΠΑ-Ισραήλ στην κρίση του 1973.

Weber Steve, «Realism, Détente and Nuclear Weapons», *International Organization*, Vol.44, No 1, (Winter, 1990)

Παράρτημα

Resolution 242

The Security Council,

Expressing its continuing concern with the grave situation in the Middle East,

Emphasizing the inadmissibility of the acquisition of territory by war and the need to work for a just and lasting peace in which every State in the area can live in security,

Emphasizing further that all Member States in their acceptance of the Charter of the United Nations have undertaken a commitment to act in accordance with Article 2 of the Charter

Affirms that the fulfilment of Charter principles requires the establishment of a just and lasting peace in the Middle East which should include the application of both the following principles:

Withdrawal of Israeli armed forces from territories occupied in the recent conflict;

Termination of all claims or states of belligerency and respect for and acknowledgement of the sovereignty, territorial integrity and political independence of every State in the area and their right to live in peace within secure and recognized boundaries free from threats or acts of force;

Affirms further the necessity

For guaranteeing freedom of navigation through international waterways in the area;

For achieving a just settlement of the refugee problem;

For guaranteeing the territorial inviolability and political independence of every State in the area, through measures including the establishment of demilitarized zones;

Requests the Secretary General to designate a Special Representative to proceed to the Middle East to establish and maintain contacts with the States concerned in order to promote agreement and assist efforts to achieve a peaceful and accepted settlement in accordance with the provisions and principles in this resolution;

Requests the Secretary-General to report to the Security Council on the progress of the efforts of the Special Representative as soon as possible.

Resolution 338

The Security Council,

1. Calls upon all parties to present fighting to cease all firing and terminate all military activity immediately, no later than 12 hours after the moment of the adoption of this decision, in the positions after the moment of the adoption of this decision, in the positions they now occupy;
2. Calls upon all parties concerned to start immediately after the cease-fire the implementation of Security Council Resolution 242 (1967) in all of its parts;
3. Decides that, immediately and concurrently with the cease-fire, negotiations start between the parties concerned under appropriate auspices aimed at establishing a just and durable peace in the Middle East.

Resolution 339

The Security Council,

Referring to its resolution 338 (1973) of 22 October 1973,

1. Confirms its decision on an immediate cessation of all kinds of firing and of all military action, and urges that the forces be returned to the positions they occupied at the moment the cease-fire became effective;
2. Requests the Secretary General to take measures for immediate dispatch of United Nations observers to supervise the observance of the cease-fire between the forces of Israel and the Arab Republic of Egypt, using for this purpose the personnel of the United Nations now in the Middle East and first of all the personnel now in Cairo.

Resolution 340

The Security Council

Recalling its resolutions 338 (1973) of 22 October 1973 and 339 (1973) of 23 October 1973,

Noting with regret the reported repeated violations of the cease-fire in noncompliance with resolutions 338 (1973) and 339 (1973),

Noting with concern from the Secretary General's report that the United Nations military observers have not yet been enabled to place themselves on both sides of the cease-fire line,

1. Demands that immediate and complete cease-fire be observed and that the parties return to the positions occupied by them at 16:50 hours GMT on 22 October 1973;
2. Requests the Secretary General, as an immediate step, to increase the number of United Nations military observers on both sides;
3. Decides to set up immediately under its authority a United Nations Emergency Force to be composed of personnel drawn from states members of the United Nations except the permanent members of the Security Council, and requests the Secretary General to report within 24 hours on the steps taken to this effect;
4. Requests the Secretary General to report to the Council on an urgent and continuing basis on the state of implementation of this resolution as well as resolutions 338 (1973) and 339 (1973);
5. Requests all Member States to extend their full co-operation to the United Nations in the implementation of this resolution as well as resolutions 338 (1973) and 339 (1973).

Reliable Ally Polls

For each of the following countries, please say whether you consider it an ally of the United States, friendly but not an ally, unfriendly, or an enemy of the United States. (Opinion Research Corporation / CNN, Dec. 15 to Dec. 17, 2006)

	Israel	Saudi Arabia	Iran	Syria
Ally	42%	18%	4%	8%
Friendly, but not an ally	39%	40%	14%	23%
Unfriendly	8%	18%	29%	29%
Enemy	5%	18%	48%	28%

Do you consider Israel an ally of the United States, friendly but not an ally, unfriendly towards the U.S., or an enemy of the United States? (CNN August 2-3, 2006)

	Israel	Lebanon	Hezbollah
Ally	49%	9%	3%
Friendly, but not an ally	33%	37	14%
Unfriendly	6%	27%	22%
Enemy	4%	15%	47%
No opinion	7%	11%	14%

Do you feel that (READ EACH ITEM) is a close ally of the U.S., is friendly but not a close ally, is not friendly but not an enemy, or is unfriendly and is an enemy of the U.S.? (Harris)

Answered "Close Ally"

	1982	1983	1985	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Great Britain	58		62		61	56	59	62	63	65	66	63	80	64	74	70	74	
Canada	63	58				61	62	70	73	70	69	63	73	60	57	51	48	
Australia						36	36	47	48	43	45	42	47	43	53	45	44	
Israel	33		34	44	26	26	27	32	29	31	37	31	38	37	44	43	41	47
Japan	35			27	13	14	14	19	21	19	23	23	26	28	32	33	30	
Mexico		31				25	24	33	30	31	31	28	40	29	33	29	27	
Italy												27	37	30	32	27	26	
South Korea														21	25	25	25	
Spain												21	27	23	30	20	22	
Germany	32			27	21	22	22	30	29	29	32	29	39	29	19	19	24	
Holland (Nether												22	22	24	22	19	21	

Θεωρία Συμμαχιών: Η περίπτωση της άτυπης συμμαχίας ΗΠΑ-Ισραήλ στην κρίση του 1973.

lands)																			
Sweden														24	20	18	23		
Taiwan							14	18	20	21	21	19	22	17	20	18	21		
Norway													20	23	21	17	18		
Greece													18	17	16	16	16		
South Africa							15	14				9	13	12	13	16	11		
Brazil						11	10	15	14	15	15	11	15	11	19	15	14		
France					25	29	27	36	36	33	38	38	41	28	13	15	17		
India													8	13	12	15	20		
Russia (Soviet Union)	(7)	(2)	(1)	(14)	10	7	4	8	6	6	6	5	17	12	13	11	11		
Argentina					7			10	11			7	9	10	14	11	10		
Chile												5	7	9	8	10	11		
Pakistan														8	8	10	9		
Colombia													8	10	8	7	10		
China	15		5			4	3	5	6	4	6	3	11	5	7	6	5		
Kuwait																			16
Turkey																			7
Egypt																			5
Saudi Arabia																			9
Jordan																			8
Qatar																			6
Afghanistan																			4
Iraq																			3
Lebanon																			1
Libya																			1
Syria																			1
Iran																			1

Blanks where not asked

Results in () indicate the former use of the words "Soviet Union" before the current use of the word "Russia."

Do you feel that (READ EACH ITEM) is a close ally of the U.S., is friendly but not a close ally, is not friendly but not an enemy, or is unfriendly and is an enemy of the U.S.? (Harris)

Answered "Not Friendly or Unfriendly"

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
China	59	69	59	60	57	63	64	49	56	54	54	53	
Pakistan									54	52	49	53	
France	15	14	18	15	18	18	14	11	25	43	42	41	

Θεωρία Συμμαχιών: Η περίπτωση της άτυπης συμμαχίας ΗΠΑ-Ισραήλ στην κρίση του 1973.

Colombia								41	48	43	40	41	
Russia	38	51	43	45	48	54	50	33	38	37	37	36	
South Korea									33	36	35	34	
India								29	32	29	32	23	
Taiwan		27	25	24	26	26	25	18	26	25	26	25	
Chile							29	17	27	23	26	23	
Germany	19	19	21	21	20	24	20	10	19	28	25	24	
South Africa					33	31	26	21	24	28	24	30	
Argentina	25				26	23	25	16	24	19	24	25	
Brazil	16	22	20	21	22	22	23	16	22	23	22	25	
Sweden									13	20	22	17	
Japan	30	33	32	27	31	28	29	24	24	22	21	27	
Spain							16	12	19	20	21	20	
Israel	29	29	28	32	30	23	24	24	22	19	20	19	24
Greece								15	20	21	18	19	
Mexico	19	14	18	20	21	24	20	14	21	20	16	20	
Holland (Netherlands)							14	11	14	15	16	15	
Norway								12	15	14	15	20	
Italy							16	10	13	15	12	21	
Canada	2	3	6	6	6	5	7	3	6	10	10	12	
Australia	5	7	8	5	9	9	10	7	9	8	10	9	
Great Britain	7	7	7	7	9	8	8	1	6	6	6	4	
Kuwait													49
Turkey													55
Egypt													54
Saudi Arabia													57
Jordan													57
Qatar													67
Afghanistan													77
Iraq													82
Lebanon													85
Libya													88
Syria													91
Iran													97

For each of the following countries, please describe your view of the relationship between that country and the United States. First, would you say Israel is an ally, friendly, but not an ally, unfriendly but not an enemy, an enemy of the U.S. or haven't you heard enough about that to say:
(Gallup)

	March 2000
An ally	40%
Friendly, not ally	20%
Unfriendly, not enemy	14%

Enemy of the U.S.	4%
Haven't heard enough to say	22%

Please tell me whether you strongly agree, somewhat agree, somewhat disagree, or strongly disagree with the following statement: "Israel can be counted on as a loyal U.S. ally." (ADL)

	2005	2002	1998	1992
Agree	71%	64%	64%	60%
Disagree	18%	26%	24%	31%

I'd like you to tell me whether or not you think that country (Israel) is or not a reliable ally of the United States: (Roper Poll)

	Reliable Ally	Not a Reliable Ally
Apr.'89	44	34
Apr.'88	43	36
Feb.'87	49	29
June.'86	52	32

Would you say that Israel is a reliable ally or not? (WP-ABC, Feb. 12-14, 1989)

	Feb.'89	Apr.'86	Sept.'86	March'82	Oct.'81
A Reliable Ally	41	54	40	54	64
Not a Reliable Ally	56	40	45	35	24

Tell me if you feel that country is a close ally of the U.S., is friendly but not a close ally, is not friendly but not an enemy, or is unfriendly and an enemy of the U.S. (Specified country, Israel): (USA Today)

	Dec.'74	Nov.'81	Jan.'82	June'82	Aug.'82
Close ally	26	35	29	35	24
Friendly	49	49	46	44	49
Not friendly	10	8	14	11	13
Enemy	1	3	3	2	3
Not sure	14	5	8	8	11
Total	100	100	100	100	100

	Nov.'82	Feb.'83	Sep.'83	Nov.'84	Oct.'85
--	---------	---------	---------	---------	---------

Θεωρία Συμμαχιών: Η περίπτωση της άτυπης συμμαχίας ΗΠΑ-Ισραήλ στην κρίση του 1973.

Close ally	32	24	35	35	34
Friendly	40	45	43	43	38
Not friendly	16	16	12	12	16
Enemy	4	4	3	3	5
Not sure	8	11	7	7	7
Total	100	100	100	100	100

Do you think the State of Israel is a close ally of the US; is friendly, but not a close ally; is not friendly, but not an enemy; or is an enemy of the United States. (Marttila & Kiley, 2/91)

Close ally	46%
Friendly, not an ally	42%
Not friendly, not enemy	8%
Enemy	1%
Not sure	3%

Tell me whether you think that country is a reliable ally of the U.S. - one that can be trusted to cooperate with the U.S. in almost any circumstances - or not. Would you say that country is a reliable ally of the U.S. or not. (Responses indicate reliable ally)

	WP-ABC Oct.'81	WP-ABC Mar.'82	WP-ABC Aug.'82	Gallup Jan.'83	Roper Jan.'84
Israel	64	54	44	41	54
Egypt	59	52	39	33	37
Saudi Arabia	33	28	28	NA	NA
Jordan	NA	24	26	16	17
Syria	NA	14	9	5	7

(ADL)

	Jan.	May
Israel is a reliable ally	52	41
Israel threatens the U.S.	28	29
DK	15	26

(AJC)

	April
Israel is a reliable ally	44

Israel is a friend	32
--------------------	----

Israel as U.S. Ally

(1989 data from Martilla & Kiley, ADL 1989; 1988 data from Gallup, AJC)

	All Voters 88	All Voters 89	College Men 88	College Men 89	Informed Intifada 88	Informed Intifada 89
Close Ally	44	34	65	46	61	47
Friendly/Not Ally	32	39	27	41	29	38
Not Friendly/Not Enemy	10	14	4	6	6	7
Enemy	5	8	2	5	2	6

In the future, do you think that Israel will be an ally that the United States can depend on, or not?

CBS News/New York Times Poll, June 5-8. 1990

Can Depend	45
Cannot	40
DK/NA	16

The U.S. should give stronger support to Israel than the Arabs. Israel is a reliable ally of the U.S.

U.S. should give stronger support to...(ADL)

	Jan.	May
Israel	47	44
Arabs	12	7
Don't know	14	20